

APMĀCĪBU KURSS

LASĪTĀJU MOTIVĒŠANA

Apmācību kurss „Lasītāju motivēšana”

Satura rādītājs

1. Ievads	4
2. Lasīšana kā sociāla nepieciešamība	4
2.1. Lasīšanas veidi	5
2.2. Sabiedrības lasītorientācija	6
2.3. Lasīšana kā mūžizglītības pamats	6
3. Motivācija, motivāciju veidi	7
3.1. Ārējā motivācija	8
3.2. Iekšējā motivācija	9
3.3. Lasītāju motivācija bibliotēkā	10
4. Bibliotēku informācijas monopola zudums	11
5. Bibliotēku izmantošanas motīvi	12
5.1. Ekonomiskā izdevīguma motīvs	13
5.2. Konkurentspējas motīvs	14
5.3. Mobilitātes motīvs	15
5.4. Dzīves un darba kvalitātes motīvs	15
5.5. Intelektuālās infrastruktūras motīvs	16
5.6. Nakts lasītāju motīvs	16
6. Inovācijas sabiedrībā / Bibliotēkas mainība / Motivācijas mainība	16
6.1. Iemesli, kāpēc zūd motivācija mācīties un lasīt	17
6.2. Kā iedvesmot jauniešus lasīt?	18
7. Bibliotēku resursu izmantošana	21
7.1. Bibliotēku izmantojums un lasīšana Latvijā	21
7.2. Bibliotēku izmantojums un lasīšana pasaulē	21
8. Bibliotēku lasītāju un nelasītāju segmentācija	22
8.1. Segmentācijas pamatprincipi	23
8.2. Segmentēšanas metodes	23
8.3. <i>NeedScope</i> metode	23
8.4. <i>Conversion Model</i> metode	24
9. Uzmanības pievēršana bibliotēkai. Jaunu lasītāju piesaistīšana	25
9.1. Elektroniskās uzziņas kā operatīva saikne ar lasītāju	25
9.2. Elektroniskā dokumentpiegāde	26
9.3. Čatošana <i>alias</i> tērzēšana	26
10. Neveiksmes lasītāju piesaistīšanā un motivēšanā	26
10.1. Konsultāciju diagnostika jaunu lasītāju piesaistīšanā un motivēšanā	27
11. Kā noturēt lasītāju?	28
11.1. Duglasa Mak-Gregora teorija	28
11.2. Noslēpumainā klienta metode jeb skats uz bibliotēku no malas	29
12. Sabiedrības monitorings	29
12.1. Monitoringa datubāze	30
13. Bibliotēkas reputācija kā motīvs izmantot tās resursus	31
13.1. Reputāciju apdraudošie faktori	31

13.2. Reputācijas risku analīze	31
13.3. Bibliotēkas zīmols kā piesaistošs motīvs	32
13.4. Reputācijas pētījumi	32
13.5. Reputācijas kā motivējuma vērtējums (<i>Media Tenor Institute for Media Analysis</i> pētījums)	32
13.6. Reputācijas risku vadība	33
14. Bibliotekāra reputācija: lasītāju motivējuma aspekts	33
15. Bibliotēkas reklāma: dari labu un runā par to	33
15.1. Bibliotēku reklāma kā papardes zieds: visi runā, bet neviens nav redzējis	34
15.2. LNB jaunās ēka kā netiešas bibliotēku reklāmas un antireklāmas fenomens	34
15.3. Jauns pavērsiens bibliotēku nozares reklāmā: projekts „Trešais tēva dēls”	34
15.4. Ko reklamēt bibliotēkai?	35
16. Informācijas izguves līdzekļu raksturojums	35
16.1. Tradicionālie informācijas avoti	35
16.2. Elektroniskie informācijas avoti	36
16.2.1. Elektroniskie katalogi	36
16.2.2. Datu bāzes	38
16.2.3. Elektroniskās grāmatas (e – grāmatas)	41
16.2.4. Elektroniskie žurnāli	42
16.2.5. Digitālās bibliotēkas	43
16.2.6. Interneta resursu meklētāji	44
17. Lasītāju raksturojums un novērtējums	48
17.1. Lasītāju spēju izpēte un novērtēšana	48
17.2. Lasītāju uztveres veidi	49
17.3. Lasītāju grupu īpatnības	52
17.3.1. Bērni	52
17.3.2. Jaunieši	55
17.3.3. Pensionāri	58
17.3.4. Bezdarbnieki	59
17.3.5. Lasītāji ar īpašām vajadzībām	62
18. Saskarsme mācību procesā	67
18.1. Bibliotekāra psiholoģija	68
18.2. Lasītāja psiholoģija	70
18.3. Bibliotekāra un lasītāja saskarsmes psiholoģija	73
19. Mācīšanās organizēšana	75
19.1. Efektīvas mācīšanās nosacījumi	75
19.2. Mācīšanās cikla shēma	77
19.3. Dažādu lasītāju grupu mācīšanās specifika	77
19.4. Mācību vides sagatavošana	92
19.5. Nodarbības plānošana	94
20. Noslēgums	96
21. Apmācību kursa „Lasītāju motivēšana” programma	98
22. Izmantotie informācijas avoti	101

1. IEVADS

Gadu simteņu gaitā bibliotēka kļuvusi par vispubliskāko iestādi pasaulē. Tā uzskatāma par interesantu globālu fenomenu, kuras vērtību neuzdrošinās apšaubīt visdažādāko formāciju sabiedrības.

Bibliotēku izmantojamība dažādos pasaules reģionos ir atšķirīga: no 80% līdz 90%, piemēram, Somijā un ASV, no 47% līdz 48% Latvijā un citās Baltijas valstīs, 12% vai pat vēl mazāk vāji attīstītajās teritorijās.

Bibliotēkas vairs nav informācijas monopolinstitūcijas. Jauni informācijas piedāvātāji veidojas un aug ģeometriskā progresijā. Piemēram, ASV no dažādām institūcijām, (ne bibliotēkām) 2007.gadā pieprasījums pēc informācijas audzis par 75% (<http://www.digbib.org/use/whitepaper.htm>).

Vienlaikus, pēc Amerikas Bibliotēku asociācijas datiem, pēdējos desmit gados bibliotēku apmeklētība palielinājusies par 61%. Sabiedrība atkal pievērsusies grāmatu lasīšanai. Aptauja ASV publiskajā bibliotēkās liecina, ka 74% bibliotēku apmeklētāju vecumā no 35 līdz 44 gadiem 2007.gadā uz bibliotēku devušies, nevis lai klaiņotu interneta labirintos, bet gan lai lasītu vai paņemtu līdzīgu lasīšanai tieši grāmatas. (http://www.ala.org/ala/pressreleases2007/march2007/SAL_AnnualReport-FINAL.PDF)

Bibliotēka ir vieta, kur praktiski visa informācija ir ne vien labi strukturēta, ticama un lietderīga, bet arī pieejama bez maksas. Taču daudzi to nezina. Bibliotekāru uzdevums ir darīt visu, lai sabiedrība patiešām zinātu par bibliotēkas piedāvājumiem un iespējām gan poligrāfiskā vidē, gan interaktīvajā virtuālajā pasaulē.

Mācību kurss *Lasītāju motivācija* palīdzēs analizēt reālo bibliotēku izmantojamību, pakalpojumu piedāvājumus, lasītāju vajadzības un intereses, jaunu lasītāju piesaistīšanas iespējas, motivāciju, bibliotēkas un bibliotekāra reputāciju, reklāmu.

2. LASĪŠANA KĀ SOCIĀLA NEPIECIEŠAMĪBA

Cilvēki lasījuši visu rakstības periodu, tūkstošiem gadu ilgi. Sākotnēji rokrakstus, vēlāk poligrāfiskos izdevumus, tagad elektroniskos resursus, kas aug lavīnveidīgi. Gan gadu simtu gaitā, gan mūsdienu elektroniskajā pasaulē tie ir un paliek galvenie informācijas ieguves avoti, kuru apjomam strauji augot, palielinās arī apgūstamās informācijas daudzums. Tāpēc lasīšanai un lasītprasmei ir izšķiroša loma jebkura cilvēka dzīves kvalitātes nodrošināšanā.

Lasīšanu var raksturot kā sociālu fenomenu, kas zināmā mērā vieno cilvēci: līdz 90% informācijas cilvēks iegūst lasot – lasot grāmatas, žurnālus, blogus, lasot uzrakstus uz sienām, kapakmeņiem, pieminekļiem, klintīm, arī pēdās smiltīs vai sniegā.

Lasīšana dod jaunas zināšanas par bijušo, atklāto, izzināto, ievada cilvēku reālā un arī abstraktā nereālā pasaulē.

Lasīt, lasīšana. Vārda sākotnējā nozīme (lasīt ogas, sēnes) mainījies un paplašinājies līdzīgi kā vācu valodā *lesen*, kas savulaik pārņemts no latīņu valodas *legere*. Lasīt grāmatas burtus tāpat kā sēnes. (Konstantīns Karulis Latviešu etimoloģijas vārdnīca, Rīga, Avots, 1992. 503.lpp.) Tālāk – interneta resursu lasīšana.

Ne reālā dzīve, ne dzīvošana virtuālā pasaulē bez lasīšanas prasmes nav iespējama. Kas nelasa un neraksta, tie nevar izmantot internetu. Mūsdienu cilvēks kļuvis par multimediju lasītāju un no bibliotēkas sagaida atbilstošus piedāvājumus.

Lasītāja kompetence aug. Viņš ir labi informēts. Lasītāju un bibliotekāru zināšanu līmeņu atšķirības samazinās, tradicionālā hierarhija starp bibliotekāru kā zināšanu sargātāju un lasītāju kā informācijas prasītāju radikāli mainījies.

Mācīšanos prasa straujā sabiedrības mainība. Agrāk, lai būtu pieprasīts darba tirgū, pietika ar formālo izglītību, studijām. Tagad formālās izglītības zināšanas noveco pāris gados, nāk klāt jauni uzdevumi, tāpēc apgūstamas jaunas zināšanas, jauni informācijas ieguves veidi, ko var nodrošināt bibliotēka.

Moderns cilvēks mūsdienās sasniedzams visu diennakti, tādēļ arī no bibliotēkām tiek gaidīts 24 stundu serviss 7 dienas nedēļā. Ar e-pastu un visur klātesošo mobilo telefonu un SMS klients atrodas pastāvīgā tiešsaistē (*online*) un var tikt informēts un pats sevi informēt. Arī bibliotēkai jābūt pieejamai:

24 x 7 režīmā;

bez ģeogrāfiskiem ierobežojumiem;

nodrošinot iespēju piekļūt retiem un unikāliem materiāliem;

sekmējot jebkuru zināšanu apguvi.

To nodrošina digitālās bibliotēkas gan Eiropā (*TEL*), gan ASV, gan arī Latvijas Nacionālās bibliotēkas digitālā bibliotēka *Letonica*.

Pasaules pieredze rāda, ka modernā sabiedrībā nedēļas nogales brīvais laiks tiek pastiprināti izmantots tālākizglītībai un izklaidei, – mūsu bibliotēkām ir jāpārdomā savi darba laiki.

Lasīšanas fenomens un lasīšanas prasmes jāvērtē kā dzīves kvalitātes nodrošinātājas. Jāmeklē iespējas, kā tās uzlabot, kā labāk saprast tekstu, kā to veikt ātrāk, kā atrast pareizo informāciju.

2.1. LASĪŠANAS VEIDI

- Parlūklasīšana.

Izmantojama galvenokārt informācijas meklēšanā un atlasīšanā.

- Ātrlasīšana.

Pēdējos gados atkal modē nāk ātrlasīšana, kam ir gara attīstības vēsture. Ātrlasīšanas prasmi, piemēram, bija apguvuši tādi pasaulē slaveni cilvēki kā Žans Žaks Ruso, Napoleons Bonaparts, Aleksandrs Puškins, Teodors Rūzvelts, Džons Fidžerals Kenedijs, kura lasīšanas ātrums sasniedzis vairāk nekā 1000 vārdu minūtē.

Ātrlasīšanas apguves metodes. Izlasīto zīmju skaits noteiktā laikposmā. 600 zīmes minūtē = 100 vārdi minūtē. Lasīšanas algoritmi. Datorizētās ātrlasīšanas programmas. Ātrlasīšana bibliotēkās. *IFLA* programmas.

Šajā jomā darbojas LU Sociālo zinātņu fakultātes Politikas zinātnes nodaļas kurss, RTU ātrlasīšanas kursi.

- Padziļinātā lasīšana.

Zinātniskā pētniecība, specifiskas intereses. Regresīvā (atkārtojošā) lasīšana.

2.2. SABIEDRĪBAS LASĪTORIENTĀCIJA

Eiropā vispāratzīts ir uzskats, ka rakstība radusies 3500-3000 gadus pirms Kristus dzimšanas šumeru civilizācijā Mezopotāmijā, t.i., Vidusjūras austrumu krastā, kur šumeru tempļu kalpotāji izgudroja ķīļrakstu (*Geschichte, 2005, Monchen*). Citur pasaulē tiek pieļauta vēl senāku rakstījumu pastāvēšana citviet, piemēram, Korejas vēstures pētnieki atzīst, ka pirmie zīmju pieraksti radušies tieši Korejā.

Vienlaikus veidojusies un nostiprinājusies lasītprasme, pilnīgojušās lasīšanas iemaņas.

Disleksija – nespēja iemācīties lasīt.

Bērnu un jauniešu lasīšanas veicināšana.

ASV prakse bērnu un viņu vecāku ieinteresēšanā lasīšanā un bibliotēkas izmantošanā.

Darbs grupās par bērnu un jauniešu lasīšanas veicināšanu.

2.3. LASĪŠANA KĀ MŪŽIZGLĪTĪBAS PAMATS

Mūžizglītība (*life-long education, life-long learning; lebenslange Bildung, lebenslanges Lernen*) aptver visus cilvēka dzīves posmus atkarībā no viņa interesēm, darba tirgus prasībām, lietišķām vajadzībām; vieno formālo un neformālo izglītību; attīsta iedzimtās spējas, vienlaikus radot jaunas kompetences. Mūsdienās bez mūžizglītības nav iespējams ne tikai gūt panākumus, bet nereti pat noturēties darbā.

Izglītība mūža garumā balstās uz iekšēju vajadzību vai ārēju faktoru izraisītu nepieciešamību iegūt un arvien papildināt zināšanas un prasmes. Straujo zinātnes un tehnikas sasniegumu laikmetā formālajā izglītībā iegūtās zināšanas un prasmes noveco arvien ātrāk. Mūžizglītība ļauj cilvēkam veiksmīgāk pielāgoties jaunajām laikmeta un sociālajām pārmaiņām un, nemitīgi paaugstinot savu kvalifikāciju vai pat pārkvalificējoties, nezaudēt darbu. Tautas teiciens mūžu dzīvo, mūžu mācies mūsdienās ir sevišķi aktuāls.

Dati rāda, ka ne visi bērni iet skolā.

UNESCO mūžizglītības skaidrojums:

“Pieaugušo izglītība ir organizēts process, kas pagarina vai aizstāj pieaugušu cilvēku pamatizglītības apguvi, veicina viņu spēju attīstību, bagātina zināšanas, uzlabo tehnisko vai profesionālo kvalifikāciju vai arī pārkvalifikāciju, pilnveido attieksmes un uzvedību, kas sekmē sabalansētu un patstāvīgu personības līdzdalību sociālajā, ekonomiskajā un kultūras dzīvē (UNESCO Starptautiskās komisijas ziņojums "Izglītība XXI gadsimtam"; <http://www.agrarius.lv/izglitiba/skolotajs.html>).

Mūžizglītības memorands (2000)

<http://www.liis.lv/talakizglitiba/izglitiba.htm>

Eiropas Savienības „Mūžizglītības memorands” (2000) paredz izglītības iespēju nodrošināšanu jebkuram cilvēkam mūža garumā. Memorandā izvirzīti kopējie izglītības mērķi: pamatizglītības kvalitātes paaugstināšana, vidējās izglītības ieguvušo skaita pieaugums un darbaspējīgo tālāka izglītošana. Latvijas rādītāji te ir vieni no zemākajiem. Salīdzinājumā ar citām Eiropas Savienības valstīm Latvijā maz jauniešu ar vidējo izglītību, daudzi pamet mācības pēc pamatskolas, daudziem ir vāja lasītprasme, 43% skolēnu nav vēlmes turpināt mācības.

3. MOTIVĀCIJA, MOTIVĀCIJU VEIDI

Motivāciju var definēt kā mudinājumu, ierosmi, aicinājumu, nereti ārēji nepamanītu, kas rosina cilvēku darboties skaidrāka vai neskaidrāka mērķa labā. Dažkārt ievirze kādai noteiktai rīcībai ir iedzimta, tas ir, mantota no paaudzes paaudzē. Dažkārt tā rodas pati no sevis, bet ļoti bieži citu zināšanu iespaidā. **Bibliotēku uzdevums – motivēt sabiedrību izmantot bibliotēkas.**

Motivācijas teorijas, un to ir daudz, palīdz paredzēt cilvēku uzvedību un darbību, atrast līdzekļus, kas aktivizē cilvēka iekšējos dzinulus darboties motivētajam vēlamajā virzienā.

Socioloģiskās aptaujas rāda, ka bibliotēku apmeklētāji min visdažādākos bibliotēku apmeklēšanas motīvus. Visbiežāk tie ir racionāli: piekļuve elektroniskajai informācijai, mācības, karjera, izklaide. Taču ir arī izņēmumi. Piemēram, kādā no Rīgas Civilās aviācijas institūta studentu, kuri kādreiz burtiski pārpludināja Latvijas Nacionālo bibliotēku, atbilde uz jautājumu, *kāpēc ejat tieši uz Nacionālo bibliotēku*, ja pašu institūtā bibliotēka ir viena no labākajām, bija visiem negaidīta un pārsteidzoša: *te strādā skaistas meitenes*,

pie mums meiteņu nav. Vai vēl otra individuāla atbilde: *te strādā skaista bibliotekāre, kuru vēlētos dabūt par sievu.* Atbildes ir it kā triviālas, taču tikai it kā. Šajās atbildēs slēpjas būtisks bibliotēkas raksturojums: **bibliotēkā strādā laipni, atsaucīgi, zinoši un palīdzēt gatavi darbinieki, kam droši var uzticēt visus jautājumus, arī tos, kurus būtu kauns vai neērti jautāt citiem, atzīstot savu nezināšanu vai neprasmi.**

Pirmo kursu studentu aptaujas ASV universitātēs lieku reizi apliecina šo pieņēmumu: viņiem ir kauns jautāt bibliotekāram, jo tā tiek atklāta pašu nezināšana. Un te galvenais secinājums: **bibliotekāram jāspēj sevi visās situācijās pasniegt tā, lai cilvēks varētu pajautāt pat visintīmākos jautājumus:** gatavojos seksam, kā izsargāties no..., esmu nobijies, vai varu ko palasīt par AIDS...utt.

3.1. ĀRĒJĀ MOTIVĀCIJA

Motivācijas teorijā uzsvērti divi motivācijas pamatveidi: ārējā un iekšējā motivācija.

Ārējā motivācija balstās uz ārējiem pamudinājumiem un ārējiem apstākļiem, tādiem kā citu cilvēku uzvedība, apkārtējo vērtējums un reakcija konkrētās situācijās, kas vai nu veicina vēlamo uzvedību, vai bremzē nevēlamo. Ārējās motivācijas rezultātā cilvēks galvenokārt ir orientēts uz rezultātu.

Tirgus ekonomikā motivācijai ir izšķiroša loma panākumu gūšanā: kam ir vairāk pareizas informācijas, tas var pieņemt kvalitatīvākus, reālajai situācijai vairāk atbilstošākus lēmumus, noteikt pareizākus risinājumus.

Biznesā katrs zina, ka klientam vienmēr ir taisnība, arī pārdevējs saprot, ka pircējs zina visu. Tas pats attiecināms uz bibliotēku: arī bibliotēkā izšķirošā nozīme ir personālam. Cilvēks rada pievilcīgu vidi pat tur, kur infrastruktūra – gan telpu ērtiskā, gan tehnoloģiskā, gan citas lietas – vēl nav līmenī. Cilvēks spēj radīt ilūziju (jā, arī tad, ja apmeklētājam nav taisnība, ja viņš ir īgns, pārgudrs, kašķīgs, kaitinoši nezinošs), ka nav nekas sevišķs, proti, pateikt savas pareizās domas saudzīgi, ieinteresēti, tomēr nepārprotami.

Pasaules bibliotēku praksē nav noslēpums, ka nereti bibliotekārus rutinēti izmanto tie klienti, kuri paši negrib strādāt, proti, meklēt sev vajadzīgo informāciju. Latvijā šādu pētījumu nav. Taču ārzemju praksē atzīts, ka vislielākie bibliotekāru izmantotāji kārtojas šādos rangos:

- augstāko mācību iestāžu pasniedzēji, īpaši profesori, zinātnu doktori
- mācību priekšmetu skolotāji
- studenti
- skolēni
- projektu izstrādātāji.

Bibliotekāri, protams, var justies pagodināti, ka tiem dots tik cēls uzdevums – virzīt profesorus, doktorus, maģistrantus, arī studentus un skolēnus, tomēr bibliotekārs nedrīkst pārvērsties par tehnisku prasību izpildītāju. No šādām situācijām palīdzēs izklūt cita motivācija. Proti, **prasme iemācīt lasītājam**

intrigējošo informācijas meklēšanas ceļu gan poligrāfiskajā, gan elektroniskajā vidē, ieinteresēt viņu meklēt pašam.

Ņemot vērā, ka ikviens ir personība ar egoisma un pašapziņas devu, iespējams labāk būtu motivēt informācijas pašmeklēšanu ar pašapziņas paaugstināšanu. Vermontas universitātes (ASV) bibliotekāri gan sakot, ka pasniedzēji vienkārši gribot, lai bibliotekāri strādā viņu labā.

Lai lasītājs nezaudētu motivāciju vēl un vēlreiz apmeklēt bibliotēku, nedrīkst pieļaut augstprātīgu atteikumu palīdzēt, jo:

- Katram cilvēkam ir pašapziņa, kuras aizskārums dažkārt rada ļoti smagas sekas, pat naida uzliesmojumus, nerunājot nemaz par tādas bibliotēkas (jaunākā gadījumā pat visu bibliotēku) neapmeklēšanu. Piemērs no LNB prakses. Publikācijās, kas vērstas pret LNB kā tādu, pret jauno ēku nereti izskan pat totāls visu bibliotēku noliegums: vajag slēgt to balagānu, internets, lūk, nodrošina visu. Vismaz trīs no rakstītājiem, kā kolēģi noskaidrojuši, savā laikā, apmeklējot LNB, ir sāpīgi aizvainoti. Te nav vainīgs tikai konkrētais bibliotekārs, kas pārkāpis elementārus ētikas principus, te galvenokārt vainīgs vadītājs, kas nav redzējis, nav sapratis, vai arī izlicies to neredzam, ka konkrētais cilvēks nespēj strādāt ar publiku. Ja šāds recidīvs ir bijis, prakse rāda, ka tas var atkārtoties vēl un vēl, padzenot no bibliotēkas nevienu vien lasītāju. + *Z lasītavas piemērs. 2-5 minūšu diskusija.*

- Bibliotekārs nedzīvo noslēgti no sabiedrības. Viņam būtībā jebkurā brīdī jābūt savu pienākumu augstumos, arī brīvos brīžos sabiedrībā, kur nereti notiek sarunas par kultūru, zinātnes attīstību, par dažādiem notikumiem, arī par politiku, jaunatklājumiem. Te ir īstā vieta, kur bibliotekārām paspīdēt ar savu erudīciju: kas gan labāk pārzina jaunākos nacionālos izdevumus vai ārzemju šedevru tulkojumus? Kas ir ik rītu pārskatījis jaunākos *blogus*, portālus, zina, kas notiek Vašingtonā, Maskavā vai Seulā. Tie būs netieši aicinājumi arī uz bibliotēku.

Atkarībā no situācijas **ārējai motivācijai** var būt gan pozitīva, gan negatīva ietekme. Patīkami pārsteigumi – kaut kas jauns un piesaistošs bibliotēkā -- var palīdzēt veidoties iekšējai motivācijai arī turpmāk apmeklēt bibliotēku. Savukārt pārspīlēta, agresīva ārējā motivācija var iznīcināt vēlmi iet uz bibliotēku vispār. Ar pārspīlētu ārējo motivāciju bibliotēkā var saprast nepārtrauktus uzmācīgus jautājumus, aizrādījumus. *LNB piemērs par uzrakstu pie žurnāliem.*

3.2. IEKŠĒJĀ MOTIVĀCIJA

Iekšējās motivācijas gadījumā uzvedību nosaka personības ieinteresētība paša darbībā. Cilvēks veic kādu darbību pašas darbības dēļ, nevis lai sasniegtu kādus ārējus apbalvojumus. Iekšēji motivēts cilvēks gūst lielāku gandarījumu darbības procesā, viņu mazāk interesē darbības rezultāts, vairāk darba process. Piemēram, žurnālu lasīšana bibliotēkā pie viena un tā paša galdiņa, interneta informācijas pārlūkošana vienā un tai pašā vietā, aprunāšanās ar ieinteresētu bibliotekāri, atrašanās intelektuālā vidē.

Mūsdienās, kad vairums centrēti uz materiāliem labumiem un peļņu, potenciālajiem bibliotēku apmeklētājiem – studentiem, bakalauriem, maģistriem un dažādā biznesā strādājošiem, ja viņi paši nav sapratuši, jāliek saprast, ka bibliotēku resursos slēpjas ne tikai ierosmes un idejas, bet arī lietišķi izgudrojumu pamatdati, kas gaida gudrus prātus, lai tos apvienotu, precizētu, uzlabotu un pārvērstu par miljonus pelnošu izgudrojumu. *Patentu tehniskās bibliotēkas piemērs.*

Iekšēji motivēta vēlme apmeklēt bibliotēku var turpināties gadiem pat bez īsti pozitīvas attieksmes no bibliotēkas darbinieku puses. Cilvēkam kaut kas patīk un pievelk, nereti nezinot kas. **Iekšēji motivēti lasītāji bieži pievēršas interesantiem mini pētījumiem, jauniem negaidītiem atklājumiem. Viņi parasti grib izprast arī bibliotēkas darba procesuālo pusi, nereti iesakot interesantus risinājumus bibliotēku pakalpojumos.** Iekšēji motivētie lasītāji parasti diezgan labi orientējas informācijas meklēšanā gan grāmatu pasaulē, gan elektronisko resursu vidē.

3.3. LASĪTĀJU MOTIVĀCIJA BIBLIOTĒKĀ

Motivācija apmeklēt bibliotēku, izmantot interneta resursus un lasīt grāmatas pati no sevis neveidojas, tā veidojas pateicoties vēlmēm, plāniem, mērķiem, uzdevumiem, arī vienkāršai ziņkārei un zinātkārei. **Taču jebkuras motivācijas pamatā ir ideja.** Motivācija liek darīt nepieciešamās darbības ar prieku, lai sasniegtu iekāroto.

- Primitīvā motivācija: vajag ēst, vajag naudu – jāsāk strādāt. Jo vairāk vajag naudu, jo nopietnāka attieksme pret darbu
- Tālākā motivācija – labāks darbs, jāmacās, bibliotēkā viss par velti

Tātad:

- motivācija nevar pastāvēt bez mērķa, idejas, plāna, vēlmes
- motivācija beidzas līdz ar mērķa sasniegšanu
- vāja motivācija traucē sasniegt mērķi
- liela motivācija liela mērķa sasniegšanai radikāli mobilizē jebkuru cilvēku. *Piemērs: jaunieši, kas dažādu iemeslu dēļ pamet skolu, kad sasnieguši teiksim 25-30 gadu vecumu parasti kāda radikāla pavērsiena dēļ apzinās savu nožēlojamo stāvokli: izglītības nav, labas profesijas nav, valodu zināšanu nav... Un tad nāk apjausma -- mērķis mācīties... (Lomonosovs 14 gadu vecumā bijis analfabēts).*
- motivācija var palielināties un samazināties, kā arī rasties no citas motivācijas, arī pazust
- studentu motivācija

Asociētā profesore Inta Brikše Latvijas Universitātes rakstu *Anniversary edition* krājumā (publikācija «Augstskolu identitāšu komunikatīvie aspekti:

korporatīvā reputācija») min interesantus faktus saistībā ar studentu motivāciju studijām LU.

65,6% reflektantu uzskatīja, ka studijas Latvijas Universitātē ir ceļš uz labklājību (iespēja iegūt labi apmaksātu darbu!), un tikai 4,5% saistīja intelektuālais darbs, kas, kā zināms, ir gan pašu studiju pamats, gan arī tipiska nodarbe ļaudīm ar universitātes diplomu. **Motīvu disonanse!**

Motivācijā izšķirošā ir aizraujošu, dzīvotspējīgu ideju ģenerācija. Lielākai daļai cilvēku galvenā motivācija ir vēlme kaut ko mainīt savā dzīvē, uzlabot savu labklājības līmeni. Taču biznesa vai jebkādu citu ideju var realizēt tikai tad, ja ir atbilstošas zināšanas, spējas un prasmes. Bibliotēka ir vieta, kur bez maksas to visu var iegūt.

Lasītmotivācija bibliotēkā

- Ideja kā motivācijas pamats
- Primārā motivācija
- Mērķa sasniegšana
- Motivācijas zudums

Moderna bibliotēka: moderni informācijas kanāli:

ātrgaitas internets;
Gaismas tīkls;
radio, TV, kino, pasākumi;

Digitālā bibliotēka LETONICA

tiešie un neformālie kontakti;

Sabiedrības monitorings

Bibliotēkai krasi jāmaina savas darbības saturs – atlasītu informācijas avotu uzkrāšanas un glabāšanas vietā tām jānodrošina lasītājam pieeja jebkurai viņam vajadzīgai informācijai

4. BIBLIOTĒKU INFORMĀCIJAS MONOPOLA ZUDUMS

Gadu simtiem dominēja nostādne, ka bibliotēkas līdzās arhīviem un muzejiem ir visbagātākās informācijas glabātājas. IKT ir radikāli mainījušas šo situāciju.

Bibliotēka vairs neieņem informācijas monopola pozīciju kā zināšanu templis. Tātad, bibliotēka ir nonākusi konkurences apstākļos.

Multimediālie centri paralēli piedāvā atšķirīgus medijus, internets kļūst pieejams visur, tāpat informācija kompaktdiskos un digitālajos versatīlajos diskos. Cilvēki, kas interesējas par literatūru atrod to globālajā tīmeklī -- www.bookscrossing.com., portālā amazon.com, kukli.lv.

No interneta var iegūt pilntekstus, mūziku, filmas, pats var arī ierakstīt CD/DVD, nereti gan nelegāli. Paplašinās brīvā laika pavadīšanas piedāvājumi, mainās prasības kultūrai.

Kultūras jēdziens paplašinās no *big brother* (realitātes šovs Vācijā) līdz Vāgnera „Gredzenam“ Latvijā, no *tivolizācijas* Dānijā (Tivoli izklaides parks Dānijā) līdz Alvja Hermaņa mistērijām Rīgā.

Nostiprinās cita sapratne par medijiem un kultūru nekā tas bijis bibliotekāriem, kuriem būtu jābūt par starpniekiem kultūras apgūšanā un informācijas iegūšanā. Nepastāv vairs kontinuitāte un krustpunkti, nav *vienas patiesības*. Viss tiek apšaubīts, izgaismots no jauna, no jauna apskatīts, vēsturiski pārvērtēts. Uzticamais klasiskās literatūras, vēsturisko faktu, poligrāfiskās informācijas kanons ir pazudis. Radusies jauna mainīga vide: *in and out* vide.

Līdz ar nostādņu mainību bibliotēku publika izvirza jaunas prasības. Ja tās netiks izpildītas, **lasītāji aizies un neatgriezīsies, bibliotekāri paliks vieni ar saviem mediju krājumiem**. Vienlaikus gan jāuzmanās neaiziet nepamatotu izmaiņu pārkāpējā.

Šī konkurences situācija daudzām bibliotēkām ir vēl kaut kas pilnīgi jauns.

Jaunā situācija liek cīnīties par lasītāju, par publiku, liek skaidri un uzskatāmi atklāt kā bibliotēku pakalpojumi atšķiras no citiem informācijas piedāvātājiem.

Bibliotēkām jāmeģina piesaistīt jaunā paaudze, jāiegūst pievilcīgas iestādes statuss, lojalitāte, kas līdz šim bibliotēkām dota avansā pretī neko neprasot.

Bibliotēkai jāseko līdzī vismazākajām sabiedrības svārstībām. **Bibliotēka bez dzīvas, līdzdomājošas publikas labākajā gadījumā ir arhīvs, sliktākajā – aizmirsta grāmatu kaudze.** (*Beāte Detlefa, Kopenhāgena.*)

Šobrīd Latvijā pastiprinās ekonomiskā krīze. Tā var skart arī bibliotēku finansēšanu. Tieši tāpēc bibliotēkas pakalpojumu piemērošana lasītāju vajadzībām, orientēšanās uz pārmaiņām ir būtiska. Nav tā, ka visas pārmaiņas maksā naudu un tādēļ tiek nobīdītas līdz pienāks labāki laiki? Bibliotēku aktivizācija šajā laikā var izšķiroši ietekmēt inovācijas ražošanā, veicināt izgudrotāju panākumus līdz ar palīdzot labāk izkļūt no krīzes.

Sliktās ziņas – ekonomiskais apsīkums liek domāt, ka bibliotēku atbalsts, no nodokļu naudas finansētajiem pakalpojumiem neuzlabosies. Tāpēc jādomā par naudas piesaisti no ES un citiem fondiem, pilnveidojot pakalpojumus.

Labās ziņas – lasītārorientācijas stratēģiju var īstenot arī bez papildus finansiālajiem līdzekļiem. Pašam jābūt radošam un jāveicina darbinieku kreativitāte. Bez tam jābūt lokālai stratēģijai, kā lasītāju izvirzīt bibliotēkas darba centrā (*Der_leser_als_kunde_1_let.ppt*)

5. BIBLIOTĒKU IZMANTOŠANAS MOTĪVI

Iepriekš minētie divi pamatmotīvi, kas stimulē bibliotēku apmeklētību, protams, nav vienīgie, pat ne vienmēr galvenie.

Dažādās motivācijas teorijās lietišķie motīvi ir gaužām atšķirīgi, diferencēti pēc dažādiem parametriem. Bibliotēku nozares pētījumi gan Latvijā, gan pasaulē rāda, ka tradicionālie bibliotēku resursu izmantošanas pamatmotīvi ir trīs: mācības, darbs, izklaide.

Šoreiz varbūt sasaistot kopā teoriju un lietišķo praksi bibliotēku izmantošanā apskatīsim nedaudz citus motīvus, kurus lasītāji un bibliotekāri nereti pat neapzinās. Tie būtu šādi: *ekonomiskā izdevīguma, konkurentspejas, mobilitātes, dzīves un darba kvalitātes, intelektuālās infrastruktūras, nakts lasītāju motīvs.*

Kas atšķir bibliotēku no lielveikala?

5.1. EKONOMISKĀ IZDEVĪGUMA MOTĪVS

Ekonomiskās iespējas nereti dzīvē izšķir visu: vai ir nauda mācībām, vai ir līdzekļi informācijas ieguvei, vai ir nauda iztikai, kamēr mācās utt.

Bibliotēkās informāciju var iegūt bez maksas. Viens no bibliotēku apmeklēšanas galvenajiem motīviem ir ekonomiskais izdevīgums. Būtisks jautājums: vai visi to zina?

Latvijā bibliotēkas, kuras finansē valsts un pašvaldības, izmantojamas bez maksas, katru lasītāju te gaida:

- bezmaksas ātrgaitas (bezvadu, platjoslas) internets, interneta brīvresursi
- bezmaksas piekļuve bibliotēku veidotajām un licenzētajām datubāzēm
- bezmaksas grāmatu izsniegšana uz mājām
- bezmaksas visu resursu izmantošana bibliotēkā
- bezmaksas piekļuve no bibliotēku *Gaismas tīkla* datoriem *Digitālajai bibliotēkai Letonica* (saskaņā ar *Autortiesību likumu* arī autortiesiski aizsargātai informācijai)
- pieslēgšanās globālajam tīmeklim ar savu datoru.

Statistika rāda, ka bieži vien čaklākie zināšanu apguvēji nāk no ne visai turīgām ģimenēm. Kāpēc tas tā, lai paliek sociologu izziņas lauciņā. Pamatmotīvs tādām dalījumiem par labu trūcīgajiem varētu būt tas pats simtu gadu vecais, proti, turīgu vecāku bērni jūtas labi arī bez īpašas cenšanās, viņi jau jūtas nodrošināti un savu vietu nereti saskata patēriņā.

Bibliotēku bezmaksas izmantojamība ir nenovērtējams atbalsts sabiedrības mūžizglītībai. Tā tas ir visā pasaulē. Arī Latvijā. *Piemērs par bērniem no nelabvēlīgām ģimenēm.*

Ja tagad par *Gaismas pils* celtniecību šaubās pārtikušie vecāki, kas saviem pēcnācējiem mājās var nodrošināt jaudīgus datorus, programmatūras, pat abonēt vismaz nacionālās datubāzes, tas tikai lieku reizi rāda, ka tādiem nerūp valsts nākotne. **Taču vienu vajadzētu atgādināt vēl un vēl: lai noturētos informācijas un komunikāciju tehnoloģiju diktētā konkurences cīņā, uzņēmumos būs vajadzīgi gudri darbinieki.** Citiem vārdiem, tāpēc arī tehnoloģiski lieliski apgādātajai sabiedrības daļai reizēm vajadzētu ieiet

bibliotēkā vismaz lai satiktos ar šķietamajiem *trešajiem tēva vai atraitnes dēliem*, jo, kā rāda vēsture, viņi nereti kļūst par attīstības virzītājiem.

Grāmatas kļūst aizvien dārgākas. Daudzi tās nevar atļauties, bet lasīt labu izklaidējošo vai dzīvi iepazīstinošo literatūru gribas. Sen zināms, ka viens no šādas lasīšanas galvenajiem motīviem ir nepieciešamība iepazīt pasauli, dzīvi, cilvēku attiecības utt.

Mūsdienās, kad vecākiem bieži nav laika nopietnāk parunāt ar saviem bērniem par dzīves norisēm un tikumiem, par dzīves jēgu un uzdevumiem, to vairāk vai mazāk aizstāj:

- internets, kur var atrast gan ļoti labas, gan ļoti sliktas lietas. **Tiem bērniem un jauniešiem, kam mājās šādu iespēju nav, bibliotēkas internets gan daudz drošāks nekā pie draugiem vai kafejnīcā un ir arī pieejams bez maksas.** Bez tam bibliotēkā jebkuru apmācīs kā izmantot virtuālo tīmekli. *Diskusija par internetu bibliotēkā.*

- laba grāmata, ja vien bērns vai jauniešis iemācīts lasīt un mīlēt grāmatu. Bibliotēkās ir lasīšanas veicināšanas programmas, kas spēj piesaistīt un padarīt par aktīviem lasītājiem pat nelasītājus un tos, kas vēl bibliotēkā nav kāju spēruši. *Lasīšanas veicināšanas programmas: Bērnu žūrija. ASV parastais bibliotēku sauklis: vai Jūs jau atvedāt savu bērnu uz bibliotēku?*

Diskusija: cik pusaudžu par aktīviem lasītājiem padarījis *Harijs Poters*. Var diskutēt par šī varoņa globālo garīgo ietekmi, taču lasīšanas veicināšanā tas ir neaizstājams.

- egrāmatas jau ir klāt.

5.2. KONKURENTSPĒJAS MOTĪVS

Pasaule mainās ļoti strauji, formālajā izglītībā iegūto zināšanu apjoms noveco tikpat strauji. Vajag pāris gadus izkrist no darba tirgus, lai saprastu, ka kvalifikācija ir zudusi. Nāk jauni darbinieki ar modernām zināšanām un cilvēkam, piemēram, jaunajai māmiņai nav viegli atgriezties darbā, un ieņemt to statusu, kas bijis, teiksim, pirms diviem gadiem. Vēl bēdīgāk, ja strādājot neseko līdzī jaunumiem, nemācās apgūt novitātes bez objektīva iemesla.

- ES darba tirgus kritēriji
- starptautiski konkurentspējīga formālā izglītība
- izglītības atbilstība nacionāliem kritērijiem

Bibliotēkas šādos un līdzīgos gadījumos piedāvā universālu informāciju, pie kam lasītājam vēlāmajā formātā – kā elektronisku resursu, kā elektronisko dokumentpiegādi, kā interneta resursu brīvpieejīvi, kā grāmatu vai tās daļu kopiju utt.

Vienmēr atcerēties: bibliotekāra uzdevums nav tikai gaidīt lasītāju bibliotēkā. Viņam jādara viss iespējamais un neiespējamais, lai lasītājs uz bibliotēku atnāktu...

Tilta šķērsošanas stratēģija

Saskaņā ar sabiedrības mainību bibliotēku pakalpojumi tiek pastāvīgi modernizēti, pārvērtēti un pieskaņoti sabiedrības un IKT mainībai un attīstībai, to mērķis – būt aizvien derīgākiem lasītājiem. *Bibliotēkas 2.0* tendence ir nepārtraukts mēģinājums iesaistīt lasītāju bibliotēkas pakalpojumu modelēšanā, pilnveidošanā un ieviešanā, radot atgriezenisko saiti un veicinot aktīvu lasītāju iesaistīšanos gan resursu veidošanā, gan, protams, izmantošanā. ***Bibliotēkas 2.0* aizstāvji ir pārliecināti, ka galu galā jaunais pakalpojumu modelis pilnīgi aizstās bibliotēku tradicionālo vienvirziena pakalpojumu piedāvājumu, kas gadsimtiem ilgi bijis raksturīgs bibliotēkām.** Šo modeli pavada jauna stratēģija, kas izsakāma kā *tilta starp bibliotekāru un lasītāju šķērsošanas stratēģija*. Gadsimtiem šo tiltu pirmais šķērsoja lasītājs un lūdza informāciju. Bibliotekārs meklēja, atrada un deva to, ko prasīja vai ko uzskatīja par vajadzīgu. 21.gadsimtā situācija ir pilnīgi mainījusies: bibliotekārs ir tas, kam pirmajam jāšķērso tilts. Lasītāju gaidīšanas bezdarbība ir beigusies. Jaunu lasītāju piesaistīšana ir izšķirošā nākotnes stratēģijas daļa

5.3. MOBILITĀTES MOTĪVS

21.gadsimta sākumā planētas zeme iedzīvotāji runā 6000 atšķirīgās valodās. Migrācija ir jaunā milēniuma iezīme. Neskatoties uz to, ka visi nevar dzīvot Ņujorkā, Londonā, Seulā vai Melburnā, cilvēku nemitīga pārvietošanās pārņem visu pasauli, parādās transnacionālās identitātes sindromi, pieaug tendences nevis palikt dzimtajā sētā, bet izvēlēties mītnes zemi pašam. Rezultātā paplašinās lielo valodu ietekme un izmantojamība, aizmirstība nonāk vai pat izzūd no pasaules kartes mazās tautas un mazās valodas. Saplūst kultūru atšķirības, pazūd nacionālās iezīmes.

Bibliotēkas kā daudz kultūru institūcija globalizācijā.

Svarīgas ir zināšanas un prasmes, kas ļauj iejusties svešā vidē:

- svešvalodu un citvalstu tradīciju apguve bibliotēkās (Latvija)
- savas zemes stūrīša, savas valsts informācijas ieguve citvalstu bibliotēkās (ārzemēs)
- *IFLA Vairākkultūru bibliotēku manifests*
(<http://www.ifla.org/IV/ifla73/index.htm>).

5.4. DZĪVES UN DARBA KVALITĀTES MOTĪVS

Kvalitātes var būt dažādas: dzīves kvalitāte, darba kvalitāte, mērķis sasniegt izcilību kādā konkrētā jomā, mērķis kaut kam līdzināties: *audz liels būsi tāds kā prezidente.*

- Psiholoģijas loma
- *Elpa pakausī* / apdraudējums / konkurence
- Nojausmas filozofija

- Pareizs lēmums pareizajā laikā
- Indikatori, kvalifikācijas kritēriji
- Bibliotekāra loma
- *Dānijas piemērs: musulmaņu integrācija*

5.5. INTELEKTUĀLĀS INFRASTRUKTŪRAS MOTĪVS

- Sakārtota procesuālā vide
- Tehnoloģija kā instruments informācijas piekļuvē, pārlūkošanā, meklēšanā, izguvē, izmantošanā
- *Izdzīvo nevis stiprākais vai gudrākais, bet gan tas, kas labāk spēj pielāgoties situācijai*

5.6. NAKTS LASĪTĀJU MOTĪVS

- Fokusediskusija: *Kas atšķir bibliotēku no nakts lielveikala?* (Ārzemju pieredze)

6. INOVĀCIJAS SABIEDRĪBĀ / BIBLIOTĒKAS MAINĪBA / MOTIVĀCIJAS MAINĪBA

Šobrīd Latvijas bibliotēkās ir moderna IKT infrastruktūra, modernas iekārtas. Daudzviet ir remontētas vai renovētas telpas. Taču visai bieži bibliotēku menedžments daudz neatšķiras no vadīšanas metodēm pirms desmit, divdesmit un pat piecdesmit gadiem. Bieži bibliotēkas vadīšanā dominē tikai vadītāja intuitīva izpratne par to, kas, viņaprāt, būtu labāk darāms, bet netiek ņemti vērā citi būtiski faktori. Taču mūsdienās tikai ar šādu pieeju var darboties vienīgi izņēmuma apstākļos. Izņēmuma apstākļu bibliotēkām, kā zināms, nav un nevar būt.

Lai gan Latvijā ir moderni, pat stilīgi piesaukt terminu – inovācija, praksē ar to saprot labākajā gadījumā modernu iekārtu uzstādīšanu un mūsdienīgāka procesuālā cikla ieviešanu.

Trešajā gadu tūkstoši neizmantojot tehnoloģiskās iespējas un visu paturēt savā galvā ir tas pats, kas atcerēties visus nepieciešamos telefona numurus.

Arī bibliotēkā var izmantot, piemēram, biznesa pārvaldības programmatūras, kas ļauj uzlabot pakalpojumu struktūru, ieviest jaunus pakalpojumus, pārstrukturizēt personālu.

Ne tikai tirgus ekonomika, bet arī citas biznesa ābece patiesības jāsaprot arī bibliotēku vidē. Bibliotēku, tāpat kā Latvijas ekonomikas, izaugsme bijusi ļoti strauja. Taču lai cik savādi tas nebūtu, aktīvie notikumi, straujā mainība un pastiprinātā augšupeja nevienu vien bibliotekāru ir iemidzinājusi.

Mums bija un ir bibliotēku nozarei vairāk nekā labvēlīga politika, ļoti liels valdības atbalsts. Mums bija labi projekti: *gaismas tīkls* ir pasaules mēroga projekts, kas aptver visu valsti. Ne velti BMGF to ievēroja un mēs ieguvām ļoti lielu finansiālu atbalstu. Valdība atbalstīja digitālās bibliotēkas veidošanu.

Šajā ziņā esam vieni no labākajiem Eiropā. Andris Vilks prezentēja digitālo bibliotēku *Letonica* korporācijas Microsoft Berlīnes saietā. Tā tika augsti vērtēta. Arī darba samaksas jautājumi kopumā valstī risinās pozitīvi. Augšupeja ir ievērojama un skaidri saskatāma. Taču gulēt laika nav un nebūs. Ja gribat palikt apritē, uzmanība nedrīkst atslābt ne mirkli. VVBIS beidzas. Vai būs VVBIS 2? Ir jābūt.

Google paaudzi piesaista:

Moderna bibliotēka: moderni informācijas kanāli:
ātrgaitas internets
Gaismas tīkls
radio, TV, kino, pasākumi
Digitālā bibliotēka *LETONICA*
tiešie un neformālie kontakti
Sabiedrības monitorings
bibliotēkas mūsdienās ir vieta, kas:
piesaista ikvienu zināšanām
konsultē
rada iespējas darbam;

Reģionālā reforma maina bibliotēku ierasto un apgūto vidi. Vienīgā izeja: sekot tai līdzī un neļaut aizslaucīt savu bibliotēku un, piedodiet arī Jūs pašu. Monitorings ir bibliotēku dzīves pamatā:

- Einšteins *Patiesība ir tas, kas iztur pieredzes pārbaudi*

6.1. IEMESLI, KĀPĒC ZŪD MOTIVĀCIJA LASĪT

Pēc dažādām bērnu audzināšanas teorijām, pamatsecinājums ir neželīgs: ja bērns savlaicīgi 3-4-5 gadu vecumā ir iemācīts lasīt, ja viņam regulāri ir lasīts priekšā vismaz vakaros pirms gulētiešanas, viņam izveidojas noturīga lasītvēlme, kas nepazūd nekad.

Tas, protams, nenozīmē, ka aizņemtības dēļ viņš neatteiksies no lasīšanas, bet tiklīdz būs iespēja, viņš lasīs, viņš meklēs informāciju internetā.

Kas lasa grāmatas, tas meklē informāciju internetā un otrādi.

Kas nepārtraukti braukā pa internetu, parasti nelasa grāmatas.

Tās ir pasaules atziņas un nav pamata domāt, ka Latvijā varētu būt citādi.

Latvijas Integrācijas fonds sadarbībā ar Eiropas Sociālo fondu izstrādāja projektu „Motivācijas programmas ieviešana jauniešiem ar zemu pamata prasmju līmeni”.

Motivācijas programma kā brīva izvēle

Motivācijas programmas mērķa grupa tika komplektēta no internātskolu korekciju klašu jauniešiem, kā arī no tiem, kuri atstāti uz otru gadu un nevēlas turpināt mācības.

Neveiksmīgā izglītības politika ražo nelasītājus

Audzēkņu skaits korekcijas klasēs turpina pieaugt. Pēdējo gadu laikā tas ir jau gandrīz dubultojies, uz otru gadu atstāto Rīgas skolēnu skaits pieaudzis vairāk nekā 4 reizes. Raksturīgs vecāku autoritātes zudums jauniešu skatījumā.

Iemesli, kādēļ zūd motivācija mācīties un lasīt: saistījums

Atvērtās sabiedrības institūta 2006. gada pētījums „Pamatizglītību nepabeigušie skolēni” rāda galvenos motivācijas zuduma iemeslus, kurus min gan skolotāji, gan skolēni: dzīvesvietas maiņa, sociāli sarežģījumi ģimenē, maznodrošinātība, vecāku aizņemtība vairākos darbos.

Nākamais iemesls, kādēļ jaunieši neiegūst pamatizglītību: starp skolēniem un vecākiem trūkst savstarpējas sapratnes: tikai **16,8%** skolēnu savas problēmas apspriež ar vecākiem; **24,0%** to nedara nekad.

Otrkārt, vecāki maz vērības pievērš bērnu mācībām (64,5% to dara pa retam vai nedara nemaz). Un treškārt, gandrīz pusē ģimeņu (44,6%) bērna nākotnes izredzes saistībā ar izglītību nekad nav tikušas nopietni pārrunātas.

Taču lielākā problēma ir milzīgs motivācijas trūkums mācīties.

Tieši šī iemesla dēļ, skolēni, saskaroties ar grūtībām kāda mācību priekšmeta vielas apguvē, vai nu sāk pārkāpt disciplināros skolas iekšējās kārtības noteikumus, vai arī izvēlas atstāt skolas sienas pavisam. Paši skolēni min piecus iemeslus, kāpēc pārtraukuši mācīties pamatskolā, un tie ir: ģimenes apstākļi, vājas spējas mācībās, sliktas zināšanas, motivācijas trūkums, draugi un sociālā vide, veselības problēmas.

6.2. KĀ IEDVESMOT JAUNIEŠUS LASĪT?

Lielbritānijas: sabiedrība uztraucas, ka jaunieši (11-19 gadi) maz lasa. Aizvien biežāk tiek uzdoti jautājumi, vai bērni un jaunieši vispār lasa, kāda ir lasīšanas loma viņu dzīvē.

Aptauja: 11-18 gadus veci jaunieši: 83% lasa brīvajā laikā. Tikai 16% zēnu un 7% meiteņu brīvajā laikā nelasa.

Sensenais jautājums: vai paplašinoties IKT palielinās vai samazinās lasīšana kā process un tās vērtība?

Argumentācija:

- Lai izmantotu internetu, jābūt labām rakstīt prasmēm
- Ja cilvēks lasa, viņš var komunicēt ar sabiedrību

- Tie, kas maz lasa, maz izmanto e-pastu
- Lasītprasme nozīmīga ikviena dzīvē
- Bez lasītprasmes nevar būt laba biznesa, nevar veikt darba pienākumus
- Funkcionālā rakstpratība / sekundārais analfabētisms
- Pāri funkcionālajai rakstpratībai grāmatu lasīšana

Un tomēr:

- 26% pusaudžu lasīšanu uzskata par garlaicīgu
- 43% lasa tikai to, ko iesaka vienaudži
- **10% lasa to, ko iesaka skolotāji**
- **bibliotēkai lasāmvielas izvēlē UK maza nozīme**

Lasāmvielas sacerēšana bērniem un jauniešiem: palasa labu stāstu – pašiem jāuzraksta beigas 45 minūtēs.

Nelasīšanas motīvs:

33% nelasa, jo nav laika. Citām lietām laika pietiek.

Lasīšanai var piesaistīt jaunieši tikai vienā veidā – padarot lasīšanu interesantu, saistošu, procesuāli tādu, no kura nevar atrauties, lai tā būtu vairāk nekā patīkama.

Tikai tā! *Harija Potera* fenomēns. Kriminālromānu efekts. Asa sižeta valdzinājums.

Svešvaloda un ass sižets – divkāršs motīvs un vilinājums.

Divas lietas: mērķis un interese. Mērķis mācīties valodu, interese zināt kā tur viss notiek, spraigs sižets. Bestsellers! Ja abi saskan, process sākas. Atpakaļ to praktiski vairs nepagriez.

Fokusgrupu diskusija.

Saka: lasīt labi, bez lasīšanas nevar iepazīt pasauli. Taču kāpēc? Bērnam un jauniešiem tas nereti nav saprotams.

Argumenti:

- lasīšana paplašina apkārtējo telpu
- teksts pats par sevi nepastāv, tajā jāatrod kaut indivīdam pašam nozīmīgs. Bibliotekāra uzdevums to palīdzēt atrast.
- redzesloka neierobežota paplašināšana
- dzīves modeļi, sadzīves risinājumi, biznesa piemēri, mīlestības stāsti, darba moduļi, bērnu audzināšana, pozitīvas un negatīvas kaislības, krimināla vide un sekas utt.
- **Nelasošie aprobežojas tikai ar tuvinieku pieredzi. Dzīve pāriet atkārtotajam vecāku kļūdām.** Tas jāiemāca saprast.

Ģimene un lasīšana.

- Ja vecāki lasa, arī bērni lasa (ASV piemērs)
- Ja vecāki izmanto bibliotēku, tad visticamāk arī bērni to darīs
- UK gadā izdod 120 000 jaunu grāmatu nosaukumu, liela daļa adresēta pusaudžiem. Izvēle ir pārlietu liela. Izvēlēties grūti. Arī bibliotēkā. **Jaunietis atnāk un aiziet no bibliotēkas, nereti nepaņemot nevienu grāmatu.** Kāpēc? Parasti tā ir bibliotekāra kļūda.

- Ja grāmatu piedāvājums ir pārāk liels, jaunietis apjūk, izvēle ir pārāk sarežģīta. Grūti izraudzīties 1-2 lietas no milzīga masīva
- Dažkārt grūti formulēt, kas piesaista lasītāja uzmanību bibliotēkai. Personiskā reakcija. Paaudžu pārmantotība. Draugu ieteikums.
- Jaunietis nelasa un negrib lasīt, taču neizprotamu iemeslu dēļ uz bibliotēku atnāk, parasti kopā ar draugu.
- **Tālāko izšķir bibliotekārs: vai viņš paliks, vai aizies uz mūžīgu neatgriešanos**
- Bibliotekāram jābūt uzmanīgam pret visām lasītāja prasībām, vēlmēm, interesēm, taču īpaši jāuzmanās, ja kāds pauž noliedzošu attieksmi pret kādu lasāmvielu.

Jaunas tēzes:

- Bibliotēka ir moderna
- Lasīšana ir modē: ASV nostādnes
- Interesants sarīkojums
- Tikšanās ar jaunlaiku cilvēkiem

Pusaudžus piesaistoši vides un noformējuma faktori:

- spilgta, krāsaina, nereti izaicinoša, uzmanību piesaistoša reklāma: *kā kļūt par bankas prezidentu, gribu būt pārāks par citiem, atkarība no datorspēlēm kaitējoša, no grāmatām – dziedējoša, vai kad izkusīs ledus Ziemeļpolā, Latvijā augs palmas un banāni, vai nano tehnoloģija ļaus brauks uz Marsu utt.*
- netradicionāli tēmai piesaistoši plauktu uzraksti: *meitenes vairs nav zilzeķes; akmens puišu dārziņā*
- iespēja justies ērti, veicot zinātnisku daru, mācoties, izklaidējoties. Bibliotēku *zonalizācija*: ASV, Masačūsetsas Tehnoloģiskā institūta bibliotēka.

Brīvpieejas krājuma izvietojums pusaudžu zonā:

Piesaistoši uzraksti:

- Zili brīnumi
- Mīlestība un kaisle
- Sekss un AIDS
- Ja ko nezina, jautājat Ovīdijai (bibliotekāre, kam var uzdot visus jautājumus 24 x 7 režīmā). Dānijas piemērs musulmaņu jauniešu piesaistē.

Lasītāju grupas.

Lasītājs veido pasauli grāmatas ietekmē

(Izmantotas Lielbritānijas speciālista darbā ar jauniešiem Deivida Kendala (David Kendall) idejas, ko viņš izmantojis Apvienotās Karalistes bibliotēkās).

7. BIBLIOTĒKU RESURSU IZMANTOTĪBA

Bibliotēku attīstība Latvijā kopumā vērtējama pozitīvi: bibliotēku tīkls nostiprināts, valsts un pašvaldību finansējuma dinamika ir augšupejoša, nozares tiešo likumu un normatīvu bāze – stabila, valsts atbalsta pasākumi – ievērojami, bibliotēkas tēls sabiedrībā – pozitīvs, politiskā attieksme – pozitīva, bibliotekāru darba samaksa palielinājusies.

Bibliotēka kā vispubliskākā iestāde valstī piesaista aizvien jaunus lasītājus. 2006.gadā turpat katrs otrais no 2 290 765 Latvijas iedzīvotājiem (47,52%) izmantojis kādu no 2035 bibliotēkām, kurās glabājas vidēji 34,73 informācijas vienības uz katru iedzīvotāju jeb 73,08 informācijas vienības uz katru lasītāju.

7.1. BIBLIOTĒKU IZMANTOJUMS UN LASĪŠANA LATVIJĀ

2006.gadu nobeidzot, Latvijā reģistrētas 2 035 bibliotēkas, tostarp divas lielākās informācijas krātuves: Latvijas Nacionālā bibliotēka (LNB) un Latvijas Akadēmiskā bibliotēka (LAB), 28 augstskolu, 47 speciālās, 870 publiskās, 959 vispārīzglītojošo dienas skolu, 39 vispārīzglītojošo vakara maiņu skolu un 97 profesionālās izglītības iestāžu bibliotēkas.

Kopumā visās bibliotēkās nodarbināti 4562 darbinieki.

Vidēji valstī ir viena bibliotēka uz 1121 iedzīvotāju. Katrs lasītājs, izņemot skolu bibliotēku lasītājus, par kuru apmeklētību ziņu nav (skolas bibliotēkā visi skolēni un skolotāji ir lasītāji, jo katrs mācību gada laikā no bibliotēkas saņem mācību grāmatas un citus mācību līdzekļus), bibliotēku apmeklē vidēji 16,82 reizes gadā.

Valsts, pašvaldību un citu bibliotēku īpašnieki, izņemot skolu bibliotēkas, par kuru finansējumu ziņu nav, uz katru lasītāju tērē vidēji 25 latus gadā. Viens bibliotēkas darbinieks gadā apkalpo vidēji 265 lasītājus.

Tai pašā laikā otra puse Latvijas iedzīvotāju bibliotēkas neapmeklē, neizmanto un neinteresējas par tām. Bibliotekāri pārāk maz uzmanības veltījuši tiem sabiedrības pārstāvjiem, kas bibliotēkai gājuši un iet ar likumu. Pārliecināt šos cilvēkus, piesaistīt viņus grāmatai, mūžizglītībai, elektroniskajai brīnum pasaulei – e-pārvaldei, e-veselībai, e-biznesam un citām elektronisko resursu izmantošanas iespējām un bibliotēkai kā šo iespēju sniedzējai – ir mūsu nozares darbinieku vistiešākais pienākums.

7.2. BIBLIOTĒKU IZMANTOJUMS UN LASĪŠANA PASAULĒ

Arī grāmatu lasīšanā un bibliotēku apmeklētībā, kā izrādās, var notikt paradoksālas izmaiņas. Piemēram, ASV izteiktā prognoze, ka līdz ar interneta globālu izplatīšanos bibliotēku sistēma sabruks, kā redzams, nav piepildījies. Taisni otrādi -- Amerikas Bibliotēku asociācijas dati liecina, ka

pēdējos desmit gados bibliotēku apmeklētība augusi par 61%. Sabiedrībā kopumā notikusi atgriešanās pie vecās, labās grāmatu lasīšanas.

Arī Eiropā grāmatu lasīšana joprojām ir cieņā. Čehijas Republikas Zinātņu Akadēmijas Čehu literatūras institūta un Čehu Nacionālās bibliotēkas 2007.gada aptaujā noskaidrots, ka 83% čehu izlasa vismaz vienu grāmatu gadā. Pie tam čehu sievietes lasa vairāk: vismaz vienu grāmatu gadā izlasa 88% sieviešu. Atklāts, ka 9% čehu ir grāmatu rijēji, t.i., ātrlasītāji.

Vidējais Čehijas 41 minūti dienā velta grāmatu, 30 minūtes — žurnālu un avīžu lasīšanai. Internetam tiek atvēlētas 86 minūtes. Savukārt televīzijai -- 111, radio — 113 minūtes dienā.

42% respondentu atzina, ka patiku lasīt guvuši no ģimenēm. Tikai 15% ieguldījumu lasīšanas kultūrā devusi skola un/vai bibliotēka. 95% cilvēku ar augstāko izglītību brīvo laiku pavadīja lasot. Vidējā čeha mājas bibliotēkā ir apmēram 274 grāmatas — galvenokārt beletristika un zinātniskā literatūra.

Lielākā daļa respondentu atzina, ka grāmatas lasa tādēļ, ka tās iespējams lētāk nekā citur Eiropā. Čehijas lielākajā grāmatu veikalā *Kanzelsberger* grāmatas vidējā cena — 300 Čehijas kronu/CZK (15 USD), PVN – 5%.

Čehi vidēji izlasa 16 grāmatas gadā, kas ir 4 reizes vairāk nekā ASV.

Pēdējos gados nevienu grāmatu nav izlasījuši:

- 7% Čehijas Republikas iedzīvotāju
- 42% ES pilsoņu
- 19% Zviedrijas
- 24% Francijas
- 25% Lielbritānijas
- 67% Portugāles
- 58% Beļģijas
- 54%.Grieķijas iedzīvotāju

(<http://www.radio.cz/en/article/96006>;
<http://www.praguepost.com/articles/2007/10/10/booksellers-flourish-amid-demand.php>; www.czechwalker.com)

8. BIBLIOTĒKU LASĪTĀJU UN NELASĪTĀJU SEGMENTĀCIJA

Sabiedrība sastāv no cilvēkiem, kas atšķiras viens no otra pēc visdažādākajiem parametriem. Var būt dažādas intereses, vajadzības, resursi, ģeogrāfiskais stāvoklis, intelekta līmeņi, lasīšanas vai nelasīšanas paradumi, attieksmes pret bibliotēku kā informācijas ieguves avotu. Katrs no šiem mainīgajiem var tikt izmantots, lai segmentētu bibliotēkas lasītājus un nelasītājus.

8.1. SEGMENTĀCIJAS PAMATPRINCIPI

Nav vienotas lasītāju vai nelasītāju segmentēšanas metodes. Par pamatu var ņemt dažādus mainīgos parametrus, vienu vai vairākus kopā, lai atrastu piemērotāko sabiedrības struktūras izpētei.

Izvēlētajā segmenta kopējā raksturojumā ietilpst arī profils, uzvedības īpatnības, sociāli demogrāfiskais un psihogrāfiskais raksturojums. Katram segmentam var piešķirt nosaukumu vadoties pēc tā galvenajām atšķirīgajām īpašībām. Piemēram, lasītājus varētu segmentēt pēc tā, kā tiek pavadīts brīvais laiks, iezīmējas seši galvenie segmenti un katram no tiem var izveidot raksturojumu:

Pasīvie mājās sēdētāji

Egocentriskie intraverti

Cilvēki, kurus aizrauj kāds mērķis – māksla, ceļojumi

Aktīvie mājās sēdētāji

Sociāli aktīvie cilvēki

Pēc sociāli demogrāfiskām pazīmēm

Vecuma

Dzimuma

Attieksmes pret pasauli.

8.2. SEGMENTĒŠANAS METODES

Abas kategorijas – gan lasītājus, gan nelasītājus var segmentēt pēc sociāli demogrāfiskiem rādītājiem, dažādiem ieradumiem, dzīvesveida, vērtību orientācijas, attieksmes.

Segmentācijā nereti izmanto klasiskās specializētās licenzētas NeedScope™ (<http://www.tns.lv/?lang=lv&category=showproduct&id=needscope>) un

Conversion

Model™

(<http://www.tns.lv/?lang=lv&category=showproduct&id=conversionmodel>)

metodes.

8.3. NEEDSCOPE METODE

NeedScope System™ sniedz patiesu ainu par lasītāju vajadzībām, ļauj novērtēt, cik veiksmīgi iespējams apmierināt, piemēram, konkrētas vajadzības, dod iespēju tuvināt lasītāja un bibliotekāra attiecības.

Bibliotēku būtība ir apmierināt lasītāju vajadzības, taču nereti ir neizprotami, kāpēc ir tik grūti nonākt līdz veiksmīgam risinājumam.

Atbilde ir vienkārša: lasītāju vajadzību patiesie virzītājspēki visbiežāk ir tik dziļi noslēpti, ka bieži vien bibliotekārs nemaz tos neapzinās, nespēj saskatīt. Bez tam nereti vainojama ir bibliotekāra kvalifikācija. Socioloģiskie pētījumi rāda, ka ir izglītības līmeņa disonanse starp vidējo lasītāju un vidējo bibliotekāru. Bibliotekāra izglītības līmenis ir zemāks par lasītāja izglītības līmeni. To nedrīkst aizmirst. **Vienīgais, kas var glābt ir bibliotekāra prasme**

informācijas meklēšanā gan poligrāfiskajos izdevumos, gan elektronisko resursu pārlūkošanā.

Labā ziņā ir tā, ka agrākie socioloģiskie pētījumi rāda, ka informācijas meklēšanā bibliotekāri kopumā tomēr pārspēj lasītājus.

Kā darbojas NeedScope System™?

NeedScope System™ pamatā ir psiholoģisko vajadzību modelis, kas atklāj fundamentālus apzinātos un neapzinātos faktorus vajadzību veidošanā un noskaidrošanā. Izmantojot projektīvās metodes un atbilstošu programmatūru, *NeedScope System™* veic uz vajadzībām balstītu lasītāju vai nelasītāju segmentāciju un uz tā bāzes pozicionē potenciālās vajadzības. Šo modeli lieto dažādās valstīs galvenokārt, lai noteiktu pakalpojumu kvalitāti, noskaidrotu, kā stiprināt klienta un pakalpojumu sniedzēja attiecības.

Kādi ir *NeedScope System™* ieguvumi?

- *NeedScope System™* pēta ne tikai funkcionālās un sociālās vajadzības, bet atklāj arī lasītāju slēptākās emocionālās vajadzības, piemēram, kādas valsts literatūrai viņš dod priekšroku informācijas pieprasījumā, vai augstu vērtē nacionālo aspektu literatūrā, vai to noliedz un pat nicina. Padomju laiks: neskatos vietējo TV, tikai Maskavu. Tagad: LTV raidījumi ir tik provinciāli, labāk vērot *BBC* vai *CNN*.
- To zinot, šādam lasītājam var piedāvāt atbilstošāku informāciju, teiksim salīdzinājumā ar citu bibliotēku, kuras darbinieki šādu pētījumu nav veikuši.
- *NeedScope System™* pētījumus ieteicams izmantot jaunu pakalpojumu ieviešanas laikā, sākot no pakalpojuma plānošanas un izstrādes līdz ieviešanai un vēlākajam pakalpojuma attīstības monitoringam.

8.4 CONVERSION MODEL METODE

Otra metode -- *Conversion Model™* būtībā ir cilvēku uzvedības psiholoģisks izpētes instruments, ar kuru var pētīt lasītāju piesaistīšanu bibliotēkai. Tā ir starptautiski atzīta metode, kas ļauj dziļi ielūkoties atšķirīgu patērētāju, arī bibliotēku lasītāju prātos.

- Sākotnēji jānoskaidro, cik varētu būt potenciālo bibliotēkas izmantotāju? Izsvērt, vai viņi izmantos bibliotēku, vai nē? Ja jā, tad kāpēc? Ja nē – arī kāpēc? Nosakāms, cik daudz šādu potenciālu lasītāju ir, kurus varētu ieinteresēt?
- Ja šos cilvēkus varētu piesaistīt bibliotēkai, jācenšas paredzēt, vai tā viņiem kļūs nozīmīga, vai arī bibliotēkas apmeklējums būs tikai nejauša sagādīšanās. Taču arī vienreizējs bibliotēkas apmeklējums ir liels solis uz priekšu gan no bibliotēkas puses, gan no piesaistītā apmeklētāja puses.
- Kas cilvēkus piesaista bibliotēkai – to būtiski noskaidrot?

- Un, ja lasītājs vairs neizmanto bibliotēku, tad kāpēc?
- Kas ir aizstājis bibliotēku?
- Pirmā un galvenā stratēģija: vai paši vien neesam vainīgi? Ko esam palaiduši garām? Kāpēc?
- Apsverams, vai šos lasītājus varētu atgūt? Te savukārt vajadzīga cita stratēģiju, kuru var mēģināt izstrādāt tikai zinot, kāpēc lasītājs bibliotēku aizmirsis.

Atbildot uz šiem jautājumiem, *Conversion Model*TM metode ne tikai sniedz padziļinātu informāciju par to, kas piesaista esošos lasītājus, bet arī piedāvā iespējamās stratēģiskās rīcības virzienus turpmākai bibliotēkas izaugsmei, mainībai, jaunu apmeklētāju piesaistīšanā un aizgājušo atgūšanā.

*Conversion Model*TM iespējams veikt kā atsevišķu, patstāvīgu pētījumu, kā arī ar to var papildināt jebkurus citus pētījumus (piemēram, attieksmes pret bibliotēku vai tās popularitātes sabiedrībā pētījumos u.tml.).

9. UZMANĪBAS PIEVĒRŠANA BIBLIOTĒKAI. JAUNU LASĪTĀJU PIESAISTĪŠANA

Nelasītāju segmentācijā svarīgs moments ir potenciālo lasītāju datubāzes izveidošana. Pēc tās veiksmīgas izveidošanas jāmēģina kontaktēties ar iespējamajiem lasītājiem.

- Vienkāršākais kontaktēšanās veids ir vēstuļu nosūtīšana, konkrēti vārdā un uzvārdā uzrunājot katru cilvēku un aicinot viņu uz turpmāko sadarbību, bibliotēkas apmeklēšanu. Vēstulei jābūt intriģējošai, informāciju saturošai, piemēram, par bibliotēkas jaunajiem pakalpojumiem, bezmaksas internetu, kādu interesantu pasākumu, unikālu grāmatu utt. Jo vairāk vēstuļu tiks nosūtīts, jo vairāk būs arī atbilžu. Un, ja akcijas rezultātā atnāks tikai viens vai divi jauni lasītāji – arī tas būs sasniegums, ko vērts attīstīt tālāk.
- Telefonsaruna, īsa, kodolīga, ar intriģējošu informāciju par kādu īpašu jaunumu bibliotēkā.
- Aicinošas informācijas apmeklēt bibliotēku publicēšana bibliotēkas vai to pārstāvošas institūcijas mājas lapā, portālā.
- Dažādu ziņu par bibliotēku publicēšana vietējā presē.
- Aicinājumi apmeklēt bibliotēku e-vēstulēs
- Informācijas plakāti par bibliotēku dažādās institūcijas: skolās, pašvaldībās, veikalos, pastos, klubos, baznīcās, saietu namos.

9.1. ELEKTRONISKĀS UZZIŅAS KĀ OPERATĪVA SAIKNE AR LASĪTĀJU

Digitālie pakalpojumi bibliotēkās jo dienas, jo paplašinās. Viens no tiem digitālās uzziņas. Digitālā uzziņa ir elektroniska atbilde uz elektronisku jautājumu. Bibliotēku pakalpojums *jautā bibliotēkām* darbojas daudzās bibliotēkās. Atšķirība ir tā, ka vienās bibliotēkās tas ir moderns pakalpojums, kurā tiek izmantota speciāla programmatūra. Citās tas notiek ar epasta starpniecību, kas šobrīd uzskatāms par novecojušu paņēmienu. Populārākās

digitālo uzziņu programmatūras ir, piemēram, ASV Kongresa bibliotēkas vai *OCLS QuestionPoint* (<http://www.questionpoint.org/>) programmatūra. Tās ir kvalitatīvas, bet dārgas programmatūras. Ar šādu programmatūru starpniecību tiek izveidota īpaša uzziņu sistēma, kurā lasītājam jāieraksta savs jautājums un jāaizsūta. Sistēma tūlīt dod automātisku atbildi, ka jautājums saņemts un pēc iespējas ātri tiks atbildēts. Digitālo uzziņu bibliotēkām jautājumi sarindojas ienākšanas secībā. Tas jautājums, uz kuru jau tiek gatavota atbilde tiek bloķēts, lai uz to neatbildētu cits bibliotekārs. Sistēma veido populārāko atbilžu blokus, no kuriem darba gaitā var izvēlēties vajadzīgās atbildes. Visi jautājumi automātiski iekļaujas datubāze, nodrošina statistiku. *Piemērs no Vācijas Dortmundas bibliotēkas (100 gadi, krājums 1 miljons vienību, pilsētā 580 000 iedzīvotāju, uzziņu sniegšanā nodarbināti 8 bibliotekāri: 4 strādā rīta maiņā, četri – vakarā). Dānijas Ovidija.* Digitālo uzziņu psiholoģiskais aspekts: vieglāk pajautāt sarežģītus jautājumus neredzot atbildētāju.

9.2. ELEKTRONISKĀ DOKUMENTPIEGĀDE

E-pasta sistēma digitālo uzziņu sniegšanai ir novecojusi. Tas attiecas uz digitālajām uzziņām un elektronisko dokumentpiegādi.

Šobrīd pasaulē lasītājiem pa e-pastu netiek sūtīti pilnteksti, bet gan norādīta tīmekļa vietnes adrese, kurā pieprasītais raksts apskatāms *PDF* formātā. Šo rakstu ievieto speciālā serverī uz pasūtījums laiku. Pēc tam raksts no servera tiek izdzēsts. Bibliotēkāju valodā runājot, tas ir publiskais patapinājums elektroniskā vidē. Te jāievēro autortiesības.

Sprīžot pēc pasaules pieredzes elektroniskā dokumentpiegāde pieņemamas spēkā. Līdzīga situācija ir arī Latvijā. Informācijas pieprasītāju skaits aug. Visās valstīs ir kārtojami autortiesiskie jautājumi, kas būtiski sadārdzina pakalpojumu.

9.3. ČATOŠANA ALIAS TĒRZĒŠANA

- Eiropas sauklis bibliotēku nozarē: bibliotēkām jābūt tur, kur ir lasītājs.
- Šobrīd ir moderni *čatot* ar lasītāju, proti, sniegt digitālās uzziņas tiešajā saskarsmē internetā.
- Vai tā būtu Latvijas bibliotēku portāla nākotne?

Pasaules pieredze rāda, ka tiešsaiste ar lasītāju palielina interesi par bibliotēku, veicinot jaunu lasītāju piesaistīšanu.

10. NEVEIKSMES LASĪTĀJU PIESAISTĪŠANĀ UN MOTIVĒŠANĀ

21. gadsimts nes jaunus izaicinājumus arī bibliotēkām, lai tās būtu konkurentspējīgas jānodrošina – nepārtraukta pakalpojumu pilnveidošana un sabiedrības uzmanības piesaistīšana. Kļūst arvien aktuālāki jautājumi par bibliotēkas reputāciju, sociālo atbildību, apkalpošanas ētiku., elastību, padziļināto pakalpojumu izpēti, snieguma kvalitātes noteikšanu, pārmaiņu vadīšanu, stratēģisko pārvaldību utt. Ja tā visa nav – nav arī lasītāju.

Latvijas bibliotēkās pakāpeniski veidojas un nostiprinās izpratne par inovatīviem risinājumiem gan poligrāfiskajā, gan elektroniskajā vidē. *Digitālā bibliotēka LETONICA*, kā bibliotēku nozares prioritāte, aicina piedalīties bibliotekārus un ieinteresēt un piesaistīt lasītājus. Saskaņā ar jaunajiem labojumiem *Autortiesību likumā* arī autortiesiski aizsargātie digitālās bibliotēkas resursi pieejami bibliotēku tīklā.

Tomēr neveiksmju jaunu lasītāju piesaistīšanā ir pārāk daudz, jo:

- nav jaunu lasītāju piesaistīšanas politikas un stratēģijas
- neaktīva, atpalikusi bibliotēkas vadība
- nav modernu prasību no bibliotēkas dibinātāja (valsts un pašvaldībām)
- nav informācijas par vietējās bibliotēkas atrašanās vietu, piedāvājumu
- nav klientorientēta personāla, neatsaucīgs personāls
- vāja personāla kvalifikācija
- vāja personāla motivācija
- reklāmā darbi nesaskan ar vārdiem
- nav ieinteresētības darbā
- neatjaunota mājas lapa, vai tās nav vispār
- vāja lokālā, reģionālā un valsts nozīmes sadarbība
- nepietiekama reģionālo un nacionālo konsultatīvo institūciju pārraudzība
- nav apdraudējuma darba tirgū, nav konkurences
- nespēja sekot līdzi bibliotēku nozares attīstībai
- negatīva attieksme pret savu profesiju
- nelojāla attieksme pret darba devēju

Kas darāms šādā situācijā?

Viena atbilde: personāla maiņa.

Šādos gadījumos parasti vainojams nevis konkrētais bibliotekārs, kas darbojies uzskaitītajās kategorijās. Vainojama reģiona galvenā bibliotēka, vainojama LNB konsultatīvā sistēma, vainojama konsultatīvā monitoringa pasivitāte.

Izvērsama konsultatīvā sistēma visos darba procesos, nepieciešama kļūdu analīze, aktivizējama bibliotēkas elektroniskā vide, popularizējami elektroniskie pakalpojumi, jo būtiski mainījies un palielinājies pieprasījums pēc šādā veida konsultācijām.

10.1. KONSULTĀCIJU DIAGNOSTIKA JAUNU LASĪTĀJU PIESAISTĪŠANĀ UN MOTIVĒŠANĀ

Bibliotēku nozarē jaunu lasītāju piesaistīšanai, bibliotēku pakalpojumu popularizēšanai diemžēl līdz šim nav pievērsta vajadzīgā uzmanība. To netieši apliecina arī vienveidīgās negatīvās informācijas lavīna, piemēram, par LNB jaunās ēkas nepieciešamību, kas veļas no dažādiem publiskiem portāliem.

Nepieciešams izvērst lasītāju piesaistīšanas stratēģijas dažādos bibliotēku veidos. Pastiprināma konsultatīvā sistēma šādos jautājumos:

- Lasītāju piesaistīšanas politika, tās vadīšana
- Bibliotēkas iesaistīšanās lokālā vidē, lokālo jautājumu risināšanā
- leteicams bibliotēkas reputācijas audits

- Analizējama bibliotēku darbinieku kopējā reputācija
- Pārskatāmi finanšu piesaistes avoti
- Pārskatāma tehnoloģiju konkurentsphēja
- Apgūstama pārmaiņu vadīšana
- Nostiprināma līderība lokālā vidē

LNB konsultāciju sistēmā iekļaujami lasītāju piesaistīšanas modeļi dažādu veidu bibliotēkās.

Apgūstami, izpētāmi, analizējami, piemērojami Latvijas apstākļiem un ieviešami lietišķajā bibliotēku darba praksē inovatīvi risinājumi lasītāju kontingenta paplašināšanā.

Bez tam bibliotēku vadītājiem būtu jāsaņem speciālas analītiskas konsultācijas par dažādiem lasītāju piesaistes modeļiem.

11. KĀ NOTURĒT LASĪTĀJU?

Ko darīt, ja lasītāji vairs nenāk uz bibliotēku? Atbilde uz jautājumu „ko darīt?” meklējama vārdā „motivācija”. Motivācija tiek atkal un atkal piesaukta, kad lasītāju skaits samazinās. Vairums motivācijas teoriju balstās visiem zināmajā *Maslova* piramīdā.

- Pamatlīmenis ir fizioloģiskās vajadzības
- Otrais līmenis -- vajadzība pēc drošības.
- Trešais līmenis -- vajadzība pēc piederības un mīlestības
- Ceturtais līmenis -- vajadzība pēc atzinības, vērtējuma un varas
- Piektais līmenis -- vajadzība pēc pašīstenošanās.

Maslovs pats uzskatīja, ka zemāko līmeņu vajadzības iespējams apmierināt pilnībā, bet pašīstenošanās praktiski nekad nav piepildāma. Tāpēc vislabāk lasītāju, tāpat kā jebkuru cilvēku motivēt vispirms nodrošinot zemākos vajadzību līmeņus un pēc tam – palīdzēt cilvēkam realizēties – piedāvājot viņam kaut ko interesantu, saistošu, kas vairāk vai mazāk atbilst viņa dzīves aicinājumam. To visu, protams, var attiecināt uz kontekstu: bibliotēka: lasītājs. Tomēr laika gaitā *Maslova* teorija papildināta, modificēta un transformējusies.

11.1. *DUGLASA MAC GREGORA* TEORIJA

Runājot par lasītāju motivāciju, pieņemamāka būtu *Duglas Mak-Gregora* teorija, kas nosaka, ka:

- bibliotēkas menedžmentam, infrastruktūrai un personāla videi jābūt tādai, kas, piesaista ļaudis – visus un ikvienu. Lai bibliotēka ir vieta, kur var nokārtot visu. Lai bibliotēka ir vieta, kur gaidīts ikviens. Visi, protams, uz bibliotēku neatnāks, taču bibliotēkā uzdevums panākt, lai visi to zinātu, ka tieši bibliotēka ir tā unikālā vieta, kas gaida ikvienu. Un, ja indivīds to zina, ir daudz lielāka iespēja, ka to zinās viņa bērni un bērnu bērni
- nedrīkst aizmirst, ka, ja jūs izturaties pret cilvēkiem kā pret neattīstītiem, kā pret tādiem, kas visu laiku jāvirza, jāpamāca, tad viņi noteikti sāks izturēties atbilstoši jūsu gaidām un pārliecībai. Un nebrienaties, ka

lasītāji uz Jūsu bibliotēku nenāks, lai arī cik pievilcīga būtu infrastruktūra. *BAI piemērs par Z lasītavu*

- bibliotēkām personiski jāparāda, pat jājūt simpātijas, jāparāda ieinteresētība, ka ļoti gribat, lai konkrētais lasītājs uz bibliotēku nāktu vēl un vēl. Tad idejas kā noturēt lasītāju nāks pašam no sevis bez jebkādam teorijām
- jāzina par lasītāju pēc iespējas vairāk -- kādas ir viņa intereses, jāparāda, ka interesē viņa domas, uzskati, viedokļi. Citiem vārdiem -- jābūt pastāvīgai atgriezeniskai saitei, nepārtrauktam dialogam. Vēl citiem vārdiem: lasītājs jāmīl, vai vismaz tas jārāda
- ir cilvēki, kam ir it kā iedzimts talants – motivēt citus darboties viņiem nepieciešamajā virzienā. Pārējiem nākas šīs prasmes apgūt laika gaitā. Var palīdzēt grāmatas, kursi un semināri, vecākie kolēģi
- bibliotēkā nodrošināma pretimnākoša, pozitīva, pievilcīga vide. Jāpamana viss, kas izsauc negatīvu noskaņu pret bibliotēku – jānovērš šie faktori. Tas prasīs nopietnu iedziļināšanos situācijā, taču noteikti atmaksāsies. Nepievilcīgā, nolaistā vidē viss kļūst nepatīkams. Šādos apstākļos nekas nespēs motivēt Jūsu lasītājus
- vienmēr piedāvāriet palīdzību informācijas meklēšanā, pastāstiet par iespējam mācīties, piedalīties bibliotēkas pasākumos, parādiet kādu sensacionālu grāmatu vai interneta informāciju utt.

11.2. NOSLĒPUMAINĀ KLIENTA METODE JEB SKATS UZ BIBLIOTĒKU NO MALAS

Lasītāju apmierinātības noteikšana, izmantojot tā saucamo *noslēpumainā klienta* metodi. Neviens vadītājs nevar īsti zināt kā strādā darbinieki, ja no vadības neviena nav blakus. Tāpēc vajadzīga speciāla informācijas ieguves metode: kā ir tad, ja neviens neredz.

Noslēpumainā klienta metode ir labākā metode lasītāju apkalpošanas procesa, informācijas sniegšanas iemaņu izpētei, salīdzinājumā ar bibliotēkas mērķiem un darba stratēģiju, kā arī ar salīdzinājumā ar citu bibliotēku *alias* konkurentu darbu. Noslēpumainais klients ir metode, kas parāda bibliotēkas darbu no lasītāja perspektīvas. Noslēpumainais klients var veikt anonīmas vizītes vai telefona zvanus un novērtēt Jūsu bibliotēku atbilstoši kritērijiem, kas izvirzīti lasītāju apkalpošanā. Šī metode sniedz lielisku ieskatu, kā Jūsu bibliotēka darbojas brīdī, kad vadītājs neatrodas uz vietas, un tā ļauj izzināt to, kā Jūsu darbinieki apkalpo klientus. Piemēri no v/a KIS prakses.

12. SABIEDRĪBAS MONITORINGS

Pārmaiņas sabiedrībā, pašvaldībā, valdībā, bibliotēku dibinātāju institūcijās var būtiski mainīt attiecīgu bibliotēku darbu. Lai sekotu līdzī pārmaiņām nepieciešama regulāra un sistemātiska sabiedrības procesu vērošana jeb *monitorings*. Nepieciešama sabiedrības interešu un vajadzību un to dinamikas regulāra pētniecība.

Pārmaiņu novērošanas sistēma bibliotēku nozarē ir nepieciešama arī tāpēc, lai gūtu ticamas ziņas par katras bibliotēkas darbu ilgākā laika periodā un salīdzinošā analīzē varētu spriest par snieguma kopējo līmeni, ieviestajiem jauninājumiem, statistiskajām niansēm, interesantajiem risinājumiem, arī slēptajiem trūkumiem un to izplatību tīklā.

Sabiedrības monitoringa pamatjēga ir nepārtrauktā izmaiņu novērošanā sabiedrībā, kuras mērķis ir piemērot bibliotēku pakalpojumus sabiedrības vajadzībām.

Monitoringa objekti:

- situācijas monitorings bibliotēku dibinātāju vidē
- aktīva iesaistīšanas un regulārs informatīvais nodrošinājums, piemēram, vietējai vadībai
- bibliotēku lasītāju plūsmu dinamika
- nelasītāju pētniecība: mērķis – palielināt lasītāju skaitu
- inovāciju izguve, iepazīšana, izplatīšana, ieviešana.

Pamatojoties uz iegūtajiem datiem par sabiedrības dinamiku, var izstrādāt ieteikumus jaunu pakalpojumu ieviešanai, kā arī atsevišķu darba procesu pilnveidošanai. Kā informācijas avoti analīzei izmantojami dažādi dokumenti: mājaslapu, portālu informācija, iesaistīšanās, piemēram, pašvaldību problēmu risināšanā u.tml.

Bibliotēku vadībai jāveic:

- bibliotēku nozares un saskarjumu likumu monitorings,
 - bibliotēkas īpašnieka finansiālais monitorings
 - sabiedrības monitorings
 - lasītāju monitorings.
 - IKT monitorings
 - pašmonitorings: *vai esmu līdzīgs laika gāram?* Vai mana kvalifikācija nav par zemu, ko darīt, lai tā nebūtu, vai mana bibliotēka piedāvā visas IKT iespējas, vai mana bibliotēka ir patiešām moderna utt.
- Šajā jomā arī bibliotēkā darbojas biznesa likumi un tie nepazīst *cilvēka žēluma*. Katru kas zaudē modrību var sagaidīt smaga vilšanās. Lai no tā izvairītos, nedrīkst atslābt ne brīdi.

Jau kopš vasaras Latvijā, kad pastiprinājās runas par iespējamo ekonomisko krīzi, vērojama sabiedrības motivācijas maiņa. Nozares no kaut kā atsakās, piemēram, no IKT. Bibliotēkām tas nedraud, jo tieši šobrīd, kas sakrīt ar krīzi – ir BMGF atbalsts. Tāpēc bibliotēkām ir visas iespējas uzlabot savu kapacitāti visās jomās, izmantojot IKT. Mūsdienās optimālo problēmu risinājumu var iegūt, izmantojot IT tehnoloģijas.

12.1. MONITORINGA DATUBĀZE

Monitoringa rezultātā iegūto informāciju ieteicams strukturēt speciālā monitoringa datubāzē, kurā var iekļaut salīdzināmās statistiskās tabulas,

ziņas par reģiona cilvēkiem, viņu vēlmēm, ziņas par bibliotēkas dibinātāju problēmu risinājumiem. Datubāze būs nozīmīgs informācijas avots un reāls palīgmateriāls lasītāju piesaistīšanā, lēmumu pieņemšanā utt.

Konsultatīvajā darbā nenovērtējami ir bibliotēku tekstuālie pārskati, kas var aptvert gan visus bibliotēkas darba aspektus, gan atsevišķu darba procesus analīzi. LNB plāno 2008.gadā izveidot tekstuālo pārskatu publisku tiešsaistes datubāzi.

Fokusdiskusija

13. BIBLIOTĒKAS REPUTĀCIJA KĀ MOTĪVS IZMANTOT TĀS RESURSUS

Kas ir reputācija?

Bibliotēkas kopējo bilanci mūsdienās atspoguļo tikai 20 % no tās patiesās vērtības. Visu pārējo, t.i. lielāko daļu – 80% veido bibliotēkas „netveramie elementi” – uzņēmuma reputācija, attieksme pret lasītājiem, korporatīvā kultūra, statuss sabiedrībā utt.

Vienkāršots skaidrojums: viedoklis par valsti, iestādi, cilvēku.

- Reputācija ir tas, ko runā aiz muguras
- 70 – 80% no bibliotēkas vērtības sabiedrības skatījumā nosaka nemateriālie aktīvi – zīmols, reputācija, inovatīvi risinājumi
- Reputācija: divas puses – viss, kas var celt prestižu, viss, kas var kaitēt
- Novēršami draudi, kamēr nav sākusies krīze
- Par reputāciju jācīnās: praksē visbiežāk bibliotēkas *vicina kulakus pēc kaujas*

13.1. REPUTĀCIJU APDRAUDOŠIE FAKTORI

Trīs riskantie faktori:

- 1) bibliotēkas tēla atbilstība patiesajai situācijai;
- 2) plaisa starp vēlamo un realitāti;
- 3) starpnodaļu koordinācija un nodaļu lēmumi.

- Sabiedrības priekšstatu maiņa
- pierastās darba metodes kļūst pārāk smagnējas un neefektīvas, dažkārt pat aizdomīgas no ētikas viedokļa
- lasītāju *gaidīšanas svētki* beigušies

13.2. REPUTĀCIJAS RISKU ANALĪZE

Sakramentālais jautājums: kas bibliotēkā analizē reputāciju riskus?

Ja atbilde ir: 60–80% – ģenerāldirektors, direktors, izpilddirektors, tas nozīmē, ka neviens.

13.3. BIBLIOTĒKAS ZĪMOLS KĀ PIESAISTOŠS MOTĪVS

Labs zīmols vienmēr piesaista uzmanību, izraisa ieinteresētību palūkoties tuvāk, kas aiz tā slēpjas.

Labs zīmols: ja tas pēkšņi pazustu, cilvēkiem tā pietrūktu. Tam parasti nav analoga. LNB, LAB, RCB.

Public Relations joprojām ir komunikēšanas, klausīšanās un attiecību veidošanas ar dažādām auditorijām, mērķis attīstīt organizācijas tēlu.

Melnais *PR*, dezinformācija un krīzes.

Kas ir nepieciešams Amerikai, lai tā pozicionētos pareizi?

Jaunas *PR*, jauns zīmols: viss sākas ar ideju

- Jo mazāk naudas, jo ģeniālākai jābūt idejai
- Funkcionālais, sociālais, mentālais un dvēseliskais līmenis, sava FILOZOFIJA

• sākumā jābūt idejām, kas izteiktas spontāni un bez sistēmas

• divi ceļi, kā veidot spēcīgu zīmolu: *kam daudz naudas, daudz prāta nevajag. Un arī tad ideja nosaka visu, bez idejas nevar neko.*

- Nokia – *Connecting People*
- LNB – *Bibliotēka ikvienam*
- V/a KIS – *Internets par brīvu*

Public Relations – mirusi nozare

- vai piekrītat?
- zīmoli ir mākslīgs veidojums, lai cilvēki maksātu vairāk
- prasība pēc ekspertiem strīdos un krīzēs
- prasība pēc sociālo mediju speciālistiem -- *blogu, podkastu, YouTube, MySpace*

13.4. REPUTĀCIJAS PĒTĪJUMI

- Paradokss: ārēji spožs, bet iekšienē ir puve
- Reputācija ir tas, ko runā aiz muguras
- Bibliotēkas reputācija: pakalpojumu kvalitāte

Mīti un baumas

- Reputācijas zuduma novēršana
- Prasme vadīt baumas
- Labvēlīgas gaisotnes veidošana
- Vajadzīgo baumu izplatīšanas veidi
- Vājā personāla informētība (par algām, nākotni, izmaiņām stratēģijā)
- Vadībai ar darbiniekiem jātiekas vismaz reizi ceturksnī

13.5. REPUTĀCIJAS KĀ MOTIVĒJUMA VĒRTĒJUMS (Media Tenor Institute for Media Analysis pētījums)

- Masu mediji / prese / minēšanas indeksi / publikācijas par bibliotēku
- Lasītāju pētījumi / vērtējumi
- Augstākstāvošo institūciju viedokļi

- Fokusaptauju dilema

Reputācijas vērtējums (*Media Tenor Institute for Media Analysis* pētījums)

- Publicitātes nepārtrauktība: vienmēr fokusā
- Pazīstamības sliekšnis: 20% materiālu vadošajos masu medijos pozitīvi, ne vairāk kā 10% - negatīvi, pārējie – neitrāli
- Jebkura, pat niecīgākā nepatīkamā ziņa, var sagraut bibliotēkas reputāciju
- Sadarbība ar masu mēdijiem: katrai bibliotēkai savu žurnālistu!

13.6. REPUTĀCIJAS RISKU VADĪBA (*Harvard Business Review*)

- Reputācijas patiesais vērtējums
- Bibliotēkas vadības aplamais priekšstats par savu reputāciju
- Vārdu un darbu nesaskaņotības likvidēšana
- Sabiedrisko organizāciju monitorings
- Atbildīgā par reputāciju noteikšana

14. BIBLIOTEKĀRA REPUTĀCIJA: LASĪTĀJU MOTIVĒJUMA ASPEKTS

Bibliotēkas nākotni izšķir personāls

- Neprasme ieklausīties un nevēlēšanās saprast otras puses
- Izturies pret citiem tā, kā viņi to vēlas
- Vadi savu komandu tā, kā pats vēlētos tikt vadīts
- Runā tā, lai pašam būtu interesanti un noderīgi klausīties
- Iekšējā komunikācija: darbinieku un vadības attiecības, darbinieku savstarpējās attiecības, vadītāju savstarpējās attiecības.

15. BIBLIOTĒKU REKLĀMA: DARI LABU UN RUNĀ PAR TO

Līdz ar konkurenci jebkurā jomā, arī bibliotēku nozarē, ienāk reklāma. Kamēr bibliotēka bija informācijas monopolinstitūcija, reklāmu nevajadzēja.

Latvijas institūta pasūtījumpētījums, ko vadīja *Saimons Anholts* (sabiedriskās diplomātijas un starptautiskās zīmolu stratēģijas) liecina, ka Latvijas kā valsts reputācijas līmenis ir zems.

Mūsdienu bibliotēkas tēls sabiedrībā ir pozitīvs, taču vecie stereotipi arī ir dzīvi. Pēdējos izplata tie, kas bibliotēkā nav bijuši desmitiem gadu.

Bibliotēkām ir jādefinē:

- ko tās grib un ko tās var piedāvāt
- kādus klientus grib speciāli uzrunāt
- jāzina, ko piedāvā konkurenti
- kādus jaunus pakalpojumus bibliotēkas vēlas piedāvāt, vienas pašas vai kopdarbībā ar citiem
- ko bibliotēkas nevēlas piedāvāt
- vai bibliotēku rīcībā ir nepieciešamie resursi, personāla kapacitāte un kompetences
- kā bibliotēkas var efektīvi reklamēt savus pakalpojumus

Nereti tiek aizmirsts, kā labā bibliotēka strādā. Tie ir lasītāji, tā ir sabiedrība. Bibliotēka komplektē, klasificē, katalogizē informāciju lasītājiem, sabiedrībai. Līdzīgi ir ar bibliotēkas nodrošinātājiem piedāvājumiem internetā: pakalpojumi ir jāprezentē, jāreklamē, jāpiedāvā gan uzticamajiem regulārajiem, reģistrētajiem lasītājiem, gan arī jauniem, līdz šim nezināmiem potenciālajiem bibliotēkas izmantotājiem. Visi bibliotēku darba procesi orientēti uz klientu, uz pakalpojumiem sabiedrībai. Sekundāri tas attaisno bibliotēkas pastāvēšanu.
<http://www.goethe.de/ins/lv/prj/wbi/thm/int/vor/lv120934.htm>

No reklāmas vēstures

- Pirmā reklāma grāmatzinātnē – 15.gadsimta otrā pusē -- ziņa par Johana Gūtenberga izgudrojumu Anglijā
- Otrā reklāma – grāmatizdevēju katalogi

No bibliotēku reklāmas

- bibliotēkas nosaukums kā reklāma (Jāņa Misiņa bibliotēka pazūd LAB struktūrā)
- Pazīstamu bibliotēku darbinieku vārdi kā reklāma (Rūdolfs Egle, Aleksejs Apīnis, Andris Vilks)
- Norādes: līdz bibliotēkai 2 km
- Radio, TV, mājaslapas, vietējā prese
- Informatīvie izdevumi par pilsētu, pagastu un bibliotēku, kurā var atrast *visu*
- TV ziņa, piemēram, par unikālu grāmatu, kas saņemta no ASV, Austrālijas, Krievijas (dokumentu krājums par lielo teroru PSRS, *Stalīna gulagu enciklopēdija*)
- Reklāmas plakāti publiskās vietās

15.1. BIBLIOTĒKU REKLĀMA KĀ PAPERDES ZIEDS: VISI RUNĀ, BET NEVIENS NAV REDZĒJIS

- Bibliotēkām reklāmas praktiski līdz 2005.gadam nebija.

15.2. LNB JAUNĀ ĒKA KĀ NETIEŠAS BIBLIOTĒKU REKLĀMAS UN ANTIREKLĀMAS FENOMENS

- Bibliotēku atpazīstamība
- Zināšanas par bibliotēkām
- Bibliotēku idejas sasaistē ar *Gaismas tīkla* projektu
- *Gaismas piļu* bums Latvijā
- Bibliotēka *uzvar* lielveikalu
 - Nolieguma noliegums
 - Ja man nevajag – nevienam nevajag
 - Stratēģiskās domāšanas trūkums
 - *Dzīve šodienai*

15.3. JAUNS PAVĒRSIENS BIBLIOTĒKU NOZARES REKLĀMĀ: PROJEKTS *TREŠAIS TĒVA DĒLS*

- *Trešais tēva dēls* (BMGF, v/a KIS)

- Bibliotēku internetizācija
- Bibliotēku modernizācija
- Bibliotēka – moderna pasaule

Bibliotēkas tēla veidošana

- Identitātes stratēģija (misija, mērķi, uzdevumi, resursi)
- Reālie darbi un to saturs. Pakalpojumi. Inovācijas
- Jārada kaut kas poētisks, komunikatīvs, interesants, atmiņā paliekošs
- Bibliotēku zīmols (*Trešais tēva dēls* – bezmaksas internets)
- Reklāmiska domāšana

15.4. KO REKLAMĒT BIBLIOTĒKAI?

- Grāmatu jaunumi (TV katru vakaru piedāvā izlasīt vienu intriģējošu grāmatu)
- Jaunas elektroniskās datubāzes
- *Blogs* kā bibliotēkas reklāma (*Blogs – elektroniskās komunikācijas vide, kur cilvēki raksta to, ko domā*)
- Kompānijas *Microsoft* blogošanas piemērs. Bibliotēkām vajag profesionālus *blogerus!* *Blogeri* kā jaunie žurnālisti
- Reklāma kā dialogs ar sabiedrību, reklāma kā aicinājums uz bibliotēku
- Internets – svarīgākais reklāmas mediji. Visām bibliotēkām jābūt internetā.
- Reklāmas fokuss – šodienā, kārtējās vajadzības
- Nost ar stereotipiem! Jāmeklē kas jauns un nebijis
- Daudzslāņainu reklāmu visiem sabiedrības slāņiem!

Reklāma kaitina aizvien vairāk! Kāpēc nekaitina *CNN* reklāma?

16. INFORMĀCIJAS IZGUVES LĪDZEKĻU RAKSTUROJUMS

Informācijas avots – jebkura grāmata, dokuments, datu bāze vai persona, kas nodrošina informāciju.

16.1. TRADICIONĀLIE INFORMĀCIJAS AVOTI

Informācija ir pieejama dažādās formās. Mēs informāciju iegūstam gan masu saziņas līdzekļos, gan veikalos, gan uz ielas, jo informācija ir pieejama visur.

Informācijas avots – sakārtota informācija.

Pie tradicionāliem informācijas avotiem pieder grāmatas, seriālizdevumi, attēlizdevumi, rokraksti, nošizdevumi, mikroformas, kartogrāfiski, audiovizuāli un citi dokumenti.

Tradicionālie informācijas avoti pārsvarā tiek glabāti iespiestā formā.

Informācijas avoti bibliotēkās tiek kārtoti kartīšu katalogos un kartotēkās. Katalogu veidi - alfabētiskais, sistematiskais un priekšmetu katalogs (katalogs – satura saraksts, sakārtots atbilstoši sistēmai, kas palīdz meklēšanā).

Iespiesto Informācijas avotu veidi:

Uzziņu literatūra - vārdnīcas, enciklopēdijas, rokasgrāmatas, adrešu grāmatas, gadagrāmatas, bibliogrāfijas u.c.

Monogrāfijas - grāmatas

Pelēkā literatūra – konferenču materiāli, disertācijas, pētījumu materiāli u.c.

Statistiskā informācija

Oficiālie dokumenti – valsts vai sabiedrisko organizāciju un iestāžu izdevumi, kuros publicēti likumi, normas vai direktīvas

Mācību izdevumi

Periodiskie izdevumi u.c.

16.2. ELEKTRONISKIE INFORMĀCIJAS AVOTI

16.2.1. Elektroniskie katalogi

Bibliotēku elektroniskais katalogs - datubāze, kas satur bibliotēkas grāmatu un cita veida izdevumu bibliogrāfisko aprakstu. Katalogs veidots ar bibliotēku automatizētās informācijas sistēmas palīdzību, tas ir pieejams tiešsaistē un parasti tajā ir nodrošināta meklēšana pēc autora, nosaukuma, priekšmeta un citiem meklēšanas kritērijiem. (OPAC - saīsinājums no angļu valodas nozīmē – atvērtās publiskās pieejas katalogs).

Latvijā bibliotēku elektronisko katalogu veidošana ir sākusies 90. gadu vidū. Bibliotēku informācijas sistēma ALISE (BIS ALISE) ir Latvijā izplatītākais bibliotēku automatizācijas risinājums, kurš ieviests vairāk nekā 200 Latvijas publiskajās, tai skaitā 215 pašvaldību publiskajās bibliotēkās, 12 speciālajās bibliotēkās un 10 augstskolu bibliotēkās. Otra biežāk lietotā sistēma ir BIS ALEPH 500. Šajā sistēmā ir veidots 8 valsts nozīmes bibliotēku elektroniskais kopkatalogs.

Bibliotēku informācijas sistēma ALEPH 500

BIS ALEPH 500 sistēmā nodrošināta pieeja:

8 valsts nozīmes bibliotēku *elektroniskajam kopkatalogam*.

Kopkatalogu veido Latvijas Nacionālā bibliotēka, Latvijas Universitātes bibliotēka, Rīgas Tehniskās universitātes Zinātniskā bibliotēka, Latvijas Lauksaimniecības universitātes Fundamentālā bibliotēka, Latvijas Policijas akadēmijas Fundamentālā bibliotēka, Rīgas Stradiņa universitātes bibliotēka, Patentu tehniskā bibliotēka, Latvijas Medicīnas bibliotēka. Katalogā ir aptuveni 322 tūkstoši ierakstu.

Nacionālās bibliogrāfijas un turpinājumizdevumu datubāzei.

Datubāzē iekļauta informācija par Latvijā izdotajām grāmatām un periodiku, Latvijā izdoto grāmatu apraksti sākot no 1931.g. Ārpus Latvijas izdoto grāmatu par Latviju un latviešiem apraksti sākot no 1991.g. Turpinājumizdevumu apraksti sākot no 2000.g.

Nacionālās bibliogrāfijas analītiskas datubāzei.

Ziņas par rakstiem periodikā. Analītiskie raksti no Latvijā izdotiem periodiskajiem, turpinājumizdevumiem un analītiskie raksti par Latviju un latviešiem no ārpus Latvijas izdotiem turpinājumizdevumiem par laika periodu sākot no 1989.gada. Sākot no 2005.g. maija ir iespēja no datubāzes pieslēgties Latvijas laikrakstu rakstu pilnajiem tekstiem, izmantojot Lursoft laikrakstu bibliotēku (pakalpojums pieejams reģistrētajiem lietotājiem šajā bibliotēkā). Pieejama arī informācija par turpinājumizdevumu rakstiem arī no 1917., 1918., 1919., 1937., 1938., 1943., 1944.g.

Elektroniskais kopkatalogs pieejams adresē:

http://195.13.129.34:8991/F/NXEYCBASGUHRPEFCSYS1R4Q81VL77R7MAYG6MJDYHAF2P2Y1KK-01833?func=find-b-0&local_base=inc04

Bibliotēku informācijas sistēma ALISE

BIS ALISE ir Latvijā izplatītākais bibliotēku automatizācijas risinājums, kurš ieviests vairāk nekā 200 Latvijas publiskajās, speciālajās, augstskolu, skolu, organizāciju un uzņēmumu bibliotēkās.

BIS ALISE lietotāju vidū ir prakse veidot kopkatalogus. Šobrīd ir izveidoti sekojoši kopkatalogi:

Bibliotēkas Latvijā - <http://www.isalise.lv/ALISE/>

Kurzemes virtuālais kopkatalogs - <http://katalogs.biblioteka.ventspils.lv>

Augstskolu un speciālo bibliotēku kopkatalogs - 13 Latvijas augstskolu un speciālo bibliotēku virtuālais kopkatalogs - <http://www.alises.lv/>

Ārvalstu bibliotēku kopkatalogi

Karlsruēs Tehniskās universitātes virtuālais katalogs

Karlsruēs virtuālais katalogs (KVK) ir metameklēšanas saskarne, kurā nodrošināta iespēja meklēt izdevumus pasaules bibliotēku katalogos. KVK aptver vairāk kā 500 miljonu grāmatas un seriālizdevumus. KVK nav veidots kā datubāze, tādēļ meklējuma rezultāts atkarīgs no saskarnē ietvertā kataloga meklēšanas kapacitātes.

KVK pieejams URL adresē:

<http://www.ubka.uni-karlsruhe.de/hylib/en/kvk.html>

KVK nodrošina iespēju meklēt sekojošu valstu katalogos un kopkatalogos: Austrālijas, Austrijas, Kanādas, Čehijas, Dānijas, Somijas, Francijas, Vācijas, Ungārijas, Itālijas, Nīderlandes, Norvēģijas, Polijas, Portugāles, Krievijas, Spānijas, Zviedrijas, Šveices, Lielbritānijas, Amerikas, kā arī grāmattirgotāju katalogos, piemēram, amazon.de. KVK iekļauto bibliotēku katalogi vienlaikus ir saite, uz kuras klikšķinot atveras attiecīgais katalogs.

ASV Kongresa bibliotēkas katalogs

ASV Kongresa bibliotēka ir vecākā federālā kultūras institūcija Amerikā un lielākā bibliotēka pasaulē. Bibliotēkas krājums šobrīd ir 134 517 714 vienības

tai skaitā 29 miljoni katalogizētu grāmatu 460 valodās un arī izdevumi latviešu valodā.

ASV Kongresa bibliotēkas katalogs satur aptuveni 14 miljonus ierakstu grāmatām, seriālizdevumiem, elektroniskiem dokumentiem, manuskriptiem, kartogrāfiskiem materiāliem, notīm, skaņu ierakstiem un attēlizdevumiem.

Bibliotēkas katalogs pieejams bibliotēkas tīmekļa vietnē - <http://catalog.loc.gov>.

Dažas elektronisko katalogu web adreses:

Nacionālās bibliotēkas

<http://www.library.uq.edu.au/natlibs/>

<http://www.ifla.org/VI/2/p2/national-libraries.htm>

http://www.unesco.org/cgi-bin/webworld/portal_bib2/cgi/page.cgi?d=1

LIBRIS – Zviedrijas bibliotēku kopkatalogs:

<http://www.libris.kb.se/english/quick.search.html>

ESTER – Igaunijas bibliotēku kopkatalogs:

<http://helios.nlib.ee/search/>

LIBIS (Lietuvas integrētās bibliotēku sistēmas) kopkatalogs:

<http://www.libis.lt/en/welcome.html>

Britu bibliotēkas publiskais katalogs:

<http://blpc.bl.uk/>

16.2.2. Datu bāzes

Datubāzes definīcijas:

Par datubāzi uzskatāma datu kolekcija, kura uzkrāta datorā un kuru var viegli un ātri sameklēt, kā arī programmatūra, kas dod iespēju lietotājam organizēt vieglu un ērtu datu meklēšanu. Tas ir sistemātiski kārtots informācijas kopums. Dati ir strukturēti tā, lai to meklēšana un izguve būtu automātiska.

Elektroniski glabājamu datu vai atsevišķu vienību (faktu, bibliogrāfisko datu un tekstu) ierakstu krājums, kam ir kopēja lietotāja saskarne un programmatūra datu izguvei un darbībām ar tiem.

Datubāzu veidi

Datubāzes var klasificēt pēc dažādām pazīmēm:

Pēc pieejamības:

Brīvpieejas datubāzes:

Muzeju kolekciju datubāze, kuras izveidē piedalās septiņi muzeji:

<http://www.imuzejs.lv> (alternatīva saite <http://www.meandrs.lv>)

Komerčiālās datubāzes - <http://www.lursoft.lv/>.

Publiskās datubāzes.

Slēgtās datubāzes.

Pēc ietvertās informācijas apstrādes:

Bibliogrāfiskās datubāzes – satur norādes uz publicētiem dokumentiem, ieskaitot žurnālu un avīžu rakstus, konferenču materiālus un referātus, ziņojumus, valdības un oficiālās publikācijas, patentus, grāmatas u.c. Atšķirībā no bibliotēku katalogiem, lielākā daļa ierakstu tiešsaistes vai CD-ROM datubāzēs uzrāda analītiskos aprakstus (rakstus, konferenču referātus), mazāk monogrāfijas, un tās satur izvērstu satura aprakstu priekšmetu rādītāja termina formā vai anotācijā.

Pilnu tekstu datubāzes – papildus bibliogrāfiskajam aprakstam atrodams dokumenta pilnais teksts. Piem., lielāko laikrakstu raksti pieejami tiešsaistes formātā, daudzi tiek publicēti arī uz CD-ROM. Tā kā meklēšana tiek nodrošināta pēc pilnā teksta, tad anotācija vai priekšmetu rādītājs var arī nebūt.

Referatīvās datubāzes - datubāzes, satur noteiktas nozares dokumentu vai rakstu rezumējumus (referējumus).

Pēc iekļautās informācijas attēlojuma:

Teksta datubāzes – <http://www.mk.gov.lv> – Pētījumu un publikāciju datubāze.

Attēlu datubāzes:

<http://www.lnb.lv/lv/digitala-biblioteka/attelizdevumi>.

Multimediālās datubāzes – satur dažādu mediju, piem., teksta, audio, video, stila grafikas (fotogrāfijas, diagrammas un ilustrācijas, mākslas darbu reprodukcijas, kartes u.c.) apvienojumu. Pašreizējo telekomunikāciju tīklu ierobežojumu dēļ liela apjoma grafisko datņu pārraide ir salīdzinoši lēna, tādēļ multimediju datubāzes biežāk sastopamas CD-ROM formātā nekā tiešsaistē. Liela ātruma tīklu ieviešana tuvākā nākotnē varēs radikāli mainīt esošo situāciju.

Digitalizētās notis - http://old.lnb.lv/digitala_biblioteka/Notis/main.htm

Skaitliskās informācijas datubāzes:

LR Centrālās statistikas pārvaldes datubāze - <http://www.csb.gov.lv>

Kartogrāfiskās datubāzes:

Latvijas kartes- <http://data.lnb.lv/nba05/kartes/frame.htm>.

Pēc izplatīšanas veida:

Lokālās datubāzes – kartīšu katalogi, CD ROM datubāzes - <http://www.lnb.lv/lv/lasitajiem/katalogi-un-datu-bazes/cd-rom-datu-bazes>.

Internetā pieejamās attālinātās datubāzes - Latviešu teksti datortīklā <http://www.ailab.lv/Teksti/>

Pēc satura:

Universālās datubāzes - EBSCO host research databases.

Nozaru datubāzes - <http://www.e-likumi.lv/>, NAIS - <http://home.nais.lv/>.

Daudznozaru datubāzes – Sage Journals, SpringerLink, JSTOR databases.

Datubāzēs ir pieejami :

grāmatu pilnie teksti

Lib.Ru jeb Maksima Moškova bibliotēka - <http://lib.ru/>

Latviešu teksti datortīklā - <http://www.ailab.lv/Teksti/>

žurnālu rakstu pilnie teksti;

avīžu rakstu pilnie teksti – Latvijas Vēstnesis – [http://www.vestnesis.lv](http://www.vestnesis.lv;);

ziņojumu pilnie teksti;

uzziņu izdevumu pilnie teksti (enciklopēdiju raksti, vārdnīcas, u.c.);

Letonika - <http://www.letonika.lv/>

Enciklopēdija - <http://www.thefreedictionary.com/>

publikāciju anotācijas, citāti, apraksti;

publikāciju rādītāji;

bibliogrāfiskie apraksti;

ilustrācijas (ieskaitot fotogrāfijas, zīmējumus, kartes, karogus);

LNB tiešsaistes abonētās datubāzes:

<http://www.lnb.lv/lv/lasitajiem/katalogi-un-datu-bazes/tiesasistes-abonetas-datubazes>

Novadpētniecības datubāzes

Novadpētnieciska rakstura informācija var būt grāmatas vai citi materiāli par novadu, reģionā izdotie preses izdevumi, novadnieku publicēti un npublicēti darbi, rokraksti, fotogrāfijas, zīmējumi, audiovizuālie materiāli u.c.

Izmantojot informācijas tehnoloģiju iespējas, tiek veidotas strukturizētas novadpētniecības datubāzes, kā rezultātā šo informāciju var izmantot gan lokāli, gan attāli lietotāji. Novadpētniecības datubāzes ievērojami paplašina novadpētniecības kartotēku iespējas, pat aizvieto tās. Datubāzes atspoguļo plašu dokumentu klāstu, kuri attiecas uz novada vēsturi, ģeogrāfiju, etnogrāfijas pētīšanu reģionā, novadā.

Tās ir:

bibliogrāfiskās informācijas datubāzes

attēlu

multimediju

pilntekstu datubāzes.

Lai unikālie novadpētniecības resursi būtu sagatavoti kvalitatīvi, notiek sadarbība starp radniecīgām nozarēm, proti, bibliotēkām, muzejiem, arhīviem, jo visas minētās iestādes veic kultūrvēsturiskā mantojuma dokumentu uzkrāšanu, saglabāšanu, kā arī nodrošina tajā esošās informācijas publisku pieejamību un tās izmantošanu.

Latvijā ir daudz bibliotēku, kurās novadpētniecības datubāzu veidošana ir ļoti veiksmīga.

Piemēri:

<http://www.ludzasbiblio.lv> – Kultūrvēstures datubāze

<http://lgb.elimbazi.lv> – Minhauzens, Baumaņu Kārlis
<http://biblioteka.tukums.lv/?ID=118> – Tukuma rajona Centrālās bibliotēkas veidotā Novadnieku un literātu datubāze.

16.2.3.. Elektroniskās grāmatas (e-grāmatas)

E- grāmata – drukātās grāmatas digitāls ekvivalents, jebkurš teksts elektroniskā formātā, kura lasīšanai nepieciešams dators ar atbilstošu programmatūru.

E-grāmatas piedāvā gan biznesa struktūras, gan nekomerciālas organizācijas.

Populārākie e-grāmatu piegādātāji un pieejas vietas :

Google Book Search (<http://books.google.co.uk/>) - visas grāmatas saturs
NetLibrary (www.netlibrary.com) - komerciāla
Ebrary (www.ebrary.com) – daļēji komerciāla
Safari (www.safaribooksonline.com) - komerciāla
Questia (www.questia.com) - komerciāla
Gūtenberga projekts (www.gutenberg.org) - nekomerciāla
Maksima Moškova bibliotēka (www.lib.ru) – nekomerciāla
Digital Book Index (www.digitalbookindex.com) - nekomerciāla
Online Books Page (<http://digital.library.upenn.edu/books>) - nekomerciāla

E-grāmatu priekšrocības (salīdzinot ar iespiesto grāmatu) :

- bibliotēka jūsu kabatā;
- lielākas meklēšanas iespējas;
- iespēja tūlīt lejupielādēt jaunu grāmatu;
- multimediju iespējas;
- labas personalizēšanas iespējas;
- pieejas (lietotāja, laika, atrašanās vietas, izmantoto grāmatu nosaukumu) kontrole;
- pieeja no jebkuras tīkla vietas;
- visas grāmatas vienmēr pieejamas, jo atļauj vienlaicīgu daudzu lietotāju pieslēgšanos;
- mācību grāmatu var nopirkt tikai uz 2 dienām gadā visiem studentiem.

E-grāmatu trūkumi :

- nav iespējams izvēlēties saturu – pieejamas tikai tās grāmatas, kuras piedāvā izdevēji vai starpnieki;
- lielākā daļa no izdevumiem publicēti Amerikā;
- nepieciešams speciāls tehnoloģiskais nodrošinājums piekļuvei;
- dažāds programnodrošinājums dažādiem produktiem;
- tehnoloģijas pavisam jaunas, līdz ar to standartu problēma;
- mazpazīstams biznesa modelis;
- samērā augstas cenas salīdzinot ar iespiesto literatūru;
- līdz ar līguma beigšanos, beidzas arī iespējas izmantot grāmatas;

autortiesību jautājumi;
kopējot viegli iespējams izkropļot oriģināldarbu.

16.2.4.. Elektroniskie žurnāli (e-žurnāli)

E-žurnālu veidi :

pēc formas

tikai elektroniski (t.sk. e-zine – virtuālās ziņu lapas);
kāda agrāk iespiestā formā izdota žurnāla elektroniska versija;
vienlaicīgi elektroniski un iespiesti.

pēc pieejas veida

uz CD-ROM, DVD-ROM;
tiešsaistē datu bāzēs (piem., EBSCO);
interneta tīklā.

pēc apmaksas veida

bezmaksas;
apmaksāta parakstīšanās;
apmaksāta atbilstoši izmantošanai;
licenzēta pieeja.

E-žurnālu piegādātāji

Izdevēji:

Springer Publishing group (Springer LINK) www.springerlink.com

Elsevier www.elsevier.com

Wiley InterScience www3.interscience.wiley.com

Oxford University Press <http://www3.oup.co.uk/jnls/> u.c.

Starpnieki (agregātori):

EBSCO <http://search.epnet.com>

ScienceDirect www.sciencedirect.com

Ingenta www.ingentaconnect.com

JSTOR www.jstor.org

HeinOnline <http://heinonline.org>

E-žurnālu meklētāji:

Gold Rush <http://goldrush.coalliance.org>

FindArticle www.findarticles.com – tiešsaistes rakstu arhīvs

Directory of Open Access Journals www.doaj.org

E-žurnālu priekšrocības un trūkumi

Priekšrocības:

liels izplatīšanas un ražošanas ātrums;
plaša pieejamība;

zemākas parakstīšanās izmaksas;
multimediju iespējas;
iekšējās un ārējās saites.

Trūkumi:

tehnoloģiskās barjeras;
sociokulturālās barjeras;
ekonomiskās barjeras.

16.2.5. Digitālās bibliotēkas

Definīcijas

Digitālā bibliotēka - sakārtota digitālās informācijas kolekcija, kas papildināta ar atbilstošiem pakalpojumiem un pieejama tīklā;

Digitālā bibliotēka – institūcija, kurā tiek vākti, uzglabāti un piedāvāti lietošanai dokumenti digitālā formā.

Digitālās bibliotēkas (DB) priekšrocības :

DB nāk pretī lietotājam;
vieglāk uzturēt informāciju aktuālu;
datortehnoloģijas ir daudz ērtākas meklēšanai un pārlūkošanai;
informācija ir pieejama 24 h dienā, to nevar nozagt, ielikt nepareizi;
bibliotēkai parādās iespēja dalīties ar informāciju e-formātā.

Potenciālās DB priekšrocības:

DB izmaksas ar laiku samazināsies;
datu glabāšana kļūst lētāka nekā iespiesto materiālu glabāšana;
tīklu ātruma pieaugums;
datoru ekrānu kvalitātes uzlabošanās, kas ļauj ērtāk lasīt no ekrāna;
portatīvo datoru izmantošanas palielināšanās.

DB veidi:

iespiestu resursu saraksti vai bibliogrāfijas;
dažādi pakalpojumi, kuri iespējami tiešsaistes vidē;
iekšējie resursi, kas digitalizēti;
speciāli web videi veidotas DB;
web resursu saišu kolekcijas;
maksas vai bezmaksas e-resursu DB (pilnu tekstu, bibliogrāfiskas, attēlu utt.)

Pats grūtākais ir šo resursu apvienošana vienā formātā.

DB projekti :

Digitālo bibliotēku projektu apkopojums pa nozarēm:
http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_digital_library_projects

Eiropas digitālā bibliotēka (www.theeuropeanlibrary.org)
American Memory (<http://memory.loc.gov>) - veido ASV Kongresa bibliotēka;
Alexandria Digital Library (<http://alexandria.sdc.ucsb.edu/>) – veido Kalifornijas Universitātes DB
The New York Public Library Digital Collections (<http://www.nypl.org/digital/>)
Chicago Public Library Digital Collections
(<http://www.chipublib.org/digital/digital.html>)
The Perseus Digital Library (www.perseus.tufts.edu)

Digitālo bibliotēku iniciatīva ASV universitātēs

Latvijas Nacionālā digitālā bibliotēka „Letonika” (<http://www.lnb.lv/lv/digitala-biblioteka>) – veido Latvijas NB
Broces kolekcija – (<http://www.acadlib.lv/broce/>) -veido Latvijas Akadēmiskā bibliotēka
Limbažu Galvenās bibliotēkas digitālās kolekcijas
(<http://lqb.elimbazi.lv/?s=31950>)

16.2.6. Interneta resursu meklētāji

Svarīgs likums - izmantojiet direktorijus, ja jāmeklē vispārīga informācija, vai arī tad, ja īsti nezināt, ar ko sākt, bet Meklēšanas rīkus – ja nepieciešama kāda pietiekami precīza informācija. Ja jūs izmantojat direktoriju, kas integrēts ar meklēšanas rīku, vai meklēšanas rīku, kurā iekļauts direktorijš, tas nenozīmē, ka līdz ar to iegūstat labāko no šīm abām metodēm, jo bieži vien tās var drīzāk traucēt viena otrai.
Michael Gowan, Scott Spanbauer, e-pasaule 10 '2001

Meklēšanas dienesti:

Meklēšanas roboti vai pilna teksta meklētājprogrammas

Direktoriji vai indeksētie meklēšanas dienesti

Priekšmetu direktoriji

Metameklētāji

Portāli

Inteliģentie aģenti

Dziļais vai neredzamais globālais tīmeklis

Pilna teksta meklētājprogrammas (meklēšanas roboti)

Pilnībā automatizēti, izmanto meklēšanas robotus
Noderīgi, ja meklē specifisku informāciju

Meklēšanas robotu darbība

Meklēšanas robots jeb zirneklis (*spider*) – regulāri sērfo pa globālo tīmekli, lasa tīmekļa lapas, seko saitēm.

Indekss – ietver visu meklēšanas robota identificēto lapu kopijas.

Programma – skenē indeksā reģistrētās lapas, lai atrastu meklēšanas pieprasījumam atbilstošākos vārdus un terminus. Rezultātus programma sadala pēc atbilstības pakāpes.

Piemēri:

AltaVista - <http://www.altavista.com/>

Fast - <http://www.alltheweb.com/>

Google - <http://www.google.com>

Lycos - <http://www.lycos.com/>

Yahoo - <http://www.yahoo.com/>

Direktoriji vai indeksētie meklēšanas dienesti

Direktoriji sadala lapu specifiskās tēmās un kategorijās

Direktorijus veido cilvēki, novērtējot lapu saturu, informacionālo aptvērumu, piešķir priekšmeta nosaukumus, regulāri papildina.

Daudzi indeksi ietver arī meklēšanas dienestus, kas nodrošina meklēšanu direktoriju datu bāzēs.

Piemēri:

Excite - <http://www.excite.com/>

Looksmart - <http://www.looksmart.com/>

World Site Directory - <http://www.wolist.com/>

Open Directory – <http://dmoz.org>

Social Sciences pages of Intute - <http://www.intute.ac.uk/socialsciences/>

Direktorijos konkrētas nozares speciālisti apkopo un sadala pa kategorijām internetā pieejamo informāciju. Tajos var atrast kvalitatīvāku lapu vērtējumu.

Priekšmetu direktoriji vai nozaru katalogi (*jump stations*)

Konkrētas nozares speciālisti apkopo un sadala pa kategorijām internetā pieejamo informāciju

Sniedz kvalitatīvāko lapu vērtējumu, apkopo profesionālu informāciju

Piemēri:

Intute - www.intute.ac.uk

Juridica - www.juridica.lv

Metameklētāji

Ļauj meklēt vienlaicīgi vairākās datu bāzēs, lietojot vienu saskarni / interfeisu

Lieto:

lai atrastu pēc iespējas vairāk atbilstošu dokumentu;

ja meklēšanas dienesti nepiedāvā apmierinošus rezultātus;

lai saņemtu ātru pārskatu par to, ko iespējams atrast par konkrētu tematu internetā;

ja pieprasījumu var vienkārši formulēt.

Piemēri:

Gigablast – <http://www.gigablast.com>

HotBot – <http://www.hotbot.com>

Vivisimo – <http://vivisimo.com>

Portāli

Nodrošina plašu pakalpojumu klāstu: e-pasts, meklētājprogramma, diskusiju grupas, jaunumi, dzelteno lapu direktoriji, e-veikali u.c.

Vertikālie portāli – nodrošina padziļinātu pieeju konkrētai tēmai (tiek saukti arī par vortāliem)

Piemēri,

Finansu portāls *Financenet* - <http://www.financenet.lv>,

Literatūras un filozofijas portāls - <http://www.satori.lv/>

Politikas portāls – <http://www.politika.lv>

Horizontālie – aptver plašu tēmu spektru

Piemēri,

Delfi - <http://www.delfi.lv>

Apollo – <http://www.apollo.lv>

America Online - <http://www.aol.com/>

Inteliģentie aģenti

Programmas, kas sagrupē informāciju, balstoties uz iepriekš noteiktiem informācijas meklēšanas kritērijiem.

Nodrošina visatbilstošākās informācijas atlasī konkrētajam lietotājam.

Aģentiem jāspēj piemērot meklēšanas profils atbilstoši lietotāja ieradumiem un vajadzībām, lai atlasītu visatbilstošāko informāciju konkrētajam lietotājam. Taču inteliģentie aģenti ir ļoti kompleksi, un diezgan lielas problēmas tiem sagādā strauji augošais internets un lielais jaunas informācijas apjoms.

Piemērs,

Amazon – <http://www.amazon.com>

Dziļais vai neredzamais globālais tīmeklis (*invisible web, deep web*)

Informācija interneta tīklā, kas nav tieši pieejama un kuru nevar ietvert kādā no meklēšanas dienestiem, jo tā ir paslēpta datubāzēs

BrightPlanet.com dati – tradicionālie meklēšanas dienesti spēj piekļūt ~ 1 % no visiem tīklā pieejamajiem dokumentiem

Lai piekļūtu šiem tīkla resursiem, tiek izstrādāti jaunās paaudzes meklētāji

Piemēri,

FinacialFind.com - <http://finacialfind.com/>

FindLaw.com - <http://www.findlaw.com/>

Emuārs (blogs)

Kas ir emuārs?

Fizisku personu vai nekomerciālu organizāciju tīmekļa vietne, kurā tiek vākta informācija par noteiktu tematu vai tematu kopu, to regulāri atjauninot. Informāciju emuāros var rakstīt pats vietnes īpašnieks, to var pārrakstīt no citām vietnēm, informāciju var piegādāt arī citi emuāru lietotāji, veidojot komentārus un diskutējot par attiecīgajiem tematiem.

<http://www.termini.lv/index.php?term=weblog&lang=EN>

<http://termini.letonika.lv/DesktopModules/ViewDocument.aspx?DocumentID=34>

Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisija ir nolēmusi turpmāk blogu jeb interneta dienasgrāmatu latviešu valodā saukt par emuāru.

Valsts valodas likums noteic, ka komisija apstiprina mācību literatūrā, tehniskajā un lietvedības dokumentācijā lietojamo terminoloģiju. Tas nozīmē — valodas lietotājs netiek ierobežots ikdienas saziņā, tomēr juridiskā dokumentā minēs emuārus, nevis blogu. Emuārs ir konstruēts no vārdu salikuma "elektroniskie memuāri".

Arī bibliotēkas tiešsaistes abonētajās datubāzēs parādās emuāri, piemēram:

Nozare.lv - <http://www.nozare.lv/>

Tīmeklī pieejamie emuāri :

Bibliotēkzinātnē:

<http://lisnews.com/>

<http://www.librarystuff.net/>

<http://www.iasl-online.org/comlib.html>

Bibliotēku veidotie:

<http://www.librarian.net/>

<http://www.libraryplanet.com/>

<http://www.resourceshelf.com/>

Google weblogs:

<http://google.blogspot.com/>

Organizāciju:

<http://mla.blogspot.com/>

Specializētie meklētāji

Direktorijš

<http://www.blogarama.com/>

<http://portal.eatonweb.com/>

Programmatūra:

<http://www.blog-city.com>

<http://www.blogger.com/start>

<http://www.blosxom.com/>
<http://www.diaryland.com/>
<http://www.pitas.com/>
<http://www.tblog.com/>

Latvijā pieejamie emuāri

Pirmais bibliotēku un kultūras blogosfēras pārstāvis Latvijā ir šogad maijā izveidotā Bibliotēka 2.0 <http://www.b20.lv/>. Tam sekoja Jelgavas Zinātniskās bibliotēkas Pārlielupes bibliotēkas emuārs lenāc un apskaties, kas ir pirmais publiskās bibliotēkas blogs Latvijā un pirmais, kurā līdzdarbojas lasītāji un bibliotekāri - <http://parlielupesbiblioteka.blogspot.com/>. Pāris mēnešos bibliotēku sistēmā tapuši jauni blogi, t.sk. Limbažu Bērnu bibliotēkai. Tā ir virtuāla, publiska dienasgrāmata, kur atrast vajadzīgo, veidota, lai piesaistītu bērnu un jauniešu uzmanību bibliotēkas dzīvei, aktualitātēm un ikdienai. Kopš 25. novembra blogā <http://limbazuberni.blogspot.com/> ikviens var uzzināt jaunāko grāmatu pasaulē, Limbažu Bērnu bibliotēkā plānotos pasākumus, konkursus, iepazīties ar saišu kolekcijām, noskatīties dažādus video, piedalīties aptaujās.

Blogs ir brīnišķīgs veids, kā kopā ar lasītājiem veidot vienotu informācijas vidi, kurā dalīties ar interesantu un citiem vajadzīgu informāciju. Blogs kā bibliotēkas virtuālais klubiņš darbojas neatkarīgi no bibliotēkas darba laika un telpas. Tas pieejams jebkuram lietotājam.

17. LASĪTĀJU RAKSTUROJUMS UN NOVĒRTĒJUMS

17.1. LASĪTĀJU SPĒJU IZPĒTE UN NOVĒRTĒŠANA

Informācijpratības jomā lasītāju prasmju izpētei lieto anketas, darba lapas un testus.

Anketēšana ir bieži izmantota socioloģiskās pētniecības metode. Veicot anketēšanu iespējams aptaujāt lielas lasītāju grupas, piemēram, bibliotēkas apmeklētājus. Skolnieku un studentu anketēšanu iespējams veikt mācību iestādēs.

Saskaņā ar teorijām attiecībā uz cilvēka domāšanas un uztveres īpatnībām, anketa var saturēt jautājumus dalītus četrās grupās:

- labās/kreisās smadzeņu puslodes darbība;
- vizuālā, audiālā, kinestētiskā uztvere;
- konverģenta/diverģenta domāšana;
- problēmu risināšanas veids – atvērtais/fokusētais/reflektīvais

Anketu apstrādes rezultāti dod iespēju definēt lasītāju grupas un noteikt tām raksturīgos apmācības veidus. Rezultātā iespējams izstrādāt mācību metodiku atbilstoši sekojošiem nosacījumiem:

lasītāji ar loģiskām un analītiskām prasmēm ir pedantiski un labi organizēti. Viņi ir prasmīgi plānotāji, gatavi pievērst uzmanību detaļām;

lasītāji ar konverģentu domāšanu fokusējas uz speciālu risinājumu meklējumiem karam īpašajam gadījumam;

kinestētiskā uztveres pārstāvji dod priekšroku mācību procesam, kurā iespējams līdzdarboties. Viņus aizrauj metodes, kuras saistītas ar izmēģinājumiem un kļūdu pārbaudi. Izskaidrojumi, vizuālās prezentācijas, praktiski piemēri un diskusijas ir piemēroti līdzekļi apmācības procesā;

reflektīvā tipa pārstāvis ir gatavs apdomāt problēmu risinājumus, meklējot labākās atbildes uz jautājumiem. Apmācības procesā izmantojami tādi līdzekļi kā lomu spēles, video, apmācības procesu nedrīkst veikt pārāk steidzīgi.

Ārvalstu universitātēs informācijpratības novērtēšanai izmanto līdzīgas metodes ar piebildi, ka anketēšana un tests ir piemērots studentiem ar zemāku zināšanu līmeni. Studentiem ar augstu zināšanu līmeni izmantojama tāda metode kā bibliogrāfijas sastādīšana par noteiktu tēmu. Šis veids izmantojams pēc informācijpratības kursa noklausīšanās. Tā rezultāti ļauj pasniedzējam saprast, cik labi studenti prot izmantot gūtās zināšanas praktiskā darbībā.

Universitātes lasītāju informācijpratības novērtēšanā tiek izmantota testēšanas metode (portfolio metode). Šī ir novērtēšanas metode un informācijpratības kurss, dēvēts par informācijpratības moduli. Uzdevumu paketes studenti saņem e-pastā un izpildītas nosūta pasniedzējam. Tādejādi tiek veicinātas savstarpējās komunikācijas prasmes elektroniskā vidē. Testi satur jautājumu un uzdevumu paketes. Aptverto jautājumu loks attiecas uz informācijas atrašanu, izgūšanu, novērtēšanu, bibliotēkā pieejamo informācijas meklēšanas rīku izmantošanu. Paketēs iekļautie uzdevumi liek studentiem atspoguļot iegūtās zināšanas, atrisinot paketēs iekļautos uzdevumus.

Piemēram, paketē par elektronisko katalogu iekļauti sekojoši jautājumi:

- cik šīs grāmatas eksemplāri ir bibliotēka (norādīta konkrēta grāmata);
- kāds ir šīs grāmatas šifrs;
- cik šīs grāmatas eksemplāri tiek izsniegti ārpus bibliotēkas.

Paketē iekļauta arī CV sastādīšana, kas palīdz studentiem mācīties sevi piedāvāt darba tirgū. Studentu pozitīvās atsauksmes par šo kursu apliecina tā noderīgumu.

17.2. LASĪTĀJU UZTVERES VEIDI

Domāšanas veidi un uztvere

Indivīda informācijas uztveri un uzvedība mācību procesā ir atkarīgas no izteiktākas labās vai kreisās smadzeņu puslodes darbības. Kreisās puses smadzeņu puslode ir saistīta ar analītisko un loģisko domāšanu, tā ietekmē vārdus un valodu. Labās puses smadzeņu puslode ir saistīta ar māksliniecisko uztveri, vizuālo uztveri, iztēli un radošajām potencēm.

Indivīdam vienas vai otras smadzeņu puslodes darbība var prevalēt pār otru, tikpat labi pastāv iespēja, ka neviena no puslodēm nedominē, viņš var būt jauktais tips ar abu smadzeņu pusložu pārstāvību mazākā vai lielākā mērā. Apmācības procesā indivīds ar izteiktu kreisās puses smadzeņu puslodes darbību ir loģisks un analītisks, aktīvs ar vēlmi iesaistīties sarunās. Indivīds, kuram dominē labās puslodes smadzeņu darbība uztver lietas intuitīvi un vizualizē tās.

Saskaņā ar uzvedības teorijām, ir iespējams veidot izpratni par lietotāju uztveri un darbībām mācību vidē. Jēdzienu mācīšanās veids sāka lietot 21. gadsimta 50. gados, pētot apmācāmo grupu darbības dinamiku. Psiholoģijā izšķir četrus lietotāju mācīšanās tipus:

aktīvais;
reflektīvais;
teorētiskis;
pragmatiskis.

Aktīvists mācību procesā darbojas dinamiski, **reflektīvais** uztver informāciju tēlaini, **teorētiskis** pieiet procesam analītiski un **pragmatiskis** uztver informāciju vispārēji un saprātīgi.

Pastāv iespēja, ka lietotājs ir izteikti piederīgs kādam no minētajiem tipiem, tikpat labi viņa uzvedībā var būt pārstāvēti vairāki tipi. Mācību procesā informācijas lietotājam nākas pieņemt noteiktu stratēģiju kā mācīties. Izvēli nosaka katra indivīda izteiktāka vai mazāk izteikta piederība psiholoģiskam mācīšanās tipam un indivīda informācijas apstrādes īpatnības saskaņā ar labās vai kreisās puses smadzeņu puslodes darbību.

Vairumam lietotāju jau ir izstrādāta sava stratēģija kā mācīties, tomēr ir pietiekami daudz tādu, kuri ir gatavi pieņemt jebkuru citu stratēģiju saskaņā ar mācīšanās uzdevumiem.

Tos, kuru ir gatavi pieņemts uzskatīt par daudzpusīgiem mācību procesa uztvērējiem.

Psiholoģijā eksistē teorija par *konverģento* un *diverģento* domāšanu. *Diverģenta* domāšana ir produktīva un bagāta ar iztēli, *konverģenta* domāšana ir loģiska un analītiska.

Diverģentās domāšanas pārstāvis ļaujās emocionālai un intelektuālai brīvībai. Problēmu risināšanai viņš ir gatavs izdomāt vairākus variantus, turpretim *konverģentā* domāšana liek indivīdam izvēlēties vienu visloģiskāko atbildi. Lasītāju domāšanas izpratne var palīdzēt apmācības veicējam mācību procesā izdomāt piemērotus uzdevumus.

Uztveres veidi

Informācijas pārstrāde un atspoguļošana norit caur piecām sajūtām: redzes, dzirdes, ožas, taustes un garšas.

Pēc uztveršanas informācija sadalās un tālāk plūst pa atsevišķiem ceļiem - reprezentatīvajām sistēmām jeb sensorajām sistēmām.

Informācijas uztveres veidi ir definēti pamatojoties uz teoriju par sensoro sistēmu darbību. Izšķir trīs galvenos uztveres veidus:

vizuālais;
audiālais;
kinestētiskais.

Lasītāju darbība apmācības procesā izpaudīsies saskaņā ar uztveres veidu, kurš ir dominējošs katram atsevišķam indivīdam. Tikpat labi vairums indivīdu var būt ar ne tik izteikti nodalītām uztveres īpašībām.

Vizuālā uztvere

Cilvēki ar izteiktu vizuālo uztveri redz pasauli atsaucot atmiņā informācijas attēlu. Šādi cilvēki bieži runā raitā tempā, jo domās operē ar tēliem un mēģina vārdu ātrumu pieskaņot iztēlē zibošo attēlu maiņai. Uz jautājumiem viņi atbild ātri, izvēlas tiešo saskarsmi – „aci pret aci”. Var palikt nepacietīgi, ja ilgi jāklausās. Tā kā viņi viegli uztver rakstveida informāciju, tad labprāt precīzas informācijas iegūšanai izlasa instrukcijas un izpēta dotās shēmas, pievēršot uzmanību detaļām.

Kā bibliotēkas lietotājam vizuālās uztveres cilvēkam ir piemēroti informatīvi bukleti, ceļveži vai cita veida informācijas materiāli drukātā formā.

Audiālā uztvere

Audiālā uztvere nosaka iespēju izjust un saprast informāciju ar dzirdes palīdzību. Audiālās uztveres cilvēks runā lēni un bieži ietur pauzes, jo apkārtējās skaņas novērš viņa uzmanību. Uz jautājumiem neatbild uzreiz, mēdz atkārtot uzdoto jautājumu un ieklausās savā iekšējā balsī. Apkārtējie trokšņi var viņam traucēt strādāt. Saskarsmē labprāt klausās un runā arī pats. Tā kā audiālim svarīga ir skaņa, vārdi un atsauksmes, tad informāciju viņš vislabāk uztver stāstītā veidā, sīki izklāstot detaļas.

Kinestētiskā uztvere

Kinestētiskās uztveres veida cilvēkam prātā nāk sajūtas, emocijas un dažādi notikumi saistībā ar viņam pasniegto informāciju. Šie cilvēki parasti runā lēni, jo cenšas izteikt savas izjūtas, kuras ne vienmēr ir viegli ietēpt vārdos. Problēmu situācijās kinestētiķis izvēlas risinājumus, kuru izpildei nepieciešama lielāka aktivitāte. Viņš var koncentrēties darbībai tikai tad, ja tā viņu patiesi interesē. Vislabāk viņš atceras to, kas ir darīts, nevis to, kas redzēts vai runāts.

17.3. LASĪTĀJU GRUPU ĪPATNĪBAS

17.3.1. Bērni

Pirmskolas vecums

Šim vecumam raksturīga:

1.Fiziskā attīstība

- ekstremitāšu attīstība;
- koordinācijas un līdzsvara attīstība;
- vājāk attīstīta sīkā pirkstu muskulatūra;
- zēniem labāk attīstīta motorika, meitenēm – sīkā pirkstu muskulatūra.

2.Kognitīvā attīstība

- intelekta attīstība saistās ar asimilāciju un akomodāciju;
- pirmsskolas vecumposms atbilst pirmsoperacionālās attīstības periodam (pēc .Ž.Piažē);
- galvenā šī perioda iezīme – simbolu un jēdzienu apguve, citāda redzesleņķa attīstība;
- uztveres procesos apgūst tēla kopsakarības un prasmi izdalīt būtiskākās pazīmes no kopuma;
- apgūst krāsu, priekšmetu formu, telpas izplatījuma nosaukumus un izpratni;
- ilustrāciju uztveres apguve, izmantojot uzskati un aprakstu;
- laika uztveres apguve, izpratne par pulksteni, par dienu, nedēļu, par "ātri" un par "ilgi" utml.;
- tīšās atmiņas attīstība;
- labāk attīstīta pazīšana nekā reproducēšana;
- tekstu labāk iegaumē pēc ritma un emocionālās ekspresijas nekā pēc satura;
- iegaumēšanas galvenā stratēģija ir atkārtošana;
- 5 gadus vecs bērns spēj vienlaikus operēt ar 7 informācijas vienībām;
- runas attīstība, cēloņu un seku izpratne domāšanā, uzdodot jautājumu "kāpēc";
- attīstās verbāli loģiskā domāšana un runa;
- iztēle – vislabāk attīstītais process pirmsskolas vecumā;
- zīmējumu nozīme – vislielākā;
- uzmanība pārsvarā vēl netīšā, to uztur emocionāli ekspresīvais; 4-5 gadus veciem bērniem uzmanība ilgst 6-8 sek., 6-7 gadus veciem-12-20 sek.;
- rotaļām liela nozīme kognitīvo procesu un saskarsmes procesu attīstībā;
- lomu un sižeta rotaļu nozīme socializācijā.

3.Emocionālā attīstība

- emocionāla *ambivalence*, nestabilitāte;
- konflikts starp "gribu" un "vajag";

- emocionālas problēmas uzvedībā – agresivitāte, greizsirdība, nemiers, bailes;
- augstāko jūtu attīstība.

4. Personības attīstība

- kad nostiprinājušās saiknes starp smadzeņu šūnām, līdz 7 gadu vecumam nostiprinās personības pamatkvalitātes;
- nostiprinās *introversija* un *ekstraversija*, trauksmainība vai stabilitāte, uzticēšanās vai neuzticēšanās, paškontrolē vai spontanitāte, sabiedriskums vai neiesaistīšanās;
- pašvērtējuma attīstība saistās ar pieaugušo dotu vērtējumu, un arvien nozīmīgāks kļūst vienaudžu dotais vērtējums;
- attīstās tendence salīdzināt sevi ar citiem;
- iekšējās pozīcijas jeb attieksmju sistēmas izveide 7 gadu vecumā;
- saskarsmes prasmju un iemaņu attīstība, pieaug emancipācijas, neatkarības tieksmes, kas saistīts ar pieaugošo "ES" apziņu;
- kā uzvedības etalons un autoritātes dominē pieaugušie;
- psiholoģiskā gatavība skolai;
- psiholoģiskā un "pases" gatavība skolai var atšķirties.

Kognitīvās attīstības kritēriji uzmanības tīšuma pakāpe, domāšanas operāciju salīdzināšanas, analīzes un sintēzes, loģiskās attīstības pakāpe, iegaumēšanas un reproducēšanas prasmju un iemaņu attīstības līmenis, runas gatavība.

Personības īpašību attīstība – gribas attīstības līmenis paškontroles un pašvaldības procesos, vajadzība pēc sasniegumiem vai izvairīšanās no neveiksmēm dominēšana, vispārīgo dotību, prasmju un iemaņu līmenis.

Saskarsmes prasmes un iemaņas dzīvei sabiedrībā un saskarsmei ar svešiem pieaugušajiem un vienaudžiem.

Sākumskolas bērni

Fiziskā aktivitāte: kustību spontanitāte nonāk pretrunā ar jauno sociālo lomu un normām – sēdēt rātņi un klausīties, tas var radīt neirozes, ja iepriekšējos periodos nav veidota paškontrolē un pašregulācija. Labāk attīstīti lielle muskuļi nekā sīkie, ir jāvingrina sīkā pirkstu muskulatūra.

Kognitīvā attīstība: psihisko procesu tīšuma (ar gribas kontroli saistīto) pieaugums un nostiprināšanās tīšā uzmanība, tīšā iegaumēšana, tīšā reproducēšana, bet liela nozīme ir emocionālajai ekspresijai, intereses piesaistīšanai, vēl dominē liela uzmanības pārslēgšanās; mehāniskās iegaumēšanas dominēšana, dominē konkrēti uzskatāmā un tēlainā domāšana, bet veidojas abstrakti loģiskās domāšanas iemaņas; runā bērns apgūst abstraktos jēdzienus, un runa kļūst par pašregulācijas līdzekli.

Sociālā attīstība: skolotājs kā etalons, vienaudžu nozīmes pieaugums saskarsmē, grupējumu veidošanās, iekšējās pozīcijas izveidošanās, pieaugušo dotā vērtējuma nozīme pašvērtējuma un darbības motivācijas izveidē.

ES koncepcijas attīstība: pamats ES koncepcija izveidojas tieši sākumskolā; pašvērtējums attīstās no ārēja līdz psiholoģiskajam; dzimuma identitātes izveidošanās; jo afektīvāks bērns, jo ir iespējams augstāks pašvērtējums, tātad pašvērtējums var būt arī pašaizsardzības līdzeklis; pašvērtējumu ietekmē skolotāja dotais vērtējums, īpaši 1. un 2. klasē.

Jaunākie skolas vecuma bērni

Ar iestāšanos skolā sākas bērna izziņas procesu pakārtošanās. Jaunākās skolas vecuma bērniem var novērot psihiskā tonusa vājumus, kas izpaužas pārmērīgā kustīgumā. Šādus bērnus pievelk viss jaunais, krāsainais un spilgtais, bet ir novērots, ka tas ātri apnīk un uzmanība tiek pievērsta uz citu objektu. Tādi bērni ir enerģiski vāji, bet nevis slinki, tādēļ prasa milzīgas enerģijas patēriņu no citiem cilvēkiem. Šos bērnus sauc par *hiperaktīvajiem*.

Īpaši pirmklasniekiem nepietiek gribasspēka koncentrēties un noturēt uzmanību. Neskatoties uz to par visčaklākajiem lasītājiem tiek uzskatīti 1. – 4. klašu skolēni. Pirmo klašu skolēniem ir vislielākā interese, jo tas ir laiks kad bērns jau ir apguvis vēlamās prasmes un iemaņas, kuras nepieciešamas sākot skolas gaitas.

Lielākā mērā ir attīstījusies :

- izziņa (saprot pamatjēdzienus, prot skaitīt, pazīst burtus, krāsu pamattoņus);
- atmiņa (no 6 līdz 14 gadiem vislabāk iegaumē);
- saskarsme (prot klausīties, nepārtraucot citus, pieklājīgi uzvesties, iesaistīties sarunā);
- fiziskā attīstība (spēj mierīgi nosēdēt);
- runa, valodas attīstība (prot pastāstīt, paskaidrot, atbildēt, viņiem patīk vairāk runāt nekā rakstīt);
- redzes spējas (spēj noteikt kas līdzīgs, kas atšķirīgs, prot pateikt attēlā redzamā saturs domu, loģiski sakārtot);
- domāšana (notiek strauja prāta un intelekta attīstība);
- dzirdes spējas (prot atstāstīt);
- praktiskās iemaņas (zīmēt, locīt, griezt, un t.t.);
- paškontrolē.

Tādēļ pieaugušajiem ir vēlams vairāk runāt ar bērnu, jo bērns šajā vecumā ir ļoti atvērts, empātisks, sensitīvs pret morāli, pret ētiskiem jautājumiem. Tādēļ vecākiem ir liela iespēja ietekmēt, veidot, attīstīt bērna uzskatu sistēmu. 1.klasē bērni spēj veikt darbību tikai pēc parauga, bet 3. – 4. klasē – arī pēc mutiska apraksta.

Bērna psihiskai attīstībai ģimenē ir vislielākā nozīme tieši līdz pusaudža vecumam, jo tas ir laiks kad bērns pilnveidojas. Kādas kļūdas vecāki ir pieļāvuši līdz šim laikam, tādas visspēcīgāk arī izpaudīsies pusaudža gados. Bērnu agresivitāte tiek pārņemta, ja bērni to novēro vecāku attiecībās. Tādēļ bērni vēlas būt tādi, kādi ir viņu vecāki. Bērniem grūtības var izpausties dažādi – vieni ir pārāk kārtīgi, daļai bērnu ir grūtības koncentrēties, daļai pārmērīga noslēgšanās sevī citiem melošana, zagšana.

1.- 4. klašu bērnu bibliotēkārā apkalpošana pamatā norit bērnu bibliotēkās vai bērnu literatūras nodaļās, abonementā, lasītavā. No attieksmes pret tiem un to bibliotēkārās apkalpošanas kvalitātes ir atkarīgs, vai viņi arī turpmāk izmantos bibliotēkas un vēlāk kļūs par lasītājiem. Attiecībās bibliotēkārā un bērns, bibliotēkārā nedrīkst izrādīt pret bērnu necieņu, nevērību, vienaldzību, dusmas, neapmierinātību, īgnumu vai pat naidu. Tātad **nozīmīgākais bērnu bibliotēkārājā apkalpošanā ir bibliotēkārā** un viņa loma jauno lasītāju apkalpošanā.

17.3.2. Jaunieši

Pusaudži

Būtiskākās pusaudžu psihiskās attīstības īpatnības ir *fizioloģiskas izmaiņas*, kuras ietekmē arī psihiskās izpausmes-dzimumhormonu daudzums asinīs, seksuālās nobriešanas pazīmes, ārējā izskata izmaiņas. Izmaiņas uzvedībā – emancipācijas tieksmes, opozīcija pieaugušajiem, negativisms, “morālais relativisms”, autoritāšu maiņa no pieaugušajiem uz vienaudžiem, pašapliecināšanās vajadzības, pretenziju līmeņa paaugstināšanās, infantilisms un emocionālās kompensācijas reakcijas.

Jaunveidojumi *kognitīvajā attīstībā* – abstraktās domāšanas izveidošanās, loģisko domāšanas operāciju nozīmes pieaugums iegaumēšanā un reproducēšanā, pašvērtējuma kā darbības motivācijas pieaugums, vairāk patīk izvirzīt savas hipotēzes nekā atkārtot etalonus.

Vienaudžu grupa kļūst par pusaudža personības attīstības, mācību darba, pašvērtējuma korekcijas galveno avotu.

Pusaudžu problemātiskas uzvedības iemesls ir zems pašvērtējums, ko pusaudži kompensē ar izaicinošu, uzmanību piesaistošu uzvedību. Domas par sevi nosaka pusaudžu saskarsmes stilu.

Pieaugušo tradicionālās kļūdas attiecībā uz pusaudžu profesionālās piemērotības meklēšanu, visu intelektuālo procesu lielāka intelektualizācija, teorētiskās, abstraktās domāšanas nostiprināšanās, intimitātes pieaugums attiecībās ar vienaudžiem, bet lielāka individualizācija, pragmatisms attiecībās ar pieaugušajiem.

Divu tipu jauniešu emocionālās izpausmes individualitātēm var būt vispārināts salīdzinājums jaunības periodā: emocionāli *līdzsvarotais tips* un

nelīdzsvarotais tips, kuram attīstība nes līdzī krīzes, mokošu identitātes meklēšanu, daudzu lomu izmēģināšanu, konfliktēšanu ar pieaugušajiem.

ES attīstība – galvenā personības kvalitāte jaunībā.

Jauniešu vecumā notiek profesijas izvēle – savas sociālās “pielietojamības” izvēle.

Saskarsmē jaunieši kļūst intraverti, vērsti uz sevi, pasaules norises uztver “caur sevi”.

Saskarsme ar pieaugušajiem ir atkarīga no tā, vai pieaugušie sniedz to, ko jaunieši uzskata par vajadzīgu, kā arī no pieaugušā attieksmes pret jauniešu, no jaunieša rakstura un personības ievirzēm.

Pieaugušajā jauniešu meklē padomdevēju.

Pusaudžu vecums – pārejas posms starp bērnību un pieaugušo. Pārejas laiks, kurā cilvēks no bērna pārveidojas par pieaugušo cilvēku. Ķermenis turpina augt un nobriest, pieaug zināšanas, iemaņas un intelektuālās spējas, taču pusaudzis vēl nav apguvis pieaugušā cilvēka sociālās lomas.

Arī pusaudža vecumā pārmaiņu veicinātāji ir gan nobriešanas, gan mācīšanās procesi, kas sākas ar ievērojamām izmaiņām fiziskajā attīstībā. Jāpiemin, ka pusaudžu vecumu ārzemju psiholoģijas grāmatās (ASV) nesauc par pusaudžu periodu, bet gan par agrīnās jaunības periodu.

Jaunākais pusaudžu vecums nosacīti ir 11 – 13 gadi, vecākais – 14 – 16 gadi. Rietumu psiholoģijā līdz 18-19 gadiem pusaudžu vecumrobežas.

Ja jaunākā skolas vecuma bērna dzīve ir saistīta ar pielāgošanos mācību procesam un to raksturo sevis ierobežošana, prasībām pakļauts dzīves ritms, piespiešanās, tad **pusaudžu** attīstību ietekmē sociālās attiecības ar līdzcivīkiem. Pusaudža psihi ietekmē:

- fiziskā attīstība ;
- dzimumbriedums.

Šie faktori izsauc paaugstinātu nervu sistēmas uzbudinātību. Veidojoties interesei par pretējo dzimumu, rodas nepieciešamība vērtēt sevi. (Kāds es izskatos citu acīs? Kādam man jābūt, lai patiktu citiem?)

Šī perioda nozīme ir saistāma ar bērna pubertāti un sociālo attīstību, kā arī identitātes vai pašvērtējuma nostiprināšanos (meklēšanu). Šajā periodā izveidojas bērna personības pamatzīmes, kā arī atklājas visos iepriekšējos periodos izveidojušās ietekmes emocionālajā, kognitīvajā, sociālajā sfērā. Jo vairāk kļūdu ir pieļauts iepriekšējos attīstības posmos, jo tās stiprāk izpaužas pusaudžu periodā.

Pusaudžu vecumā veidojas jauna personības pašapziņa, ar ko saistās prasības pret citiem, pirmkārt jau, vecākiem un citiem pieaugušajiem par cieņas un patstāvības tiesību atzīšanu.

Pusaudži cenšas demonstrēt visiem, ka viņi prot un var visu to, ko dara pieaugušie, pievēršot savu uzmanību pārējiem un parasti ne labākajiem pieaugušo uzvedības paraugiem – smēķēšana, dzeršana, lamāšanās, naudas iegūšana bez pūlēm utt.

Pusaudžu atkarība no savas kompānijas var veicināt asociālu vai antisociālu darbību – fizisku, seksuālu vai emocionālu vardarbību, narkotiku vai alkohola lietošanu. Jau pieminētais negatīvisms visbiežāk parādās kā reakcija uz pieaugušo necieņu un neuzticību.

Pusaudžu gadi ir personības identitātes meklējumu posms, jo viņš jau ir iemācījies analizēt un sintezēt, apguvis pagātņi un iemācījies prognozēt savu nākotni. Ja agrāk bērns haotiski tvēra visa veida informāciju, tad tagad viņš vairāk pievēršas tiem mācību priekšmetiem un tēmām ar kurām viņš saista savu nākotni.

Pusaudžu vecumu raksturo hormonu vētras, autoritāšu maiņas, emancipācija, pretenziju līmeņu paaugstināšanās, emocionālās reakcijas un rakstura nostiprināšanās.

Pusaudžiem raksturīgs:

- Maksimālisms – visu vajag tagad un tūlīt. Viņiem nav laika gaidīt un iedziļināties sīkumos, bieži vien tas novērojams arī bibliotēkā pie literatūras avotu atlases un informācijas meklēšanas. Pusaudžiem trūkst pacietības iedziļināties lietas būtībā.
- Ideālu meklēšana – tas var būt cilvēks, varonis no grāmatām, filmām vai kādam citam tēlam, kuram viņš grib līdzināties. Bieži vien vērojama tendence, ka pusaudzis vēlas būt viens savā pasaulē atslēdzoties no pārējiem izveidojot ap sevi barjeru. Lasītavā bieži novērojams, ka pusaudzis lieto austiņas un vairāk izvēlas tās darba vietas, kuras nav citu acu priekšā.

Pusaudži vēlas lai viņus uztvertu, kā pieaugušos un tā arī pret viņiem izturētos. Tāpēc bieži vien viņi nonāk konfliktos ar skolotājiem un vecākiem, kā arī ar tiem pedagogiem un darbiniekiem ar kuriem viņiem nākas saskarties. Ar visām šīm izmaiņām pusaudžu dzīvē ir jārēķinās jebkuram pieaugušajam arī bibliotēkām un jāspēj īstajā brīdī un vietā spēt palīdzēt viņam ne tikai kā profesionāls savu tiešo pienākumu veicējs, bet arī kā draugs un labs padomdevējs.

17.3.3. Pensionāri

Amerikāņu psiholoģe G. Kraige ir izstrādājusi vecumposmu klasifikāciju un vecumu nosaukusi kā vēlīno brieduma stadiju cilvēka attīstībā. Pēc viņas domām, vēlīnais briedums iestājas no 60 gadiem un ir iedalāms sīkākos posmos, katrs posms pa 10 gadiem. G. Kraige ir pētījusi un secinājusi, ka nevar viennozīmīgi uzlūkot visus vecos cilvēkus, katrai desmitgadei ir savas īpatnības gan fiziskajā, gan psiholoģiskajā, gan arī kognitīvajā aspektā.

Pēc G. Kraiges 60-69 gadi ir *pirmsvecuma periods*. Šajā laika posmā mainās sociālā loma, samazinās ienākumi, fiziskajā jomā samazinās fiziskais sēks, bet daudzi ir aktīvi gan sabiedriski, gan seksuāli. Pamazām sašaurinās draugu un paziņu loks, sabiedrība sagaida no šiem cilvēkiem daudz mazāk nekā no jauniem cilvēkiem, kuri vēl ir spēka pilni. Dzīves temps samazinās.

70-79 gadi, tas ir *vecums*. Šajā laika posmā jau notiek lielas izmaiņas daudzās sfērās. Tas ir zaudējumu laiks- nomirst daudzi paziņas un draugi, sākas veselības traucējumi. Cilvēki kļūst neiecietīgāki. Kā sievietes, tā arī vīrieši pamazām zaudē seksualitāti. Šajā vecumposmā ir svarīgi saglabāt reintegrāciju, kas iegūta iepriekšējās dzīves desmitgadēs.

80-89 gadi ir *vēlīnais vecums*. Tas ir īstā vecuma sākums un tuvošanās dzīves noslēgumam. Šinī vecumposmā ir grūtāk pielāgoties apkārtējai pasaulei un mijiedarboties ar to. Ir nepieciešami apstākļi, kad vecam cilvēkam ir iespēja pabūt vienam, bet tanī pat laikā ir nepieciešami arī ārējie stimuli. Lielākoties šinī vecumā cilvēki nav spējīgi uzturēt sociālos un kultūras kontaktus bez apkārtējo blakus palīdzības. Lielākajai daļai 85 gadus veciem cilvēkiem ir nopietnas veselības problēmas.

90-99 gadi ir nevarība. Veselības problēmas kļūst arvien smagākas. Neskatoties uz to arī 90 gadīgi cilvēki atrod sev jaunas nodarbes un izmanto savas iespējas vislabākajā veidā. Ja iepriekšējās desmitgadēs problēmas tika atrisinātas, tad desmitā dzīves desmitgade var būt papildīta ar prieku, mieru un apmierinātību.

G. Kraige apraksta izziņas spējas vēlīnajā briedumā un atzīmē, ka lielākā daļa prāta iemaņu paliek nemainīgas un saglabājas. Daudz pētīta ir atmiņa un tās izmaiņas vecumā. Daudzas problēmas, kas ir saistītas ar atmiņu veciem cilvēkiem nevar uzskatīt par tiešām novecošanas sekām. Tās var provocēt daudzi citi faktori kā depresija, aktīvas intelektuālās darbības izbeigšana, medikamentu blaknes. Ja nu kognitīvo spēju pazemināšanās notiek un izpaužas kā informācijas apstrādes ātruma krišanās izziņas procesā, tad vietā stājas attiecīgas kompensācijas. Tā kā zaudējums tiek atlīdzināts un tas praktiski neietekmē ikdienas dzīvi.

Galvenā izmaiņa, kas skar vecus cilvēkus ir fizisko un garīgo operāciju veikšanas ātruma samazināšanās. Veciem cilvēkiem pieaug reakcijas laiks, palēninās aperseptīvās informācijas apstrāde un samazinās kognitīvo procesu ātrums. Tas ir izskaidrojams ar to, ka veci cilvēki reizēm var rīkoties

tāpēc, ka pēdējā laikā nav pielietojuši konkrēto iemaņu. Bet veciem cilvēkiem ir iespējas kompensēt ātruma samazināšanos, ja tiek dotas konkrētas instrukcijas kā veikt uzdevumu, nedaudz patrenējušies vecie cilvēki ir spējīgi gandrīz atjaunot iepriekšējo ātrumu.

Izmaiņas skar arī atmiņu un šo novecošanas aspektu zinātnieki ir pētījuši visvairāk. Lai skaidrāk izprastu atmiņas darbību un tās izmaiņas, kas skar atmiņu vecumā, ielūkosimies atmiņas informācijas modelī.

Informācija → Sensorā atmiņa → Īslaicīgā atmiņa → Ilglaicīgā atmiņa

Veciem cilvēkiem piemīt īpašība atlasīt iegaumējamo materiālu, viņi neiegaumē automātiski, burtiski, bet gan izprotot iegaumējamā materiāla dziļāko jēgu, efektīgāk atceras to, kas ir aktuāls un dzīvei noderīgs.

17.3.4. Bezdarbnieki

Vājais punkts-kvalifikācija un prasmes. Reizēm pietiek tikai ar bezdarbnieka paša vēlmi mācīties. 80 procentiem bezdarbnieku bezdarba iemesls nav tik daudz kvalifikācijas, kā komunikāciju prasmju trūkums.

Viena no mūsdienu svarīgākajām problēmām ir bezdarbs. Darba zaudēšana ir viens no lielākajiem stresogēnajiem faktoriem un tas var nozīmīgi ietekmēt un izmainīt vissvarīgākos cilvēka dzīves pamatus: ģimeni, mantu, sociālo statusu, pašcieņu, dzīvokli un citus.

Bezdarbniekiem ir tik ļoti grūti atrast pašiem sevi, kad apkārt valda neizpratne un bezizeja. Bezizejas sajūta ir būtisks psiholoģiskais šķērslis, kas ir jāpārvar pirms uzsākt cīņu par vietu lielajā daba konkurences virpulī. Bez darba palikušais nevarēs līdzvērtīgi cīnīties par savu vietu darba tirgū, ja uzreiz pēc pirmās neveiksmes nolaidīs rokas un iegrims melanholijā. Tādiem cilvēkiem būs grūti adaptēties citu daudz uzņēmīgāku cilvēku vidū.

Jaunieši bezdarbnieki

Kā atsevišķa grupa mazliet jāaplūko tieši jaunieši – bezdarbnieki. Jaunieši - bezdarbnieki ir ar atšķirīgu profesionālo sagatavotību. lielākoties ir jaunieši bez jebkādam profesionālām un nelielām sociālajām prasmēm.

Nosacīti iedala iekšēji **motivētajos** un **pasīvajos**. Pirmās grupas pārstāvji ir ieinteresēti darba iegūšanā, apmācībā un izrāda vēlmi palikt darba tirgū, kamēr otrās grupas pārstāvji ir kūtri, bez iniciatīvas un izteiktas vēlmes uzsākt patstāvīgas darba gaitas.

Atšķirības parādās jauniešu individuālajās spējās, dzīves uztverē un ieaudzinātajā vērtību sistēmā. Tā viena daļa, piemēram, NVA izmanto kā vienīgo darba meklēšanas vietu, savukārt otra - aktīvākā, iniciatīvas bagātākā

jauniešu – bezdarbnieku daļa, NVA izmanto tikai kā vienu no daudzām iespējām, meklējot atbilstošu darba vietu.

- Pamatfaktori, kas kavē jauniešu iesaistīšanos darba tirgū, ir: pieredzes trūkums,
- nevēlēšanās strādāt un mācīties,
- vieglprātība, bezatbildība,
- disciplīnas trūkums,
- zemais un neatbilstošais atalgojums valstī kopumā.

Savukārt jauniešu – bezdarbnieku iesaistīšanos darba tirgū nosaka pašu jauniešu iekšējā motivācija, vēlēšanās pie šāda rezultāta nonākt. Tādējādi var izdalīt šādas grupas:

Jaunieši - **bezdarbnieki, kuri vēlas strādāt** – uzņēmēji norādīja, ka daļa šīs kategorijas bezdarbnieku ir atvērti, pozitīvi noskaņoti un strādāt gribošī jaunieši. Kā minēja pētījuma dalībnieki, nereti ir situācijas, ka šādi jaunieši, kuri sākumā ir darbojušies uzņēmumā noteiktas NVA programmas ietvaros, tiek pieņemti pastāvīgā darbā, jo ir attaisnojuši darbadevēju cerības.

Jaunieši - **bezdarbnieki, kuri nevēlas ne strādāt, ne mācīties** – diemžēl krasā pretstatā iepriekš minētajai jauniešu grupai, eksistē arī šāda, diezgan liela pasīvo, slinko, nemotivēto jauniešu daļa, kuras lielākais trūkums, kā atzīst darba devēju pārstāvji, ir negatīvā attieksme pret darbu.

Jaunieši – **bezdarbnieki, kuriem trūkst darba tirgum nepieciešamās iemaņas**. Kaut arī par lielāku trūkumu darba tirgū tiek uzskatīts pieredzes un prakses trūkums, kas viennozīmīgi piemīt jauniešiem – bezdarbniekiem, pētījuma dalībnieki norādīja, ka jauniešiem ļoti trūkst ne tikai profesionālās, bet arī sociālās prasmes, t.i., viņiem trūkst zināšanas par to, kā tiek organizēta darba dzīve, ko nozīmē darba disciplīna, atbildība.

Kā būtiskākās priekšrocības un pamatojums jauniešu pieprasījumam darba tirgū ir viņu atvērtība visam jaunajam, spēja būt elastīgiem, pielāgoties darba devēja prasībām un vajadzībām, kā arī spēja veikli reaģēt spriedzes situācijās. Interesanti, ka darba devēji vairākkārt runā arī par to, ka jaunieši vēl nav sabojāti citās darba vietās un ir iespējams viņus sagatavot un apmācīt konkrētā uzņēmuma vajadzībām un prasībām.

No jauniešiem sagaida iniciatīvu, jaunas idejas, kuras viņi spētu īstenot, ieviešot dažādus jauninājumus un uzlabojot uzņēmumu produktivitāti.

Jauniešiem - bezdarbniekiem darba tirgū iesaistīties nav sarežģītāk kā citu kategoriju bezdarbniekiem. Jauniešiem piemīt ievērojamāks potenciāls un izveicība, kas trūkst vecāka gadagājuma cilvēkiem.

Par vēl vienu būtisku trūkumu gados jauniem un nepieredzējušiem darbiniekiem tiek minēta vieglprātīga un bezatbildīga attieksme pret uzticētajiem darba pienākumiem. Jauniešiem, kuri nav saskārušies ar

pienākumu izpildi, disciplīnu, sākotnēji ir grūti pakļauties darba kolektīvā valdošajiem noteikumiem un kārtībai.

Jauniešiem- bezdarbniekiem ir pārāk lielās ambīcijas un godkāre, viņi pārvērtē savas spējas un prasmes.

Beztbildība izpaužas kā pienākuma sajūtas trūkums attiecībā uz uzticēto darba izpildi, nevēlēšanās pielāgoties uzņēmuma noteiktajam darba laikam un stilam, kā arī vispārējas lojalitātes trūkums.

Tas, kas var veicināt jauniešu –bezdarbnieku iesaistīšanos darba tirgū, ir viņu nospraustais mērķis, kas tad var kalpot kā galvenais motivējošais elements. Mērķis ir tas, kas motivē jauniešus iesaistīties, strādāt un arī palikt aprītē. Diemžēl šobrīd vienīgais mērķis, kas valda jauniešu darba tirgū, ir atalgojums.

Tas, kas kavē vai veicina jauniešu – bezdarbnieku pieņemšanu darbā:

- slinkums;
- bezatbildība, nevar uzticēties;
- nepamatotas ambīcijas;
- prasību izvirzīšana darba devējiem;
- nespēja organizēt ne savu darba laiku, ne darba izpildi;
- dzīves un darba pieredzes trūkums;
- nespēja pielāgoties;
- resursi, kas jāpatērē jauno strādnieku apmācībai, kontrolei;
- problēmas un konflikti kolektīvā.

Pieaugušie bezdarbnieki

Prasme dzīvot pa “jaunam” un pilnīgas mobilizācijas stāvoklis garantē iespēju nepazaudēt savu sociālo statusu, nepieļaut materiālo un jebkuru garīgo vērtību zaudējumu un izvairīties no psiholoģiskās krīzes.

Viena no darbu zaudējušo cilvēku pamatvēlmēm ir pēc iespējas ātrāk atgriezties darba tirgū aprītē.

Lai atkal uzsāktu mācības bezdarba palikušajiem cilvēkiem ir jāpārvar psiholoģiskas grūtības. Šīs grūtības ir iespējams pārvarēt, ja jaunajā mācību vietā bezdarbnieki atrod cilvēkus, kuri izprot viņu problēmas, ka arī sastopas ar tādiem pašiem cilvēkiem. Kopā apvienojoties, mācoties un galvenais pierādot sev, ka var būt nozīmīgi sabiedrības locekļi. Apgūstot jaunu profesiju katram ir tiesības radīt konkurenci darba tirgū un pats būtiskākais sev pierādīt, ka spēj rīkoties un būt psiholoģiski stipri.

Lielākā daļa cilvēku, manuprāt, uzskata, ka lielāka vērtība jāvelta jautājumiem, kā veidot attiecības ar cilvēkiem un kā risināt konfliktsituācijas.

Liela daļa Latvijas iedzīvotāju neizprot, kādas valsts un sociālās jomās uzbūves pārmaiņas notikušas, kur griezties un kā rīkoties sarežģītā situācijā. Cilvēkiem trūkst zināšanu kā sociālā, tā ekonomikas, tiesību, valsts pārvaldes, Eiropas integrācijas, pilsoniskas sabiedrības veidošanas u.c. jomās.

17.3.5. Lasītāji ar īpašām vajadzībām

Terminu skaidrojums

Cilvēks ar īpašām vajadzībām – cilvēks ar invaliditāti ir persona, kurai slimības, traumas vai iedzimtības dēļ ir izraisīti orgānu funkcionēšanas traucējumi.

Tie ir cilvēki ar tādām pašām tiesībām baudīt visus sabiedrības piedāvātos labumus kā ikviens cits sabiedrības loceklis. Cilvēkiem ar invaliditāti ir vajadzība pašrealizēties, būt novērtētiem, būt mīlētiem. Viņiem ir jādod iespēja piepildīt savas vēlmes, sapņus, jāļauj justies saprastiem un atbalstītiem.

Traucējums – darbības ierobežojums, kas rodas no fizioloģiskas (fiziskas vai garīgas) abnormalitātes.

Bojājums – parasti tiek lietots, lai apzīmētu fizioloģisku novirzi no normas vai trūkumu, slimību vai ievainojumu, kas cilvēkiem rada grūtības kādā darbībā.

Kustību traucējumi – pārvietošanās problēmas iemesli ir kaulu un muskuļu saslimšanas, neiroloģiskas saslimšanas, nelaimes gadījumi, reimatiskās saslimšanas.

Neredzīgs – cilvēks, kam nav redzes vai vismaz ir gaismas sajūta.

Nedzirdīgs – cilvēks, kas pat ar pastiprinošām ierīcēm nespēj lietot dzirdi kā primāro komunikācijas kanālu.

Vājdzirdība – apzīmējums personai, kuras dzirde, neskatoties uz traucējumu, primāri tiek lietota dzirdamās runas uztveršanai un valodas apguvei.

Dzirdes traucējums – parasti ietver sevī daļēju dzirdi atšķirībā no dzirdes zuduma un nedzirdības; skaņas uztveres grūtībām ir dažādas pakāpes.

Garīgie traucējumi – prāta darbības mazspēja vai nepietiekama attīstība, ko parasti raksturo inteliģences novirze no normas.

Lielākajai daļai cilvēku ar īpašām vajadzībām ir zemāks izglītības līmenis, tas tāpēc, ka vēl arvien, viņiem ir ierobežota piekļuve izglītībai.

Tie ir cilvēki, kuri apzinās savu invaliditāti un nebaidās par to runāt, tātad spēj sevi adekvāti novērtēt.

Tie ir cilvēki, kuri ir motivēti iegūt informāciju un zināšanas atbilstoši savām spējām.

Tomēr jāņem vērā, ka lielākajai daļai šīs grupas cilvēku ir mazākas zināšanas un sociālā pieredze, kas ierobežo uztveri un spēju apstrādāt lielāku daudzumu informācijas.

Tāpat daļai no šīs grupas cilvēkiem ir valodas uztveres traucējumi, un saziņai jāizmanto vieglā valoda.

Sekmīgam darbam ar lasītāju grupu ar īpašām vajadzībām - nepieciešami palīgīdzekļi (lieli monitori, ekrāns, kas pasargā no apžilbšanas, runas sintezatori, Braila tulkošanas programma, austiņas, kas savienotas ar dzirdes aparātu, vizuālā dublēšana ekrānā, taustiņu „sargs”, austiņas ar mikrofonu, vizuālā informācija vieglajā valodā).

Emocionāli lasītāju grupa ar īpašām vajadzībām – ir emocionāli jūtīgāka, tāpēc svarīga ir individuālā pieeja katram grupas loceklim.

Cilvēki ar redzes traucējumiem

Vāja redze

Vājredzīgajiem piemīt orientējošā redze. Ar stipru briļļu un palielināmā stikla palīdzību šie cilvēki spēj lasīt un orientēties apkārtējā vidē.

Cilvēkiem ar redzes traucējumiem nepieciešams ilgāks laiks informācijas apstrādei, jo atmiņas sistēmai ir vislielākā slodze.

Stipri redzes bojājumi – aklums.

Cilvēki ar stipriem redzes bojājumiem ir atkarīgi no Braila raksta un baltā spieķa.

Aklums ierobežo cilvēka spēju orientēties apkārtējā vidē. Informācijas uzņemšana notiek lēni, vajadzīgs ilgāks laiks, lai identificētu objektus, apkopotu tos jēdzienos, asociācijās, kategorijās, lai vēlāk tos atpazītu un varētu lietot.

Jāņem vērā, ka šīs ienākošās informācijas šķirošanas un atsijāšanas, grupēšanas procesā, daudz kas tiek pazaudēts un nepareizi saprasts.

Svarīgi, ka priekšstats par lietām veidosies no uzdotajiem jautājumiem, kā arī klausoties stāstītajā.

Tieši saruna ir logs uz neredzīgo pasaules izpratni.

Sadarbības prasmes ar cilvēkiem, kuriem ir redzes traucējumi

Vājredzīgie

Sarunājoties ar vājdzirdīgo, droši varat pieskarties cilvēka rokai, tā viņš sapratīs, ka Jūs uzrunājat tieši viņu.

Šai lasītāju grupai ir svarīga vides pieejamība – grīdā nelietot izciļņus, nepieķārt norādes ceļā, nemainīt mēbeles telpā.

Videi jābūt izveidotai tā, lai tā stimulētu kopību ar citiem cilvēkiem.

Rakstītajai informācijai jābūt noformētai lieliem burtiem.

Cilvēkiem, kuriem ir stipri redzes bojājumi – aklums

Lai attīstītu iedzimto potenciālu „redzēt” – jārada atbilstoša vide Tauste šiem cilvēkiem aizstāj redzi. Ļaujiet priekšmetus aptaustīt, jo tā veidojas informācija par priekšmetu formu, īpašībām, atrašanās vietu, funkcionālo pielietojumu.

Vidi nebūtu vēlams bieži mainīt, jo tas cilvēku ar redzes traucējumiem dezorganizēs.

Lielākajai daļai cilvēku ar redzes traucējumiem ir normāla dzirde. Sazinoties ar cilvēku informējiet par savu pārvietošanos.

Cilvēki ar dzirdes traucējumiem

Viegli dzirdes traucējumi

Cilvēki ar daļēju dzirdes zudumu bieži vien neizmanto un nemāk izmantot zīmju valodu, viņi var lietot dzirdes pastiprināšanas iekārtas. Tomēr šādi traucējumi bieži izraisa grūtības saprast, ko citi saka

Vidēji stipri dzirdes traucējumi – bojājumi, kas kavē spontāno valodas un runājspējas attīstību, bet tomēr tā ir iespējama

Cilvēkiem ar vidēji stipriem dzirdes traucējumiem ilgu laika posmu nākas paļauties uz lūpu kustību nolasīšanu, lai saprastu, ko citi saka. Viņiem jākoncentrējas vairāk, jāizmanto daudz lielāka garīgā enerģija, lai uzņemtu zināšanas. Sarunā dzirdes invalīdi lieto zīmju valodu kombinācijā ar mutes kustībām un nolasīšanu no lūpām. Uztvere ir lēnāka. Esiet pacietīgi un nesteidziniet jo ir zināms, ka tikai četri no desmit runātajiem vārdiem ir redzami uz lūpām.

Stipri dzirdes bojājumi un kurlums

Par kurlu tek uzskatīts cilvēks, kuram dzirdes vājuma dēļ ir nepieciešams sazināties ar zīmju palīdzību. Lielākā problēma šai cilvēku grupai ir ierobežotā komunikācija. Lai sarunātos pilnīgi brīvi ar kurlu cilvēku grupu nepieciešams tulks. Lielākā daļa dzirdes invalīdu labi lasa no lūpām un var izlasīt uzrakstīto tekstu.

Sadarbības prasmes

Svarīgi sazinoties ar dzirdes invalīdiem ir uzturēt acu kontaktu. Uzrunājot vājdzirdīgos jārunā skaidri un bez steigas, nedrīkst murmināt vārdus, nevajadzētu arī pārcensties, jo arī tad būs grūti saprast vārdu nozīmi.

Sazinoties ar cilvēkiem, kuriem ir vidēji stipri dzirdes traucējumi, jārunā izteiksmīgi, izmantojot žestus, jo dzirdes invalīds balstīsies uz Jūsu sejas izteiksmi, žestiem, acu skatienu.

Svarīgi, lai telpā būtu labs apgaismojums.

Cilvēki ar kustību traucējumiem

Cilvēkus ar kustību traucējumiem mēs atpazīstam pēc ratiņkrēsla, kruķiem un citu palīgierīču lietošanas. Cilvēkiem ar kustību traucējumiem ir būtiskas pārvietošanās problēmas. Šo pārvietošanās problēmu iemesli ir kaulu un muskuļu saslimšanas, neiroloģiskas saslimšanas vai nelaimes gadījumi. Pie atsevišķām slimībām ne tikai kustību traucējumi, bet arī runas traucējumi- neskaidra runa, grūtības koncentrēties.

Šai apmācāmo grupai vissvarīgākā ir vides pieejamība. Apkārtējā vide jāpielāgo kopumā- nodrošinot iespēju iekļūt telpā, (uzbrauktuves, pacelāji, lifti).

Šie cilvēki atbilstoši savām zināšanām un fiziskajām spējām spēj sekot informācijas apgūšanas un uztveres procesam kā jebkurš cits cilvēks.

Bez pieejamas vides radīšanas nav iedomājama cilvēku ar kustības traucējumiem pilnvērtīga dzīve un apmācība.

Sadarbības prasmes

Galvenais saskarsmē ar šīs grupas cilvēkiem ir cilvēka personība, nevis viņa invaliditāte.

Sarunājieties ar šiem cilvēkiem kā līdzīgs ar līdzīgu, necensieties viņus žēlot.

Cilvēki ar uztveres traucējumiem

Šīs grupas cilvēkiem raksturīga uztveres pasivitāte, lēnāks uztvere temps, palēnināta pasaules uztvere. Ar šī grupas cilvēkiem jārunā vieglā valodā- saprotamā un nesarežģītā.

Uztvere ir mazāk mērķtiecīga – ir mazāka interese par blakus esošajām lietām.

Uztveres apjoms ir šaurs. Vienlaicīgi nav spējīgi uztvert vairākus objektus. Novērojama arī vāja koncentrēšanās spēja.

Uztvere cilvēkiem ar garīgās attīstības traucējumiem nav tik tieša un precīza. Viņi var uztvert mazāk svarīgo, bet palaist garām būtisko.

Novērojama arī pazemināta iegaumēšanas spēja.

Būtiskais jāizceļ gan runātajā gan rakstītajā tekstā. Jārunā lēni uzsverot un atkārtojot svarīgāko.

Nedrīkst dot pārāk daudz informācijas nosacīti īsā laika posmā.

Sadarbības prasmes

Cilvēkiem ar uztveres traucējumiem pozitīva saskarsmes veidošana ir emocionāli un psiholoģiski svarīgi.

Jārunā vienkāršiem teikumiem, uzrakstītajam tekstam jābūt vieglajā valodā.

Auditorijai jāpiedāvā spilgti daudzpusīgi, intriģējoši uztveres objekti.

Tāpat jānodrošina laiks informācijas apstrādei, lai grupa to pilnīgi izprastu.

Papildus informācija

Palīgtehnoloģijas **redzes traucējumu gadījumos** (pavājināta redze):

- Ekrāns, kas pasargā no apžilbšanas.
- Lieli monitori ar augstu izšķirtspēju.
- Datora ekrāna palielināti displeji.
- Palielināts izvēlņu attēlojums.
- Palielināta izdruka.
- Krāsu un kontrastu izvēle.
- Klaviatūras izvietošana palīgierīcēs.
- Palīgtehnoloģijas neredzīgajiem:
 - Runas sintezators.
 - Programmatūra, kas nolasa ekrānā redzamo (screen reader).
 - Braila printeris.
 - Braila tulkošanas programmatūra.
 - Braila displejs.
 - Braila piezīmju nolasītājs.
 - Braila ievadīšanas iekārtas.
 - Optisko datu atpazīnējs (OCR – optical character recognition).
 - Runas atpazīnējs.

Palīgtehnoloģijas **dzirdes traucējumu** gadījumos:

- Vizuālā dublēšana datorā.
- Tulki.
- Austiņas, kas savienojamas ar dzirdes aparātu.
- Runas pastiprināšanas telefons.
- Teksta telefona darbības pakalpojums.
- Signalizējošās sistēmas.
- Video ar uzrakstiem.

Palīgtehnoloģijas **kustību traucējumu** gadījumos:

- Secīgu taustiņa piesitienu ievadīšana.
- Taustiņu atkārtotās ātruma kontrole.
- Palielināta klaviatūra.
- Alternatīva klaviatūra.
- No klaviatūras neatkarīgas ievadīšanas ierīces.
- Vārdu “pareģošanas” programmatūra (word prediction).
- Runas atpazīšana.
- Automātiskās ierīces.
- Alternatīvas peles.
- Taustiņu “sargs” (keyguard)
- Skaļrunis.
- Lokanā uztvērēja turētājs.
- Austiņas ar mikrofonu.

18. SASKARSME MĀCĪBU PROCESĀ

Lai analizētu efektīvas bibliotekāru un lasītāju saskarsmes organizēšanu, ir svarīgi saprast ideālā bibliotekāra vēlamās rakstura iezīmes un prasmes no lasītāja skatupunkta.

Saskaņā ar Tartu universitātes veikto pētījumu, lasītājs ideālo bibliotekāru redz kā komunikablu, dzīvespriecīgu un atbildīgu personību, kas pret lasītāju izturas piekāpīgi, mierīgi, ar līdzsvarotu attieksmi. Lasītāji negatīvi uztver bibliotekāra lasīšanas vadīšanas tendences.

Lai veidotu efektīvu komunikāciju ar lasītājiem gan apmācību, gan arī darba procesā, bibliotekāram būtu jāattīsta sekojošas īpašības:

Komunikatīvās īpašības – saskarsmes prasmes, laipnība, uzmanība, emocionalitāte, dzīvesprieks, humora izjūta, prasme klausīties, kā arī izvēlēties piemērotāko toni un intonāciju sarunai;

Intelektuālās īpašības – erudīcija, spēja izteikt savas domas, spēja diskutēt, analizēt, izšķirt svarīgo, ātri uztvert sarunas būtību;

Gribas īpašības – prasme piespiest sevi veikt jebkuru nepieciešamu darbu;

Uzmanības īpašības – spēja ātri pārslēgties no vienas darbības uz otru, prasme koncentrēt uzmanību.

Emocionālā inteligence

Sengrieķu filozofs Aristotelis teicis:

“Katrs var kļūt dusmīgs- tas ir viegli. Bet būt dusmīgam uz pareizo personu , pareizā pakāpē, pareizā laikā, par pareizo iemeslu un pareizā veidā- tas nav viegli...”

Kā vadīt emocijas?

Emocionālā inteligence- EQ- katra indivīda panākumu garants

- EQ-spēja izprast savas jūtas, uz to pamata pieņemt pareizos lēmumus, izprast citu cilvēku jūtas un motivēt viņus.
- EQ ir nepārtraukts darbs ar sevi.

Ir 2 veidu cilvēku tipi:

- Domā un tad dara-augsta EQ- meklē iespējas;
- Dara un tad domā- zema EQ-meklē atrunas un vainīgos.

EQ stūrakmeņi (Golemans)

- Pašapziņa- mīlu sevi un tāpēc arī citus, apziņos savas spējas;
- Sevis vadīšana- savas gribas un rīcības kontrole;
- Motivācija-negaidīt tikai ārējos motivatorus;
- Empātija-prasme iejusties otra izjūtās;
- Sociālās prasmes- efektīva komunikācija.

Pašapziņa

- Saprot sevi, savas jūtas un emocijas;
- Apzinās savas stiprās un vājās īpašības;
- Apzinās savu pievilcību;
- Ir adekvāts pašnovērtējums;
- Ir godīgs pret sevi un citiem;
- Ir kritiski un spēj objektīvi novērtēt savus un citu panākumus.

Sevis vadīšana

- Vada un kontrolē savas emocijas;
- Nosaka prioritātes un izvirza sev augstus mērķus;
- Ir neatlaidīgi un pacietīgi;
- Emocijas un prāts ir līdzsvarā;
- Uzņemas atbildību;
- Spēj nepieciešamības gadījumā apklust.

Motivācija

- Lieli mērķi un izaicinājumi;
- Iekšējais spēks, vēlme sasniegt un sev pierādīt, ka spēj;
- Darba mīlestība;
- Entuziasms, optimisms;
-

Motivācija ir iekšējs spēks, neviens to nevar uzdāvināt.

Empātija

- Spēja iejusties otra ādā;
- Spēja izjust otra jūtas, emocijas, uzvedību;
- Spēja ieklausīties, sadzirdēt, ieraudzīt;
- Spēja būt ar klientu uz viena viļņa;
- Spēja saprast klienta vajadzības un efektīvi uz tām reaģēt;
- Spēja nodrošināt efektīvu atgriezenisko saiti.

Sociālās prasmes

- Nodrošina efektīvu komunikāciju procesu;
- Nemanipulē, rīkojas ētiski;
- Ne tikai paši jūtas labi, bet arī liek tā justies citiem;
- Izpratne par to, ka rezultāts, veiksmē ir katra paša rokās;
- Neesmu tikai es, ir arī citi.

/Izmantoti I.Blumfeldes prezentācijas materiāli "Emociju vadība klientu apkalpošanā"/

18.1. BIBLIOTEKĀRA PSIHOLOĢIJA

Bibliotekārus gluži tāpat kā citu profesiju pārstāvjus var klasificēt dažādu personības teoriju ietvaros. Mēs bibliotekāru personības tipus šoreiz aplūkosim Šveices psihologa K.G. Junga teorijas kontekstā.

Jungs izšķir divus galvenos personības ievirzes tipus: *ekstravertais* un *intravertais*. Sīkāk tie tiek iedalīti četros strukturējošos funkcionālos tipos: domāšana, jūtas, izjūtas un intuīcija.

Ikvienā cilvēkā ir iekļauti abi mehānismi, gan intraversija, gan ekstraversija, un tikai viena vai otra mehānisma relatīvs pārsvars konkretizē attiecīgo tipu.

Ekstraverti ir impulsīvi, iniciatīvas bagāti, darbīgi, sociāli adaptēti, viņiem raksturīga elastīga uzvedība un augsta sabiedriskuma pakāpe. Kontaktu sfēra ir ekstraverta dzimtā stihija. Ekstraverts imponē cilvēkiem ar savu gatavību uz klausīt, saprast, izrādīt līdzjūtību, palīdzēt. Diemžēl ekstraverta draudzīgums un izpratne reizēm mēdz būt virspusīgi.

Ekstravertam nepieciešama daudzveidība saskarsmes partneru un kontaktu loka ziņā. Vienas un tās pašas sejas ekstravertu nogurdina. Ekstraverts ir ziņkārīgs, viņu piesaista citu cilvēku personīgās dzīves noslēpumi un sabiedrisko notikumu aizkulises. Viņam patīk „spīdēt” citu cilvēku vidū ar savu erudīciju, savu reizi arī patenkot. Tāpēc gadās, ka ekstraverts izplāpā viņam uzticētos noslēpumus. Tas gan nenotiek ļaunprātīgos nolūkos, vien aiz vēlmes iegūt citu cilvēku uzmanību.

Ekstraverts vēlas būt uzmanības centrā, tāpēc bieži vien atļaujas ekstravagantus gājienus un ekscentriskus izteicienus. Uzturēt kontaktus ar ekstravertu nav grūti. Viņam patīk labvēlīga kontaktu gaisotne. Arī pret sevi ekstraverts gaida labu attieksmi. Strīdus ekstraverts vēlas pēc iespējas ātrāk izbeigt. Viņš prot palūgt piedošānu un piedot pats.

Kontaktos ar ekstraverto cilvēku ir svarīgi saglabāt savstarpējo simpātiju atmosfēru. Viņa pārmērības, ziņkārību, vēlmi būt uzmanības centrā var ierobežot ar vieglas ironijas palīdzību. Šis partnera tips ir visai jūtīgs pret ironisku toni, viņš baidās kļūt smieklīgs, jo tas var „iedragāt” viņa veiksmnieka tēlu.

Ekstravertais partneris parasti ir ļoti emocionāls. Nopietnā sarunā vajadzētu vairāk vērsties pie viņa saprāta, loģikas, un neļaut emocijām ņemt virsroku. Ekstravertie cilvēki labprāt strādā lasītāju apkalpošanas jomā, viņiem patīk dažādu pasākumu organizēšanas un publicitātes darbs.

Intraverts ir cilvēks, kura intereses pievērstas galvenokārt viņa paša iekšējai pasaulei. Intraverti ir nesabiedriski, noslēgti, pasīvi, aizņemti ar savām problēmām un pašanalīzi. Viņiem ir grūti pāriet no slēptā dialoga ar sevi uz dialogu ar citu cilvēku. Intraverts dzīvo savā pasaulē, viņam nav vajadzības pēc plašas sabiedrības. Viņš labprātāk kontaktējas ar grāmatām, tehniskām iekārtām, zinātniskiem simboliem, filozofiskām kategorijām nekā ar apkārtējiem cilvēkiem. Viņa garīgā pasaule un uzvedība daudziem, sevišķi izteiktiem ekstravertiem, šķiet visai dīvaina un nesaprotama. Intravertu vidū ir daudz talantīgu dzejnieku, mākslinieku, filozofu.

Saskarsmei intraverts izvēlas tikai dažus cilvēkus, parasti līdzīgus sev. Viņš ir klusētājs, bet, ja izsakās, tad bieži vien neskaidri un nesaprotami klausītājiem. Nereti viņa viedoklis atšķiras no sabiedrībā pieņemtā. Intraverts grūti kontaktējas ar cilvēkiem, neuzticas tiem un tāpēc piesardzīgi uzņem pat citu cilvēku simpātiju izpausmes pret sevi. Taču, noticējis savam saskarsmes partnerim, ja izdevies pieķerties, tad intraverts savu pozitīvo attieksmi saglabās daudzus gadus. Viņš ir uzticams un pašai dziedzīgs draugs. Kā

sarunu biedrs intraverts ir viegli aizvainojams, ļoti jūtīgs, bieži nesaprot jokus. No cilvēka, kas viņu aizskāris, apvainojis vai izsmējis, intraverts izvairās ilgi.

Intravertu apgrūtina ikdienišķas tikšanās un sarunas par personīgām tēmām, viņu arī maz interesē citu cilvēku noslēpumi. Intraverts dod priekšroku politisku un zinātnisku, mākslas un literatūras tēmu apspriešanai. Sarunā ar intravertu bieži iestājas pauzes, partneris aizdomājas. Pārāk ilgas sarunas intravertu nomoka, viņš sāk vēlēties pabūt viens. Ar ekstravertu var bez problēmām pavadīt kaut veselu dienu, taču viņam šāda iespēja šķitīs mokoša.

Izteiktu ekstravertu un spilgtu intravertu reālajā dzīvē nav pārāk daudz, lielākajā daļā cilvēku ir gan viena, gan otra iezīmes, pie tam liela nozīme ir arī situācijai, kurā cilvēks atrodas, tomēr viens vai otrs tips vienmēr ir prevalējošs. No bibliotekāra darba procesiem intravertajiem visvairāk patīk resursu veidošanas, katalogizācijas darbs, arī sarežģītu uzziņu, apskatu vai literatūras rādītāju veidošana.

Visā bibliotēku attīstības vēsturē tieši intravertiem cilvēkiem darbs bibliotēkā ir šķitis īpaši piemērots, taču informācijas sabiedrībā, strauji mainoties bibliotēku un bibliotekāru lomai un uzdevumiem, komunikācijas prasmes, spējas sazināties ar dažādām lasītāju jeb informācijas lietotāju grupām un psiholoģiskajiem tipiem, ir īpaši nozīmīgas. Tiek laužti sabiedrības stereotipi par bibliotekāra profesiju kopumā un bibliotekāru psiholoģisko tipoloģiju.

18.2. LASĪTĀJA PSIHOLOĢIJA

Arī lasītāju (tāpat kā bibliotekāru) psiholoģisko tipu klasifikācijas principi var būt dažādi un balstīti uz atšķirīgām teorijām. Vispirms aplūkosim lasītāju temperamenta tipus un sniegsim to raksturojumu. Šādu pieeju cilvēka personības tipu atspoguļošanai atklāja sengrieķu ārsts un filozofs Hipokrāts.

Temperaments ir cilvēka individuāli psiholoģiskās īpatnības, kuras nosaka cilvēka darbības dinamiku, viņa uzvedības veidu un ir atkarīgs no centrālās nervu sistēmas īpašībām. Cilvēka temperaments ir iedzimts un dzīves laikā tas nekad nemainās. Katrs no mums piedzimst ar kādu noteiktu temperamenta tipu un savu mūžu nodzīvo ar to temperamenta tipu, ar ko ir piedzimis.

Temperaments nosaka cilvēka dzīves darbības dinamiku - tempu, ritmu un intensitāti. Cilvēki atšķiras pēc sava darbības tempa, vieni ir gausāki, lēnīgāki, citi - straujāki. Katram cilvēkam ir savs individuālais ritms, kurš nosaka kā mainās aktivitātes un pasivitātes periodi; tos brīžus kad mēs jūtamies ļoti enerģiski un brīžus kad jūtamies saguruši. Intensitāte rāda cik ilgi cilvēks spēj izturēt kādu slodzi, daži nogurst ātrāk, citi ir izturīgāki un spēj veikt vairāk pūļu un enerģijas kādam darbam. Var teikt, ka temperaments nosaka nevis to ko cilvēks dara, bet gan kā viņš to dara.

Bibliotekāru personības tipu raksturojumam izmantotās pamatīpašības intraversijas/ekstraversijas apvienojumā ar emocionalitātes raksturu dažādās kombinācijās veido to vai citu temperamenta tipu.

Sangviniķi (nosvērtie ekstraverti) pieder pie ekstravertā tipa un ir emocionāli noturīgi. Sangviniķi saskarsmē ar cilvēkiem ir ļoti komunikabli, optimistiski noskaņoti cilvēki. Sangviniķi ātri atrod kopīgu valodu ar nepazīstamiem cilvēkiem un spēj iemantot viņu uzticību. Ar šādiem cilvēkiem ir viegli kontaktēties, jo viņi ir optimistiski noskaņoti un daudzas lietas uztver ar humoru.

Sangviniķi ātri iejūtas jaunās situācijās un ātri apgūst jaunas iemaņas, viņi spēj ātri pārslēgties no viena darba uz otru. Taču, ja darbs ir vienvēidīgs, tas sangviniķim ātri apnīk. Sangviniķa tipa cilvēki ir piemēroti organizatoriskam darbam, darbam ar cilvēkiem, jo ir ļoti komunikabli un kustīgi cilvēki.

Emocionāli sangviniķi ir līdzsvaroti, ļoti atsaucīgi un prot valdīt pār savām emocijām, viņi spēj iejusties otrā cilvēkā un izprast viņa emocijas.

Pie sangviniķa vātajām pusēm varētu pieskaitīt viņa tieksmi daudz runāt. Kaut arī šie cilvēki ir labi klausītāji, viņiem patīk būt uzmanības centrā un tiem piemīt īsts runāšanas drudzis.

Sangviniķi mēdz būt pavirši, viņi nespēj iegaumēt cilvēku vārdus un var aizmirst dotos solījumus. Darbā aizmirst savus pienākumus, uzticētos uzdevumus var neizpildīt līdz galam, ir nedisciplinēti. Var teikt, ka sangviniķi ir egoistiski un visu uzmanību centrē uz sevi.

Sangviniķi var pazīt pēc viņa uzvedības, šie cilvēki pēc dabas ir ļoti kustīgi un strauji. Viņi ir gatavi ikvienam mesties palīgā un aizraujas ar jaunām idejām, pametot iepriekš nepadarītos darbus. No grāmatām sangviniķi vislabprātāk lasa formas ziņā vienkāršus, mākslinieciskus, reālistiskus darbus.

Holēriķi (nenosvērtie ekstraverti) arī pieder pie ekstravertiem cilvēkiem, taču ir emocionāli nenoturīgi. Šie cilvēki savas emocijas neslēpj, bet izrāda atklāti, ir nesavaldīgi, viegli aizkaitināmi un neiecietīgi. Viņus var saukt par impulsīviem, tā kā darbojas jūtu un emociju iespaidā, bieži vien nedomājot par sekām.

Holēriķiem ir raksturīgas straujas garastāvokļu maiņas, tie bieži vien aizsviltas par sīkumiem, bet tikpat ātri arī nomierinās. Šie cilvēki ir komunikabli taču vienmēr vēlas būt uzmanības centrā un pārvaldīt situāciju. Holēriķiem patīk darbs ar cilvēkiem, viņi ir ļoti strauji, mērķtiecīgi un enerģiski, darba rezultātus vēlas sasniegt ātri. Viņiem ir labas organizatoriskās spējas, tāpēc šie cilvēki var ieņemt vadošos amatus.

Holēriķiem patīk gūt virsroku pār cilvēkiem, viņš spēj būt ļoti neiecietīgs, nesavaldīgs un pat nekaunīgs, ir ļoti prasīgs pret cilvēkiem. Holēriķis nespēj pieņemt kritiku un ir pārliecināts, ka viņam vienmēr ir taisnība. Ar holēriķi ir viegli saprasties, ja partneris rīkojas tā kā grib holēriķis, pretējā gadījumā konflikti ir neizbēgami.

Holērikiem piemīt ātrs un skaļš runasveids, viņi parasti runā skaļi un izteiksmīgi. Tomēr visraksturīgākā holēriķa īpašība, ir spēja ātri aizsvilties un tikpat ātri arī nomierināties - it kā nekas nebūtu noticis.

Literatūrā holēriķi mīl reālistisku, emocionāli piesātinātu mākslu, kas saistīta ar dzīves prozu. Viņi ciena arī izteikti romantiskas grāmatas. Viņiem patīk valodas ziņā ne pārāk sarežģīti darbi.

Melanholiķi (nenosvērtie intraverti) atšķirībā no sangviniķiem un holēriķiem pieder pie intravertā tipa. Emocionālā ziņā viņi ir emocionāli nenoturīgi, viņi ir ļoti jūtīgi un ļoti viegli aizvainojami, ilgi pārdzīvo neveiksmes. Parasti savas emocijas un jūtas melanholiķis patur sevī, neizrādot tās uz āru. Šie cilvēki ir neizlēmīgi savos darbos un ir viegli ietekmējami, parasti ir skumji un pesimistiski noskaņoti. Melanholiķiem lēni veidojas attiecības ar citiem cilvēkiem, jo pēc savas būtības viņi ir ļoti kautrīgi un bailīgi.

Kontaktējoties ar melanholiķi ir jādomā par to, lai viņu neaizvainotu. Melanholiķi labāk izvēlas strādāt darbu, kur nav jākontaktējas ar cilvēkiem, viņi labprātāk strādā vienatnē. Darbā melanholiķi nespēj izturēt lielu slodzi, viņi ātri nogurst gan fiziski, gan garīgi. Darbā šie cilvēki pievērš lielu uzmanību sīkumiem, ir ļoti disciplinēti un kārtīgi, nekad neatstāj darbu nepadarītu līdz galam.

Tipiski melanholiķi parasti runā klusākā balsī, parasti pirmie neuzdod jautājumus un saskarsmē iniciatīvu neizrāda. Viņi cenšas neizcelties apkārtējo vidū, lielākoties viņi izvēlas palikt vienatnē un vērot apkārtējos.

Literatūrā melanholiķi ciena emocionāli mistisko mākslu, kurai emocionalitāte slēpta zemtekstā. Viņi dod priekšroku sarežģītai formai.

Flegmātiķi (nosvērtie intraverti) tāpat kā melanholiķi pieder pie intravertā tipa, taču atšķirībā no melanholiķiem ir emocionāli līdzsvaroti. Šie cilvēki ir emocionāli mierīgi, nosvērti, patstāvīgi un grūti ietekmējami, vienmēr saglabā iekšēju mieru. Attiecībām ar cilvēkiem flegmātiķi nepiešķir lielu nozīmi, neizceļas ar sabiedriskumu un nav īpaši komunikabli.

Flegmātiķi ir ļoti pacietīgi, tiem patīk vienveidīgs darbs. Savu darbu flegmātiķis veic lēni un rūpīgi, ir mērķtiecīgs un ar lielu pacietību virzās uz nosprausto mērķi. Flegmātiķim ir grūti pārslēgties uz ko jaunu, viņš dot priekšroku jau zināmai un ierastai videi un darbam, tāpēc ir grūti pierunājams uzsākt ko jaunu, taču ja flegmātiķis ko uzsāk, viņš vienmēr cenšas iesākt darbu pabeigt.

Flegmātiķim parasti ir neitrāla sejas izteiksme, neizteiksmīga mīmika. Reizēm ir pat grūti saprast, vai flegmātiķis mūsos klausās un kā viņš reaģē. Kustības flegmātiķim ir neizteiksmīgas, gaita lēnīga. Šiem cilvēkiem maz interesē apkārtējo domas, viņi ir paši par sevi.

Flegmātiķi dod priekšroku intelektuālai literatūrai, pēc formas sarežģītai mākslai.

Gan saskarsmes, gan apmācību procesā nākas rēķināties arī ar jau iepriekšējā nodaļā pieminētajiem atšķirīgajiem lietotāju /apmācāmo tipiem (Honey&Mumford,1983).

Aktīvistiem raksturīgi, ka :

- viņi dedzīgi iesaistās jaunas izziņas procesā;
- viņi ir aktīvi šeit un tagad;
- viņiem raksturīgs atvērts prāts, entuziasms, elastīgums;
- viņi vispirms rīkojas, tad domā;
- viņi redz aktivitātes centru sevī.

Pragmatikiem raksturīgi, ka:

- viņi cenšas idejas, teorijas un paņēmienus saistīt ar praksi;
- viņi meklē jaunas idejas un eksperimentus;
- viņi ātri cenšas tikt pie secinājumiem, pie galvenā, svarīgākā;
- viņi ir neiecietīgi pret nebeidzamām diskusijām.

Vērotājiem (reflectors) raksturīgi, ka:

- viņiem patīk pāriet malā un kritiski izvērtēt situāciju, ideju, teoriju utml.;
- viņi ir piesardzīgi (ieņem vietu pašā aizmugurē);
- viņi lēnām vāc un analizē informāciju, lai izdarītu secinājumus;
- viņi izmanto plašu informāciju no pagātnes un tagadnes, lai veidotu bagātu nākotnes ainu.

Teorētiķiem raksturīgs, ka:

- viņi domā par problēmām loģiski, informāciju novērtē racionāli un objektīvi;
- viņi sakārto lietas racionālā, loģiskā secībā;
- viņi pārliecinās, vai patiešām ir aptvertas visas teorijas;
- viņi balstās uz galvenajiem principiem, teorijām un domāšanas modeļiem.

Bibliotekāram saskarsmes un apmācību procesā vajag pielietot atbilstošu taktiku, lai veicinātu lasītāja motivāciju ne tikai iegūt nepieciešamo informāciju, bet kļūt par pastāvīgu un patstāvīgu lietotāju.

18.3. BIBLIOTEKĀRA UN LASĪTĀJA SASKARSMES PSIHOLOĢIJA

Sangviniķis labi saprotas ar jebkura temperamenta cilvēkiem. Tā kā, ir sabiedrīks un komunikabls, viņš spēj un prot izveidot kontaktu ar jebkura tipa cilvēku.

Holēriķim vislielākais konflikts var izveidoties ar citu holēriķi, jo abi grib ieņemt līdera lomu. Var būt grūtības saprasties ar melanholiķi, jo viņš ir par lēnu un labākajā gadījumā melanholiķis tiks nostumts malā.

Melanholiķi savā starpā var būt draugi, taču nevar veikt kopīgus darbus, jo nespēj viens otram līdz galam uzticēties.

Flegmātiķis tāpat kā sangviniķis var saprasties ar jebkuru no temperamentu tipiem, jo ir ļoti pacietīgs. Taču nevar zināt vai jebkurš cilvēks vēlēšies sadarboties ar flegmātiķi, tā kā tas ir ļoti lēnīgs.

Piemērs. Lai ilustrētu katram no minētajiem tipiem raksturīgo uzvedību un aktivitāti apmācību kontekstā, iztēlosimies, ka intensīvā apmācību procesā dalībniekiem tiek uzdots grupu darbs, kur svarīgs ir gan uzdevuma izpildes temps, gan kvalitāte, gan sadarbība ar citiem grupas biedriem. Tagad aplūkosim katra temperamenta tipa raksturīgāko rīcību:

Sangviniķis nekavējoties ķersies pie darba. Sadarbībā ar citiem grupas biedriem būs komunikabls. Tā kā ar sangviniķi ir viegli saprasties un viņš ātri iejūtas jaunā situācijā un iegūst apkārtējo uzticību, viņam nav problēmas kontaktēt ar mazāk pazīstamiem cilvēkiem un iegūt nepieciešamo informāciju.

Holēriķis aktīvi un ar lielu gribasspēku ķersies pie uzdevuma veikšanas. Operatīvai darba veikšanai viņš izmanto visus nepieciešamos avotus -izrīko citu grupas biedrus un, ja darbs nerit raiti, kļūst ass un netaktisks. Tā kā holēriķim patīk uzņemties līdera lomu, var būt neizbēgami konflikti veicot konkrēto grupas darbu.

Melanholiķis uzdevuma veikšanu uzsāks ar lielu atbildības sajūtu, visu pārdomājot un izanalizējot. Melanholiķim ir grūti saprasties ar cilvēkiem, tāpēc viņš nelabprāt kontaktējas ar citiem grupas biedriem. Pēc dabas kautrīgais un bailīgais melanholiķis baidās tikt atraidīts, tādēļ, vēloties iegūt nepieciešamo informāciju, visdrīzāk sarunu uzsāks ar jautājumiem: "Vai drīkst...", "Vai varētu..." u.tml.

Flegmātiķis uzdevuma veikšanu uzsāk lēni un nesteidzīgi. Lai arī flegmātiķis labprātāk strādā vienatnē, viņš spēj strādāt arī grupā. Tā kā flegmātiķim patīk iedziļināties sīkumos, viņš centīsies iegūt pēc iespējas precīzāku informāciju no citiem grupas biedriem. Flegmātiķis spēj sadarboties ar jebkuru cilvēku, taču ne visi spēj sadarboties ar flegmātiķi, jo tas ir ļoti lēnīgs.

Ir jāuzsver, ka arī katra cilvēka temperaments ir individuāls. Kaut arī lasītāju iedalījums četros temperamentu tipos ir gana ilustrējošs un raksturojošs, tomēr atkal jāatgādina, ka nekad nebūs divu pilnīgi vienādu cilvēku. Arī temperamenta tipi kombinējas un variē atkarībā no audzināšanas, pieredzes utt. Un tomēr, saskarsmē ar lasītājiem ir vērts mēģināt atpazīt katra temperamenta tipa galvenās iezīmes, jo tas ļaus gan izvēlēties optimālāko saskarsmes taktiku, gan prognozēt cilvēka uzvedību un rīcību mācību procesā.

Mūsdienās aktuāla problēma ir cilvēku neprasme parādīt un pielietot savas zināšanas. Bibliotekāram saskarsmes procesā jāidentificē nepieciešamā informācija, jāpalīdz tā iegūt un jāiemāca lasītājam prasme mācīties pašam.

Tam nepieciešama:

1. lasītāju uzmanības pievēršana un viņu ieinteresēšana;
2. bibliotekāra pozitīvas attieksmes nodrošināšana (likt sajūst, ka lasītāja vajadzības mums ir ļoti svarīgas);
3. lasītāja patstāvības veidošana un iedrošināšana pozitīvu rezultātu sasniegšanā;
4. lasītāja apmierinātības nodrošināšana un veicināšana.

Kurš lasītāja un bibliotekāra saskarsmē galvenais?

- Klientam vienmēr taisnība;
- Taisnība ir pa vidu (kompromiss);
- Abas puses apmierinātas (konsenss);
- Es –bibliotekārs-atbildīgs par visu!

Kā mums katram uzlabot savas saskarsmes prasmes?

- Izprast sevi, attīstīt savu pašapziņu;
- Kontrolēt un uzņemt atbildību par saviem vārdiem un darbiem;
- Būt godīgam un cieņpilnam pret sevi un citiem;
- Būt pozitīvam;
- Izvairīties no cilvēkiem, kuri neciena tevi un tavas jūtas;
- Vairāk klausīties, mazāk runāt;
- Pievērst uzmanību citu neverbālajai valodai.

Tātad:

- Esi labākais klientu apkalpošanas speciālists!
- Iepriecini, pārsteidz! Ar labu apkalpošanu vien ir par maz.
- Esi patiess un godīgs!
- Esi izcils klausītājs!
- Dod klientam to, ko pats visvairāk vēlies, un tu saņemsi to atpakaļ!
- Ja tu to nespēj un negribi, nedari šo darbu!

Mācīt nozīmē katram lasītājam vai attālinātam lietotājam dot iespēju aktīvi darboties dzīvē.

19. MĀCĪŠANĀS ORGANIZĒŠANA

19.1. EFEKTĪVAS MĀCĪŠANĀS NOSACĪJUMI

Iepazīsim Brajana Kamborna (Brian Cambourne) izstrādāto teoriju par mācīšanās nosacījumiem!

Grupas uzdevums:

5 minušu laikā uzrakstiet savu pieredzi par jomu, kuru esat veiksmīgi apguvis.

- Kas jums palīdzēja?

- Ko jūs pats darījāt, lai kļūtu tik prasmīgs?

Pasniedzējs pastāsta par savu pieredzi, piemēram, kā mācījies braukt ar velosipēdu, kā vecāki palīdzējuši, uzmundrinājuši vai citu gadījumu... Prot labi adīt, māc labi kādu svešvalodu. Kad šī pieredze aprakstīta, mācību grupas dalībnieki pie galdiņa izstāsta katrs savu pieredzi un kopīgi atbild uz

jautājumu: Izsveriet apstākļus, kas ir līdzīgi? Uzrakstiet tos! Tas var būt pāru darbs. Veidojas saraksts, ar ko pāris vai galdiņš iepazīstina pārējos.

Brajana Kamborna efektīvās mācīšanās nosacījumi.

1. Iedziļināšanās. (Skolotājs analizē kādu konkrētu gadījumu, piemēram, lai kļūtu labs lasītājs jābūt augušam grāmatu bagātā vidē, lai tās būtu pieejamas.)

2. Demonstrējumi/Paraugi. (Piemēram, pasniedzējs demonstrē, kā meklē informāciju datu bāzē, kā zinātniskajam darbam veido izmantotās literatūras bibliogrāfisko aprakstu, tad kursu dalībnieki vairāk iemācās. Bieži grupas nav viendabīgas. Strādājot ar bērniem, kuri ātri iemācās – jāņem vērā, ka viņiem ir jau gatavi paņēmieni, kā apgūt vielu. Bērniem, kas mācās lēnāk, ir jārada piemēri.)

3. Aizrautība/lesaistīšanās. (Cilvēkam jābūt motivētam, jāaizraujas, lai viņš kaut ko labi apgūtu. Šeit ilustrācijai noder teiciens: „Jūs varat pievest zirgu pie ūdens, bet ja tas negribēs dzert, tad nedzers”. Ja bērni nav aizraušies ar mācībām, tad nebūs tādu panākumu. Ja viņiem ir viss iebarots kā ar karotīti, viņi nav pat atbildīgi kaut ko darīt.)

4. Atbalsts/ Ticība jūsu panākumiem. (Kad kāds saka, ka viņam neizdodas, piemēram, apgūt elektroniskās vēstules sūtīšanu. Viņš sagaida, ka jūs kā pedagogs viņu uzmundrināsit: Tev izdosies, pamēģināsim vēlreiz! Tas dod spēku.)

5. Atbildība. (Mēs gribētu, lai visi, kas mācās būtu atbildīgi par to, ko mācās. Dažkārt cilvēki domā, ka viņam to nevajag, tad pasniedzējs ir jau uzņēmis atbildību. Apmācību dalībnieki ir jāiesaista, lai būtu rezultāti.)

6. Pielietojamība reālajā dzīvē. (Tie, kas mācās, tiem ir izvēles iespēja – pielietot vai nepielietot un aizmirst. „Iemest” reālā situācijā, tad iemācās. Piemēram, rakstīt iemācās rakstot. Svešvalodu mācās, kontaktējot ar cilvēkiem, kuri runā šajā valodā.)

7. Aptuvena veikuma pieņemšana. (Cilvēks mācoties ir apguvis tikai daļu no vielas, arī tas ir jāakceptē. Piemēram, bērns mācās runāt, bet pirmie izrunātie vārdi ir neskaidri. Mēs priecājamies un pieņemam šo aptuveni izteikto vārdu, tā motivējot bērnu censties. Ja students izsaka kaut ko neloģisku, ir svarīgi, ka ir diskusija un viņš redz, kā veidojas loģiskais secinājums, bet **cilvēks netiek kritizēts!**)

8. Atgriezeniskā saite/ pozitīvs pamudinājums. (Mūsu paveiktais tiek novērtēts, kāds ir ieteicis uzlabojumus, labāku risinājumu, tas kalpo kā pozitīvs pamudinājums. Cieņpilnas attieksmes veidošana.)

Uzdevums: Pārrunāt ar blakussēdētāju, kuri no nosacījumiem parādījās aprakstītajā personiskajā pieredzē par jomu, kurā jūs esat labs speciālists.

19.2. MĀCĪŠANĀS CIKLA SHĒMA (Deivids Kolbs (*Kolb*), *amer.*)

Mācīšanās cikls sastāv no:

- motivācija – psiholoģiskā gatavība;
- informācija – fakti un dati kļūst par informāciju;
- apstrāde – informācija tiek pārveidota par pieredzi un sapratni;
- secinājumi – atklājuma moments, kad pieredze un sapratne kļūst par zināšanām;
- pielietošana – zināšanas pārvēršas par iemaņām, pieejām un stratēģijām;
- atgriezeniskā saite – tālākie prātojumi un uzlabojumi

19.3. DAŽĀDU LASĪTĀJU GRUPU MĀCĪŠANĀS SPECIFIKA

Lasītāju apmācības organizācijā ir svarīgi noskaidrot kā apmācību dalībnieki mācās, kā viņi meklē informāciju. Pamatojoties uz izpratni par lasītājiem iespējams nodrošināt ideālu apmācības procesu, kurā saskan bibliotekāra mācīšanas un lasītāja mācīšanās veids.

Strādājot ar lasītāju grupām apmācītājam ir jāpielāgojas visas grupas un vienlaikus arī atsevišķu dalībnieku mācīšanās veidam un uztveres īpatnībām. Nesaprotot un neizjūtot lasītāju kā personību ar specifisku domāšanu un uztveri arī ļoti perfekti sagatavota apmācības programma var nesasniegt mērķi. Lasītājs var nesaņemt to informāciju, kuru apmācītājs ir vēlējies sniegt.

Veicot apmācību zināšanas par apmācāmās grupas dalībnieku informācijas uztveri un domāšanu vērtējamās kā priekšrocība, tām ir liela nozīme mācību procesa organizācijā. Lai gūtu priekšstatu par lasītājiem nepietiek tikai ar pārrunām pirms apmācības uzsākšanas. Pārrunās ieteicams noskaidrot lasītāju zināšana par bibliotēku un tās informācijas resursiem, kā arī izzināt lasītāju intereses un informacionālās vajadzības.

Organizējot apmācību grupas ir svarīgi apzināt lasītāju zināšanas. Apmācības saturs būs atšķirīgs grupām vai individuāliem dalībniekiem ar labām zināšanām. Savukārt apmācības dalībniekiem, kuru zināšanas ir vājas apmācības saturs jāpasniedz iespējami vienkārši.

Pārrunas pirms apmācībām nevar sniegt pilnīgu ainu par lasītāju spējām un uztveri. Lai uzzinātu iespējami plašu informāciju par lasītājiem, kā arī definētu lasītāju grupas, jāpielieto efektīvas pētniecības metodes.

Lai racionāli organizētu apmācību vidi un saturu, jāapzinās prioritārās apkalpošanas grupas jūsu konkrētajā bibliotēkā. Pēc mūsdienu bibliotekārā darba vadlīnijām, var secināt, ka

Prioritārās apkalpošanas grupas publiskajās bibliotēkās ir:

Bērni un jaunieši;
ģimenes;

lasītāji ar īpašām vajadzībām;
veci cilvēki.

Padomi bērnu iesaistīšanai mācību procesā un bibliotēku pasākumos

Jēdziens „bērība”? Jautājums tiek uzdots bieži, un saņemtas ir daudzas un dažādas atbildes. Saskaņā ar ANO konvenciju par bērna tiesībām visi, kuriem vēl nav 18 gadu, tiek uzskatīti par bērniem. Tātad varētu teikt, ka bērība ir laiks līdz 18.dzimšanas dienai.

Bērnu bibliotekārā apkalpošana Latvijā ir samērā labi attīstīta - 35% no visiem lasītājiem publiskajās bibliotēkās ir bērni (līdz 18 gadu vecumam).

Pirmsskolas vecuma bērnu iesaistīšanai Latvijā 2007.gadā uzsākta programma „Pirmā tikšanās ar bibliotēku”.

Pamatskolas vecuma bērnu integrēšanai no 2002.gada Latvijā darbojas lasīšanas veicināšanas programma „Bērnu žūrija”. Abas programmas ir VKKF finansētas un tās atbalsta vietējās pašvaldības un individuāli sponsori.

Strādājot vismazākajiem bibliotēkas klientiem, jāņem vērā zināmas likumsakarības:

- Līdz 6 gadiem uz bērna uzdoto jautājumu nav jāpierāda atbilde vai tēlaini jāparāda kāds process. Pietiek ar vienkāršu atbildi. Vēlākajos vecumos vajadzīgs paskaidrojums. Bieži mēs rīkojamies otrādi – „kāpēcīšiem” paskaidrojam gari un plaši, bet skolniekam atbildam īsi, kaut gan viņš gaida plašāku informāciju.
- Bērni nepieņem aizrādījumus, ja saklusa balsī piekasišanos, izsmieklus, tad viņi it kā vairs nedzird teikto.
- Spēja koncentrēties, būt uzmanīgam ir ļoti nenoturīga. Uzmanīgs spēj būt tikai radošā procesā, kad pats kaut ko veido, zīmē, iesaistās.

6-7 gadu vecums ir skolas gaitu sākums, sociālās vides izmaiņas, bērnam pašam jārod vieta sabiedrībā, tas jāizdara patstāvīgi, blakus nav vecāku, kas vajadzības gadījumā spētu palīdzēt. Lai gan skolas gaitu sākums bērna dzīvē ienes lielas pārmaiņas, tomēr visiem bērniem ir samērā līdzīgs raksturojums. Bērns izpilda pieaugušā teikto, nestrīdas pretī, viss jaunais izraisa tūlītēju reakciju (jauna grāmata, spēle utt.), interesē apkārt notiekošais. Tas jāievēro arī organizējot apmācību procesu bibliotēkā un citus bibliotēkas pasākumus. Bibliotekāram jāzina, kā bērns reaģēs uz notiekošo, jāprognozē viņa rīcība.

Bērniem sākumskolas periodā nepiemīt īpašība iedzilnāties, dzirdēto un lasīto atstāsta veselīgiem teikumiem. Raksturīga atdarināšana, domāšana jautājumu formā. Taču jautājumiem nereti ir slēpta nozīme. Piemēram, bērns noklausījies radio pārraidi par pamestiem bērniem, vaicā saviem vecākiem, cik pavisam pasaulē ir pamestu bērnu... Būtībā viņu interesē nevis absolūtie skaitļi, bet gan sava drošība, apliecinājums tam, ka viņš ir drošībā, ka viņu mīl un nepametīs.

Mēģinot uzzināt vairāk par to, ko bērni domā, mēs tiem parādām, ka mūs interesē pati problēma, ka mēs interesējamies par to pašu, ka emocionāli reaģējam uz visu apkārt notiekošo. Aktīvā dzīves nostāja ir svarīgāka nekā mēs dažreiz domājam.

Sākumskolas periodā noteicošais ir emocionālais pārdzīvojums. Arī literatūras uztverē. Bērnu dvēselē mīt ideāli centieni, sajūsma un aizraušanās, literatūras skaistuma izjūtā bērns rod vielu to izpausmei, un tas viņu pakāpeniski veido par humānu cilvēku.

Lai bērns patstāvīgi sāktu lasīt, viņam jau mazam **jālasa priekšā**.

Lai attīstītu **līdzpārdzīvojumu**, ar skaļo lasīšanu un stāstīšanas metodi ir jāizsauc smiekli vai asaras.

Līdzpārdzīvojums attīsta **pieredzi**, kas bagātina bērna redzesloku, jo dzīvokļa, sētas vai ielas vide bērnu var garīgi aprobežot.

Pieredze attīsta **iztēli**. Bērns sāk fantazēt par lietām, par kurām stāstīts vai lasīts. Iztēle rada **rotāju**.

Pirmā saskarsme ar grāmatu notiek ģimenē. Ja vecākiem nav raksturīgas labas lasīšanas tradīcijas, tad bērni un grāmatas satiekas bērnu bibliotēkā, kur grāmatas sakārtotas atbilstoši vecuma posmiem. Tā ir nozīmīgākā iestāde bērnu lasīšanas veicināšanā. Tieši bērnu bibliotēka ir tā vieta, kur bērns var pavadīt savu brīvo laiku, iegūt viņam interesējošu literatūru. Līdz ar to bērnam veidojas savs pasaules uzskats. Var teikt, ka mācoties bērns kļūst par patstāvīgi domājošu un spriest spējīgu sabiedrības locekli. Nevienam bērnam nav jācieš no pilnvērtīgu bibliotēkas pakalpojumu trūkuma arī tad, ja viņi dzīvo nabadzīgas pašvaldības teritorijā, īpaši apstākļos, ja ģimenes nav spējīgas nodrošināt jaunu grāmatu iegādi mājas bibliotēkai.

Bērnu bibliotēka, atspoguļojot sabiedrības sociālās, kultūras ekonomiskās un politiskās pazīmes, var palīdzēt bērnam adaptēties viņam apkārtējā pasaulē. Bērnu bibliotēka nevar pastāvēt bez bērna, kultūras un grāmatām. Bibliotekāra apkalpošanā vadošā loma pieder bērnam, viņa interesēm un pieprasījumam.

Dialogs ar bērnu paredz divpusēju vai daudzpusēju kontaktu. Lai bibliotekārā apkalpošana būtu efektīva, vēlams ir izmantot dažādas individuālās un publiskās darbības formas. Individuālais darbs ar bērniem prasa ievērot viņu individuālās psiholoģiskās vecuma īpatnības. Lai varētu ieinteresēt bērnu izvēlēties noteiktu grāmatu, jārada interese par to, tādēļ notiek bērnodārzu vecāko grupiņu un skolu pirmo klašu sadarbība ar bibliotēku. Bibliotēkās viņi tiek iepazīstināti ar pašu bibliotēku, jaunāko literatūru, bibliotēkas noteikumiem.

Jaunākām vecuma grupām (1. – 4.klašu) bibliotēku pasākumos notiek pārrunas par izlasīto grāmatu, vizuāli saistošas literatūras izstādes, literāras rotaļas, pasaku pēcpusdienas. Lai bērnam būtu vēlme iet uz bibliotēku, bērnu bibliotēkas vizuālajam noformējumam būtu jāatbilst attiecīgās vecuma grupaas pasaules uztverei.

Bibliotēkai būtu jābūt krāsainai, spilgtai, ar bērnu zīmējumiem, rotaļlietām, atbilstošām mēbelēm un plauktiem. Diemžēl bibliotēku apstākļi darbam ar bērniem ne vienmēr atbilst mūsdienu prasībām, jo daudzas bibliotēkas darbojas nepievilcīgās, mūsdienu prasībām neatbilstošās telpās, tām trūkst līdzekļu dažādu pasākumu organizēšanai.

1.-4.klašu bērnu *problēmas kādēļ viņi nelasa* varētu būt:

- apkārtējā pasaules, sabiedrības attieksme pret grāmatu; masu saziņas informatīvie līdzekļi;
- psiholoģiskais viedoklis (motīvi, intereses);
- daļai bērnu bibliotēka ir kaut kas nezināms un jauns (tas redzams nelabvēlīgās ģimenēs);
- pirmais iespaids par grāmatu no tās ārējā noformējuma;
- grāmatas iekšējais noformējums (burtu lielums, zīmējumi);
- grāmatas teksta uztveres un izpratnes process; lasītprasmes;
- lasīšana un lasītprasme daudziem bērniem sagādā grūtības;
- bērnus bieži piesaista mākslinieciski viduvēji, taču krāšņi komiksi un to supervaroņi, nevis nopietna literatūra;
- daudzi spēj iztikt bez grāmatas jo viņos no bērnības nav izveidota apziņa, ka cilvēks nedzīvo no maizes vien;
- izlasītās grāmatas līdzpārdzīvotā momenta iespaids;
- lasot grāmatu bērniem rodas izlasītā sižeta iztēle, vieni izprot miglaini, bet daļa izteikti;
- iztēle vizuāli (redz vismazākos sīkumus), vizuāli “redz” (tikai būtiskas detaļas – personāža ārējo izskatu, darbības vidi);
- miglaini (ne pārāk skaidri redzes attēli);
- iztēle nav attīstīta vispār, kaut gan tekstā bija spilgti aprakstīts;
- attieksme pret grāmatu ģimenē un skolā;
- bibliotekāra attieksme pret bērnu, kā lasītāju;
- ģimenes sociālais nodrošinājums;
- dārgas grāmatas.

Pusaudžu un jauniešu raksturojums

Tā kā pieaugušie nemēdz ātri pierast pie domas, ka bērns meklē savu vietu pieaugušo vidū, tad pārsvarā sniedz visai diletantiskus padomus krīzes situācijās. Vēl vairāk, viņi projicē bērnos paši savus sapņus. Rodas nesamērīgi augstas prasības pret bērniem. Bailes dzen vecākus, viņi domā, ka bez viņu spiediena bērni būs neveiksminieki. Ilustrācija šādai arī pie mums bieži sastopamai situācijai ir zviedru pedagoga un ārsta Larsa Gustavsona minētie fakti grāmatā „Bērnu tētis” (R., 1995.)

„...organizētās aktivitātes aizņem gandrīz visu viņu brīvo laiku. To es pamanu kā bērnu ārsts. Aizvien biežāk man nākas izmeklēt bērnus ar tādām stresa

slimībām, kādas esam paraduši konstatēt arodbiedrību vadītājiem, veikalniekiem un četru bērnu mātēm. [...]

Vairums no šiem bērniem nedzīvo sociāli grūtos apstākļos. Tie drīzāk ir bērni no labi situētām ģimenēm, taču dzīvo pastāvīga stresa apstākļos.”

Pusaudzis nonāk pie izpratnes par vecāku ierobežotajām spējām un nozīmi. Viņš saprot, ka vecāki ir īsa un gadījuma rakstura epizode to dzīvē, vismaz sākuma lomā kā dzīvības devēji, mierinātāji un aizsargātāji. Mums, pieaugušajiem un vecākiem, ir svarīgi saprast, ka līdz ar šo bērna apziņas rašanos mūsu loma mainās pašos pamatos. Mēs nekad netiekam uzklauti bez ierunām un turpmāk vienmēr būsim pakļauti kritikai. Pusaudzim rodas vēlme un nepieciešamība pēc vienaudžu vai sveša cilvēka padoma, kas rada ilūziju, ka esi saprasts.

Kādas īpašības raksturo pusaudzi?

Blakus mācībām kā obligātam pasākumam veidojas:

- nepieciešamība pēc sabiedriskas aktivitātes. Tas ir organiski nepieciešams, jo šajā vecumā dominējošā ir **vēlme pēc saskarsmes ar vienaudžiem**;
- **nepieciešamība pašapliecināties**.
- levērojot šīs divas īpašības, vienlaicīgi attīstās: uzskati, kritēriji, uzvedības normas.
- Pusaudzi raksturo vēlme visu attiecināt uz sevi. Raksturīgs **egocentrisms**.
- Izveidojas pašnovērtējuma principi. Reāls pašnovērtējums var veidoties tikai saskarsmē ar vienaudžiem (ir zemāks, augstāks, normāls pašnovērtējums).
- Draudzības jūtām liela nozīme. Diferencējas meiteņu un zēnu psiholoģiskās īpatnības.

Lasīšanas intereses

Lasīšanas loma personības attīstībā ir temats, kas ir ļoti aktuāls.

Ar šīs problēmas pētīšanu nodarbojas pedagoģijas zinātnieki, psihologi un sociologi. Nesenie starptautiskie lasītprasmes pētījumi liecina, ka mūsu bērniem katastrofāli pietrūkst motivācijas lasīt. Lai gan lasītprasmes līmenis ir samērā labs, bērniem nepatīk lasīt.

Ar lasīšanu nav jāsaprot tikai brīvā laika pavadīšanu pie romāna, dzeju krājuma, varbūt pie avīzes vai žurnāla. Lai arī pusaudži bieži vien apgalvo, ka viņi nelasa un tas viņu neaizrauj, praksē pierādās pavisam, kas cits. Ikdienā cilvēks izlasa vairāk nekā viņš pats to apzinās. Mūs katru mīļu brīdi uzrunā reklāmplakāti, lasām tekstus veikalos uz preču iesaiņojuma, lasām ceļa norādes un izkārtnes, tekstus datora ekrānā, receptes pavārgrāmatā, īsziņas telefonā, titrus televizora ekrānā un šo uzskaitījumu varētu vēl turpināt.

Lasīšana ir dažādu informācijas veidu atslēga. Lasot cilvēks mācās, pats varbūt to neapjauzdam. Ir vairāki lasīšanas veidi, kuru pielietojam ikdienā:

- *Izkaidējošā lasīšana.*
- *Izglītojošā lasīšana.*
- *Pārskata lasīšana.*

Lielākā daļa pieaugušo apzinās kāda veida lasīšanas metodi pielieto, lai sasniegtu nepieciešamo rezultātu.

Pusaudži ir atšķirīgi. Viņu lasītāju pieredze vēl tikai top, viņiem vēl jāattīsta lasīšanas tehnika. Viņu prāts vēl nav apguvis lasīšanas treniņu, kas prasa neatlaidīgu darbu un laiku. Pieaugušajiem ir jāpalīdz pusaudzīm saprast, ka lasītprasmei ir vistiešākais sakars ar panākumiem mācībās, apkārtējās pasaules izzināšanā, pusaudža pašapziņas celšanā un viņu spējai iekļauties sabiedrībā.

Pusaudzis tiecas pēc fabulas, spraiga sižeta, notikumiem. Patīk piedzīvojumu literatūra. Prasība pēc sižetiskas nobeigtības. Nevar pusaudžu romānu beigt ar vārdiem: „Un tad viņš devās tālāk...”

Ļoti efektīva metode, lai attīstītu pusaudžos prasmi izteikties, nosaukt savas izjūtas vārdos, ir **pārrunas par grāmatām**. Tas palīdz attīstīt vērtību kritērijus.

Patīk **detektīvs**. Svarīga ir interesanta darbība, kura atšķirībā no piedzīvojumu grāmatas, ir motivēta ar kādu rīcību.

Saista **romantiskā literatūra**, varonis sevī centrēts, pārējai pasaulei viņa izjūtās nav vietas. Pusaudzis atklāj, ka pasaule ne vienmēr ir taisnīga; nereti varonis ir viens pret visiem. Pēc tā, ko lasa, var secināt, ko uzskata par nepieciešamu. Ja bez filozofijas kāds var iztikt, to nevar iemānīt un varbūt arī nevajag spiest. Pietiek, ka ir pavērts ceļš un pateikts – zini, ir arī tāda literatūra.

Daniels Penaks, franču mūsdienu rakstnieks, viņa grāmatas ilgu laiku atrodas trīsdesmit visvairāk lasīto darbu skaitā, ir autors eseju krājumam par lasīšanu „Kā romāns” (R., 1999.). Viņš atzīst: „Visu skološanās laiku skolēniem liek kritizēt un komentēt, un šī uzdevuma iespējamie paveidi viņus tā biedē, ka lielākā daļa vispār vairs nelasa. Starp citu, mūsu gadsimta beigas neko nesakārto, *valdnieks ir komentārs*, lielākoties pat tik varens, ka liedz mums saskatīt komentējamo objektu. [...] Runāt ar pusaudžiem par kādu darbu un prasīt, lai viņi par to izsakās, var ļoti noderēt, taču tas nav pašmērķis. Mērķis ir pats darbs. Darbs viņu rokās. Un, runājot par lasīšanu, pirmkārt, viņiem ir tiesības klusēt.”

Kāpēc ir pretestība pret klasiku („obligāto literatūru”)?

- tie reti ir piedzīvojumi;
- ierobežotā dzīves pieredze neļauj iedziļināties dvēseles pārdzīvojumos, nav interese par tiem;
- tieksme sarežģīto vienkāršot.

Ilgas pēc bērnības (romantisma iezīme), kas ir pamatā daudziem bērnības atmiņu stāstiem latviešu literatūrā, diezin vai izraisīs īpašu interesi bērnos. Šī atziņa itin labi var noderēt mūsu problēmai. Ilgas pēc bērnības stāv tālu no bērna paša domām. Bērns dzīvo savā laimīgajā bērnībā un vēl nekā nezina par lūkošanos pagātnē.

Pusaudžiem ir ļoti svarīgas vienaudžu domas. Tās ir galvenās un dominējošās attiecībās ar apkārtējo pasauli, tādēļ

Pusaudžu vecums atbilst tam posmam kad personības pamati ir izveidojušies un jaunais cilvēks var sākt nākamo – garīgās attīstības posmu, pasaules uzskata un iekšējās pasaules veidošanu.

Piedāvājot pasaules izziņas formas pusaudžiem, vispirms jāņem vērā viņu fizioloģiskais attīstības īpatnības. Arī pusaudža ķermenis ir attīstībā un mainībā, tādēļ pusaudži ātri nogurst un zaudē uzmanību, viņu vērtību sistēma vēl tikai top.

Nedrīkst gaidīt no jaunā cilvēka konsekvenci spriedumos un noturīgas intereses. Cilvēks nevar mīlēt to ko vēl līdz galam neizprot un nepazīst, pusaudža dzīves pieredze nav tik liela, kā pieaugušajiem. Pareizākais ir šajā vecumā piedāvāt vairākas iespējas un ļaut pusaudžiem pašam izvēlēties priekš sevis to tīkamāko.

15.- 16. gadīgs pusaudzis pieliek daudz enerģijas lai izzinātu pats sevi, savu būtību, atrastu savu vietu vienaudžu vidū. Domas par nākotni un lieli dzīves sapņi šim vecumposmam nav raksturīgs.

Pusaudžiem ir svarīgi dzīvot tagad un te. Viņi mēģina iegūto informāciju analizēt, piemērot konkrētai situācijai. Bieži vien pusaudzis šajā vecumā nepieņem gatavas hipotēzes, viņam patīk iesaistīties diskusijās un censties pierādīt savu taisnību ar jebkuriem līdzekļiem. Atbilstošas šim vecumam daiļliteratūras lasīšana viņam palīdz izzināt, realizēt savus ideāla meklējumus.

Pašam pusaudžiem ir grūti atrast sev vajadzīgo. „Pusaudzība” ir ļoti grūts attīstības posms, un ne tikai cilvēka, bet visas pasaules attīstībā. Arī piemērotas lasāmvielas izvēle, kā pavadīt brīvo laiku un kā nezaudēt autoritāti vienaudžu vidū ir ļoti noteicoši faktori šajā vecumā.

Vēl kāda pusaudžiem piemītoša īpatnība ir sava ideāla, elka vai dzīves parauga meklējumi. Pusaudzis meklē kam līdzināties. Iespējams, ka daiļliteratūra mūsdienu apstākļos šo ideālu pusaudžiem nespēj piedāvāt.

Atbilde uz jautājumu: Ko pusaudzis meklē bibliotēkā un ko cer tur atrast?

Pēc veiktiem pētījumiem:

- pusaudžiem ir svarīgi atrasties plašās gaišās telpās.
- Moderno tehnoloģiju (datora, interneta, CD-ROM izmantošanas iespējas,
- laba mūzika, audio un video ieraksti utt.) pieejamība bibliotēkās arī tiek minēts kā svarīgs arguments lai apmeklētu bibliotēku.

- izteikta nepieciešamība tikt uzklausītam, sarunāties un diskutēt par dažādām tēmām.

Bibliotēkām bieži vien jāklūst par pusaudža psihologu un padomdevēju visdažādākajos jautājumos.

Pēdējā laikā bieži vien dzird runājam par biblioterapiju, kas daudziem mūsu aizņemtās un pārslogotās sabiedrības bērniem varētu palīdzēt, bet tādām nodarbībām vajag laiku un īpašu sagatavotību.

Vadlīnijas pusaudžu iesaistīšanā par bibliotēkas klientiem:

- Iesaistīšana lasīšanas veicināšanas programmā „Bērnu žūrija”.
- Mērķgrupas iesaistīšana pasākumu un pakalpojumu plānošanā.
- Atgriezeniskā saite un pakalpojuma efektivitātes izpēte.
- *Zēnu* zonas radīšana bibliotēkā, atbilstoša krājuma un pasākumu organizēšana.

Vadlīnijas jauniešu iesaistīšanā par bibliotēkas klientiem:

- Īpašas jauniešu zonas radīšana bibliotēkās ar atbilstošu noformējumu (piemēram, graffiti)
- Mūzikas, filmas, fotomākslas un datorgrafikas pamati, tikšanās ar interesantiem cilvēkiem.
- Diskusiju grupas par jaunākajām grāmatām, publikācijām presē.
- Projektu rakstīšana, grupu darbs bibliotēka – mācības bibliotēkā.
- Profesijas izvēle, literatūra par mācību iestādēm, karjeras iespējām.

Bezdarbnieku integrēšana bibliotēku pasākumos

Bibliotēku interešu lokā ietilpst bezdarbnieku sociālā integrācija. Bibliotēkas, sadarbojoties ar vietējām pašvaldībām, veiksmīgi iesaista bezdarbniekus īslaicīgu un arī ilgstošāku projektu īstenošanā.

Strādājot ar šo mērķgrupu, jāpatur prātā sekojošas **vadlīnijas**:

- Jāpaaugstināt darba tirgus pieejamību bezdarbniekiem;
- Jāsamazina diskriminācija un nevienlīdzība darba tirgū un jāatbalsta sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju iekļaušanās darba dzīvē;
- Jāveicina personiskās un sociālās aktivitātes;
- jāapmāca bezdarbniekus datora un interneta lietošanā, t.sk. darba iespēju meklēšanai;
- jānodrošina iespēju papildināt zināšanas patstāvīgi, izmantojot e-kursus;
- jāsekmē savstarpējā komunikācija, tādējādi mazinot sociālo atstumtību;
- jāpiedalās rekomendāciju izstrādē sociāli atstumto iedzīvotāju integrēšanai darba tirgū un sabiedrībā.

Informācija par NVA aktivitātēm

2007.gadā Nodarbinātības valsts aģentūra (NVA) pasākumā «Bezdarbnieku subsidētā nodarbinātība» iesaistījusi 1405 sociālās atstumtības riska grupas bezdarbniekus. Sociālās atstumtības riska grupas bezdarbnieki mērķa grupas ir jaunieši, ilgstošie bezdarbnieki, sievietes, personas ar invaliditāti.

Subsidētās nodarbinātības mērķis ir nodrošināt bezdarbniekiem iespēju apgūt un pilnveidot profesionālās prasmes, bezdarbnieku nodarbināšanai uz noteiktu laiku veidojot darba vietas, - tās daļēji finansē no valsts budžeta līdzekļiem, paaugstinot šo bezdarbnieku konkurētspēju un veicinot bezdarbnieku iekārtošanos pastāvīgā darbā.

Pasākumu organizē mērķgrupu bezdarbniekiem - personām no 15 līdz 24 gadiem, personām, kurām ir noteikta invaliditāte, personām sešu mēnešu laikā pēc bērna kopšanas atvaļinājuma beigām, personām, kurām līdz valsts vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamā vecuma sasniegšanai atlikuši ne vairāk kā pieci gadi, personām, kuras NVA uzskaitē ir ilgāk par vienu gadu, - ilgstošie bezdarbnieki, tāpat arī personām pēc soda izciešanas brīvības atņemšanas iestādēs.

Pasākums «Bezdarbnieku subsidētā nodarbinātība» tiek īstenots trīs virzienos: darba prakse pie darba devēja, profesionālo prasmju pilnveide subsidētā darba vietā un profesionālo prasmju apguve subsidētā darba vietā.

Pasākuma īstenošanai darba devējs var saņemt no NVA ikmēneša dotāciju bezdarbnieku darba samaksai - valstī noteiktās minimālās mēnešalgas apmērā, ja bezdarbnieks nostrādājis normālu darba laiku, proporcionāli bezdarbnieka faktiski nostrādāto stundu skaitam, ja bezdarbnieks nostrādājis nepilnu darba dienu. 75% apmērā no valstī noteiktās minimālās mēnešalgas, invalīdiem - bezdarbniekiem, sākot ar pasākuma īstenošanas 13.mēnesi. Kā arī 75% apmērā no valstī noteiktās minimālās mēnešalgas, sākot ar pasākuma īstenošanas 13.mēnesi, ja pirmspensijas vecuma bezdarbnieks un darba devējs ir vienojies par darba līguma termiņa pagarināšanu pasākuma ietvaros.

Darba devējs var saņemt no NVA arī ikmēneša dotāciju samaksai darba vadītājam, kas vada bezdarbnieka darbu un sniedz nepieciešamos padomus profesionālo pienākumu veikšanai bezdarbniekam, kas strādā subsidētā darba vietā, 50% apmērā no valstī noteiktās minimālās mēnešalgas, ja bezdarbnieks nostrādājis normālu darba laiku.

Tāpat arī vienreizēju dotāciju invalīda - bezdarbnieka darba vietas izveidei ne vairāk par 800 latiem, ja ergoterapeits sniedzis atzinumu, ka konkrētajam invalīdam - bezdarbniekam atbilstoši viņa funkcionālo traucējumu veidam ir nepieciešams veikt speciālus pasākumus darba vietas izveidei.

Latvija@Pasaule – e-iekļaušanas iniciatīva

Eiropas Kopienas iniciatīvas EQUAL projekts „Apmācība datoru un interneta lietošanā Latvijas bezdarbniekiem” tika realizēts Latvijā no 2005.gada janvāra līdz 2007.gada jūnijam. Projekta iniciatore bija Latvijas Informācijas un

komunikācijas tehnoloģijas asociācija (LIKTA) sadarbībā ar Krāslavas rajona padomi, Liepājas pilsētas domi, Preiļu rajona padomi, Valmieras pilsētas pašvaldību, Ventspils pilsētas domi, Nodarbinātības valsts aģentūru. Daudzviet pasniedzēju lomā iejutās bibliotekāri, tādēļ projekts ir devis arī bibliotēkām dziļāku izpratni par bezdarbnieku vajadzībām un iespējām.

Bezdarbnieku motivēšana mācīties

Vienlīdz nozīmīgi gan nodrošināt apstākļus, gan veicināt tieksmi pēc izglītības. Pieredze rāda, ka to nodrošina no vienas puses – eksistējošie sabiedrības ideāli, bet no otras – pati izglītības pieredze (kas var būt kā rosinoša, tā bremzējoša). Nākotnes sabiedrības ideāls – tas ir vispusīgi izglītots cilvēks ar asu uztveri un neatkarīgu domāšanu, kam ir zināšanas, kā arī morāla drosmē veikt pārmaiņas atbilstīgi izvirzītajiem mērķiem.

Pirmkārt, apmācību procesā tiek nodrošināta bezdarbnieku pašrealizācija, sākot ar mācīšanās mērķu izvirzīšanu, mācīšanās materiālu un metožu izvēli, rezultātu novērtēšanu. Bieži vien ar šādu patstāvības pieredzi cilvēks sastopas pirmo reizi, jo darbā ir bezierunu pakļautība priekšniekam, mājās – kādam no ģimenes locekļiem. Tādējādi cilvēkam nav pieredzes patstāvīgi pieņemt lēmumus un viņš baidās to darīt. Bet, ja pieaugušo apmācībās tiek dota iespēja lemt, izdarīt izvēli un atbildēt par šo izvēli, tad šādi organizētu mācību rezultātā cilvēki kļūst patstāvīgāki – arī pildot savus dienesta pienākumus.

Otrkārt, pieaugušo apmācību procesā tiek akcentēta kritiskā refleksija, kas balstās uz trim savstarpēji saistītiem procesiem:

- uz izmainītiem, iepriekš nekritiski pieņemtiem pieņēmumiem, kas tika uztverti kā pašsaprotami (visbiežāk to panāk ar uzvedinošu jautājumu palīdzību),
- uz atklātām alternatīvām iepriekš pieņemtajām idejām, darbībām un spriedumiem, uz jēgas atbilstības atklāsmi.
- kritiskās refleksijas attīstības rezultātā – paplašinās indivīda apziņas sfēra, viņš atsakās no viennozīmīgiem spriedumiem, kļūst radošāks, grūtāk manipulējams.

Treškārt pieaugušo mācīšanās procesā maksimāli izmantojama dalībnieku pašu pieredze, turklāt process orientē šo pieredzi nepārtraukti novērtēt. Rezultātā parādās nepieciešamība novērtēt savu darbību arī ražošanas procesā. Cilvēks mācās būt atbildīgs par gala produktu – savas darbības rezultātu. Mazinās ārējās kontroles funkcija. Šī pieeja ir visplašāk izmantota tādās valstīs kā: Lielbritānija, Francija, Beļģija.

Ceturtkārt, pieaugušajiem tiek nodrošināta iespēja apgūt mācīšanos mācīties. Mācīšanās mācīties balstās uz cilvēka paša apzinātu izpratni. Tas nozīmē, ka parādās izpratne par to, kā tas notiek, ka es zinu to, ko zinu – parādību cēloņi, pieņēmumi un pierādījumi gūst personisku jēgu, kas pastiprina īstenības izpratni un apzināšanos. Rezultātā paplašinās kompetence un patstāvīgas izziņas iespējas.

Šādas izglītības pieredzes rezultātā sabiedrībā palielināsies to cilvēku skaits, kam ir spēja analizēt sarežģītas parādības, noteikt problēmas būtību un līdzekļus tās risināšanai, sintezēt un integrēt dažādus elementus, izkristalizēt vērtības, efektīvi pielietot informāciju, konstruktīvi sadarboties ar citiem.

Piemērotākās šeit ir piemēru iztirzāšanas, lomu spēļu, simulāciju un pašnovērtēšanas stratēģijas. Pasniedzējam jātop par resursu veicinātāju, nevis lektoru vai šķirotāju.

Viena no darbu zaudējušo cilvēku pamatvēlmēm ir pēc iespējas ātrāk atgriezties darba tirgus aprītē. Bezdarbnieku apmācība un pārkvalificēšana ir viens no svarīgākajiem darbaspējas pilnveidošanas pasākumiem.

Pieaugušo izglītības veidi ir vispārējā un šo jēdzienu visplašākajā izpratnē, (starp šiem veidiem nepastāv stingra robežšķirtne). Tie ietver vides un veselības izglītību, saskarsmi, tautas dzīvesziņu, valodu apguvi, aptver dažādas dzīves un darbības dimensiju:

saistībā ar darbavietu

saistībā ar vietējo sabiedrību

saistībā ar personīgo dzīvi.

Pēc savas būtības pieaugušo apmācība paver jaunu brīvību – iegūt jebkāda veida un satura zināšanas, kad vien pēc tām ir vajadzība vai interese.

Turklāt katrs pieaugušo apmācības posms veic divas funkcijas:

- pilnveido indivīda zināšanas, prasmes un attieksmes noteiktā dzīves stadijā,
- sagatavo indivīdu tālākajam mācīšanās posmam.

Nepārprotami cilvēka vajadzību pēc izglītības var rosināt dažādi faktori un stimuli. Pētījumos ir pierādīts, ka personības attīstības iespējas pastāv jebkurā dzīves stadijā, ja vien nākas sastapties ar kādu izaicinājumu no ārpuses (piemēram, jauna karjeras iespēja) vai arī, ja ieskatoties pašam sevī konstatē, ka nepieciešams papildināties.

Indivīda pašrealizācijas mērķtiecīga pilnveidošana, neatkarīgi no viņa sociālā statusa, nodarbošanās un izglītības līmeņa, ir šīs jomas galvenais mērķis. Tā ir saistīta ar kritiskās domāšanas attīstību, virzītu uz sociālo pārmaiņu rosināšanu. Šī izglītība palīdz labāk iepazīt sevi un pasauli. Tikpat plaši indivīda pašrealizācija saistīta ar brīvā laika organizēšanu. Te visizplatītākie ir visdažādākie mākslas un amatniecības pulciņi, mākslinieciskā pašdarbība, kultūras vēstures, filosofijas apguves iespējas, kur piedalās gan gados jauni, gan arī pensijas vecuma cilvēki.

Mācīšanās ir gan emocionāls, gan intelektuāls process.

Pieaugušie mācās darot; viņi vēlas būt iesaistīti.

Problēmām un piemēriem jābūt reāliem un apmācāmajiem būtiskiem.

Pieaugušie attiecina to, ko viņi mācās, uz jau zināmām lietām. Ieteicamāka ir neformāla gaisotne. Centieni pieaugušajos iedvest bailes izraisa aizvainojumu un saspīlējumu, kas kavē mācīšanos.

Apmācībā ir sekmīgāka vidē un abas puses ir ieguvēji, ja apmācāmais netiek kritizēts. Apmācību mērķu izvērtēšana ir daudz efektīvāka.

Pieaugušie vairāk orientēti uz iespēju izvēlēties; tie pieprasa vairāk izvēles iespējas, kam uzticēties, ko pieņemt un pielietot. Tādēļ pieredzē balstītai apmācībai ir vairāk priekšrocību, salīdzinot ar tradicionālo „klases pieeju”, galvenokārt - tā ir efektīvāka.

Cilvēki ar īpašām vajadzībām

Viņiem jānodrošina – fiziskā pieejamība; - intelektuālā pieejamība (informācijas nesēju raksturojums); - virtuālā pieejamība; - brīvprātīgo iesaistīšana apkalpošanā (piegādāt grāmatas tiem, kas nevar paši atnākt uz bibliotēku) Konceptija: „vienādas iespējas visiem”, „nodrošināt vides pieejamību”, iespēju šiem cilvēkiem strādāt un mācīties. Sabiedriskā organizācija: Invalīdu un viņu draugu apvienība „Apeirons” – palīdzības sniegšana cilvēkiem ar kustību traucējumiem /www.apeirons.lv/

Bibliotēkas iekārtojuma un pakalpojumiem jābūt tādiem, kurus lasītājam ir iespējams patstāvīgi apgūt un saprast – bez bibliotēkas darbinieka palīdzības. Tomēr viens no apjomīgākajiem un arī pieprasītākajiem bibliotēku pakalpojumiem ir dažādas izglītojošā darba aktivitātes. Ekskursijas, pasākumi, lekcijas, speciāli veidotas nodarbības, projektu nedēļas, kas piemērotas dažāda vecuma un interešu auditorijām, prasa no bibliotēku darbiniekiem augstu profesionalitāti un spēju iejusties dažādo auditoriju vajadzībās. Tai skaitā arī īstenot dažādas izglītojošā darba formas tā, lai tās būtu pieejamas arī cilvēkiem ar īpašām vajadzībām.

Ja cilvēki ar īpašām vajadzībām bibliotēkā ierodas grupā un ir iepriekš pieteikuši apmeklējumu, tad, visticamāk, atbildīgais bibliotēkas darbinieks jau būs veicis iepriekšējās sagatavošanās darbu. Viņam būs informācija, kādas ir attiecīgās grupas īpašās vajadzības. Viņš būs izmantojis iespēju informēt grupas dalībniekus par gaidāmā pasākuma saturu jau pirms grupas ierašanās bibliotēkā. Tāpēc grupa, kad tā nonāks bibliotēkā, jau zinās bibliotēkas izmantošanas noteikumus. Iespējams, viņi jau būs apguvuši bibliotēkas ēkas plānu, lai justos tajā droši un varētu brīvāk pārvietoties.

Ja šāds sagatavošanās darbs pirms apmeklējuma nav noticis, vismaz neliels ievads jānodrošina turpat bibliotēkā. Sevišķi svarīgi tas ir apmeklētājiem ar redzes traucējumiem, jo viņiem ir grūtāk orientēties telpā. Tāpat cilvēkiem ar uztveres vai attīstības traucējumiem noderēs palīginformācija par kustību ēkā.

Bibliotēkas darbiniekam uzdevums ir vienkāršā formā nosaukt galvenos noteikumus, kas jāievēro bibliotēkā.

Ja bibliotēkā ieradusies grupa ar īpašām vajadzībām, jārēķinās ar mazāku ekskursijai vai citai nodarbībai atvēlēto laiku. Cilvēkiem ar uztveres vai attīstības traucējumiem nodarbība var ilgt 15 – 20 minūtes parasto 60 – 90 minūšu vietā. Tāpat jārēķinās ar vienu tēmu un tās iepazīšanu nedaudzos informācijas nesējos, varbūt tikai viena veida informācijas avotā. Bibliotēkām jābūt spējīgam variēt nodarbības gaitu atkarībā no auditorijas īpašo vajadzību rakstura.

Cilvēku ar īpašām vajadzībām apkalpošana: invalīdu sociālā rehabilitācija – palīdzība iespēju robežās atgriezt cilvēku dzīvē, darbā. Galvenais mērķis – sociālā integrācija sabiedrībā. Bibliotēka var garantēt brīvu pieeju informācijai, apkalpo tos, kuri var paši atnākt uz bibliotēku. Invalīdi – neredzīgie, vārdzirdīgie, cilvēki ar fiziskiem, garīgiem traucējumiem.

Redzes invalīdi uztver informāciju pārsvarā ar dzirdi, tausti. Vadlīnijas **Braila raksta** lietotāju bibliotēkai apkalpošanai (1998). Braila neredzīgo rakstu izgudroja franču pedagogs Luijs Brails 1829.gadā. Braila raksta alfabētu latviešu valodā izstrādāja skolotāji Pauls Eihe un Alberts Rutkis 1922. gadā. Tiek organizētas speciālas bibliotēkas neredzīgajiem, vārdzirdīgajiem. Rīgā tāda tiek dibināta 1962.gadā, kaut gan jau pirmās Latvijas Republikas laikā bija neredzīgo biedrība Strazdumuižā Rīgā ar lasītavu. Neredzīgo bibliotēkai ir vēl 7 filiāles – Balvos, Cēsīs, Daugavpilī, Jelgavā, Liepājā, Rēzeknē, Ventspilī. Rīgā ir visas nodaļas, arī skaņu ierakstu nodaļa, kas gadā ieraksta ap 70 ierakstus un tipogrāfija.

Vieglā valoda: *easy to read*. Teksts tiek sagatavots pēc noteiktām likumsakarībām, papildināts ar fotogrāfijām, zīmējumiem, lai atvieglotu sapratni cilvēkiem, kuriem ir grūtības ar valodas uztveri. Veids, kā padarīt pasauli pieejamāku cilvēkiem, kuri: - slikti zina valodu; - kopš dzimšanas nespēj dzirdēt; - ar grūtībām var uztvert rakstītu tekstu; - ar garīgās attīstības traucējumiem.

Vecu cilvēku psiholoģiskais raksturojums un mācīšanās specifika

Daudziem cilvēkiem ir radies priekšstats, ka vecums ir ļauns un diezgan nožēlojams, labāk ir par to nedomāt un arī neinteresēties. Bailes no vecuma, krunciņām, bezpalīdzības un vientulības. Sabiedrībā valda viedoklis, ka cilvēki šajā vecumposmā eksistē nevis dzīvo, viņi ir zaudējuši enerģiju, neatkarību, seksualitāti, fiziskos spēkus, atmiņu un intelektu. Ja sabiedrībā valda šāds viedoklis, tad tas ietekmē arī pašus vēlīnā brieduma cilvēkus. Viņi sāk sevi uztvert šādi, līdz ar to patiešām paātrina savu novecošanas procesu.

ASV vecu cilvēku dzīves kvalitāte ir pētīta jau vairākus gadu desmitus. Tikai pateicoties sabiedriskajām organizācijām, kas sāka atklāti runāt par vecu cilvēku reālajām vajadzībām, sabiedrībā kopumā mainījās attieksme pret veciem cilvēkiem. Latvijā vēsturiski ir izveidojusies cieņas pilna attieksme pret veciem cilvēkiem. Par to liecina arī latviešu tautas folkloras materiāli- tautas dziesmas un pasakas. Piemēram, pasaka par veco tēvu. Tēvs kļuvis vecs un nevarīgs, dēls paņem ragaviņas un velk tēvu uz mežu zvēriem par barību. Taču nespēj tādu pārestību izdarīt, pārved tēvu mājās un paslepus no

kaimiņiem tur paslēptu. Kad pienāk bada gads un nav labības ko sēt, tēvs dod gudru padomu veco salmu jumtu vēlreiz izkult un tādējādi dabūt sēklas tiesu. Dēls tā arī izdara un izglābj savu saimi no bada. Tā šī tautas pasaka vēsta par vecuma lielāko dārgumu- pieredzi un dzīves gudrību, ko nodot nākamajām paaudzēm.

Mūsdienās situācija Latvijā mainās. Ģimenes vairs nedzīvo vairākās paaudzēs zem viena jumta. Bērni izaug, izmācās un dodas pasaulē, veido savas ģimenes, audzina bērnus un apciemo vecākus tikai svētku reizēs. Tikai tad, kad vecāki kļūst ļoti veci, paņem tos pie sevis un faktiski tas ir pavisam īss laika sprīdis, ko pavada kopā ar saviem vecākiem. Jo lielā vecumā ir apgrūtināta adaptēšanās spēja jaunos apstākļos un pie lietām, kas graužoši ietekmē šo cilvēku dzīves kvalitāti. Daudz smagāk klājas pavisam vientuļajiem cilvēkiem, kam nav tuvinieku, kas parūpētos par tiem.

Komunikācijas trūkums ietekmē šo cilvēku dzīves kvalitāti. Viena no iespējām uzlabot kvalitāti ir organizēt domubiedru grupas. Grupā darbojoties cilvēks jūtas piederīgs tai, adekvāti izvēlētais nodarbības rosina cilvēku uz veselīgu komunikāciju, radošu darbību, attīsta kognitīvās spējas.

Veciem cilvēkiem ilglaicīgā atmiņa ir jātrenē, jāvingrina. Kaut gan pēc 70 gadu vecuma pat trenēti cilvēki nevar sasniegt jaunu cilvēku līmeni. Vienkārši veciem cilvēkiem ir mazāk rezervju kā jauniem cilvēkiem līdz ar to ir mazāk pilnveidošanās iespēju kā jauniem cilvēkiem.

Attālināto notikumu atmiņa veciem cilvēkiem tiek saglabāta pilnīgi. Veci cilvēki labāk atceras vēsturiskus notikumus nekā jaunie. Īpaši tos, kuros paši ņēmuši dalību.

Veci cilvēki atšķiras viens no otra ar atmiņas spējām, jo to nosaka daudzi faktori, piemēram, izglītības līmenis. Intelektuālā darba darītājiem ir labāki rezultāti pildot atmiņas testus.

Vecu cilvēku atmiņa ir selektīva, labāk tiek iegaumēta interesanta un noderīga informācija. Atcerēšanās metodes, instrukcijas kā labāk iegaumēt palielina ilglaicīgas atmiņas rezultātus.

Vecums saistās ar gudrību (krievu valodā- мудрость). Gudrība tā ir zināšanu ekspertsistēma, kas ir orientēta uz dzīves praktisko daļu un dod iespēju pieņemt apsvērtu lēmumu un dot derīgus padomus svarīgos jautājumos.

Ekspertzināšanas, kas asociējas ar gudrību var iedalīt 5 kategorijās:

- Faktiskās zināšanas;
- Procedūrzināšanas;
- Kontekstuālās zināšanas;
- Dzīves vērtību nosacītības zināšanas;
- Dzīves neparedzamās mainības zināšanas.

Gudrība- tā ir kognitīva īpašība, kuras pamatā ir izkristalizēts, kultūras nosacīts intelekts un kura ir saistīta ar cilvēka pieredzi un personību.

Izkristalizētais intelekts veidojas no kultūras zināšanām, tās informācijas, ko indivīds uzkrāj par apkārtējo pasauli un cilvēku savstarpējām attiecībām.

G. Kraige izceļ P. Baltesa un viņa kolēģu pētījuma rezultātu- gudrības 5 pamatīpašības:

- Gudrība ir saistīta ar svarīgu un sarežģītu jautājumu risināšanu. Bieži vien tie ir jautājumi, kas skar dzīves jēgu un konkrētu cilvēku stāvokli;
- Zināšanu līmenis, spriedumi un atbildes, kas atspoguļo gudrību ir ļoti augsts;
- Zināšanas, kas ir saistītas ar gudrību ir neparasti plašas, dziļas un sabalansētas un var tikt izmantotas jebkurās dzīves situācijās;
- Gudrība sevī ietver prātu un cilvēka raksturu un tiek izmantota savas labklājības labā un visas cilvēces labā;
- Lai arī gudrību sasniegt nav viegli, lielāka daļa cilvēku to atpazīst bez grūtībām.

Gerontologi (*gerontoloģija* – zin. nozare, kas pētī novecošanas likumsakarības) runā arī par veiksmīgo vecumu. Psihologs P. Baltess ir atklājis kādā veidā veci cilvēki kompensē intelekta izmaiņas vecumā. Tie ir mehānismi, ar kuru palīdzību veci cilvēki koordinē novecojuša prāta ieguvumus un zaudējumus. Mehānismi balstās uz selektīvo optimizāciju un kompensāciju:

- selekcija;
- optimizācija;
- kompensācija.

Veci cilvēki, kuri ir veiksmīgi adaptējušies savam vecumam, saprot prāta novecošanas objektīvos un subjektīvos zaudējumus izziņas spējās, tāpat arī balansu starp ieguvumiem un zaudējumiem, viņiem notiek attiecīga Es reorganizācija.

Pensijas vecuma iedzīvotāji un to apkalpošana bibliotēkās

Pētnieku interesi arvien ir saistījis jautājums par cilvēka intelektuālo spēju noturību dzīves laikā. Līdz pat 70- jiem gadiem tika uzskatīts, ka cilvēka mācīšanās ir visproduktīvākā jaunības posmā, t.i. 20 gadu vecumposmā. Tālākajā dzīves gaitā šīs spējas pamazām mazinās. Tam ir dažādi izskaidrojumi gan no fizioloģijas viedokļa, gan arī saistībā ar to, ka, pieaugot cilvēka vecumam, kopumā mazinās izziņas darbības intensitāte. Protams, pastāv arī viedokļi, ka vecums nav šķērslis intelektuālai darbībai un kā noteicošais ir skolotājam iedrošināt cilvēku tieši savām spējām. Likumsakarīgs ir jautājums – cik ilgi dzīvē mēs spējam produktīvi mācīties?

Mācīšanās spējas nosaka iepriekšējā izglītības un profesionālās darbības pieredze lielākā mērā nekā vecums. To pierāda arī pētījumi, ka mācīšanās spēju atšķirības bieži vien ir lielākas vienā vecuma grupā nekā starp vecuma

grupām. Bieži vecāki cilvēki mācās nedaudz lēnāk, bet rūpīgāk un ar lielāku aizrautību, nekā gados jaunāki studenti.

Organizējot pakalpojumu un apmācību programmas veciem cilvēkiem, jāņem vērā, ka ir divējādas izpratnes par vecumu. Ir cilvēki, kuriem pensijas vecums kā tāds liekas apkaunojošs; un tie, kuri ar prieku uztver to, ka ir pensijā. Apkalpošanas īpatnības ir saistītas ar fiziskām īpatnībām (iespējams grāmatas jāpiegādā uz māju u.c.).

Svarīgi ir šī vecumposma cilvēkiem radīt un paildzināt sava nozīmīguma apziņu. Ir svarīgi aicināt pensijas vecuma cilvēkus iesaistīties un pierādīt, ka viņi ir lietderīgi, piemēram – ļaut viņiem pilnveidot mācību procesu, iesaistot diskusijās.

Rosinot izmantot uzkrāto dzīves pieredzi, ļoti ieteicams iesaistīt vecus cilvēkus stāstnieku kustībā. Nepieciešams apgūt metodiku, kā izvēlēties stāstus vai atgadījumus no savas dzīves, kādi būtu priekšmeti vai papildelementi, lai stāstīšana kļūtu atraktīvāka. Skandināvijā pagājušā gadsimta 80.gados pensionāru biedrības sadarbībā ar muzeju un bibliotēku darbiniekiem aizsāka stāstnieku kustību, kas veiksmīgi turpinās līdz mūsdienām kā brīnišķīgs elements bibliotēku darbībā. Latvijā ar stāstniecības popularizēšanu nodarbojas Folkloras krātuves speciālisti (dr. Guntis Pakalns).

Apkalpošanas modulis pensijas vecuma cilvēkiem ļoti progresīvs ir ASV. Šīs grupas apkalpošanai tiek pievērsta īpaša uzmanība:

- pensionāru darbā iekārtošanas birojs (atrodas bibliotēkās). Šie cilvēki ar nepilnu slodzi tiek iesaistīti dažādos darbos, piemēram, bibliotēkā vai arī tādā darbā, kas neprasa iziešanu no mājas;
- tiek veidotas kartotēkas „cilvēks – cilvēkam”. Bibliotekārs uzklauša cilvēku vēlmes, pieraksta un ievieto kartotēkā, piemēram, tiek piedāvāts aukles pakalpojums u.c.
- nestacionārā apkalpošana. Aizsūta pa pastu literatūru: apkalpošana slimnīcās, pansionātos u.c.
- tiek komplektēta speciāla literatūra (grāmatas ar lielākiem burtiem; „runājošās grāmatas” u.c.
- pasākumi tiek rīkoti gan bibliotēkās, gan pansionātos;
- vēsturiskie projekti – vākta informācija par savu novadu, „dzimtu”.
- Latvijā bibliotekārs ir kā psihologs, padomdevējs. Tiek praktizēta arī grāmatu piegādāšana uz mājām. Sākumā ir nepieciešams apzināt, cik daudz ir tādu lasītāju, kuriem ir jāpiegādā grāmatas uz māju. Literatūras izvēle. Jāsaskaņo laiks, kad varēs piegādāt grāmatas.

19.4. MĀCĪBU VIDES SAGATAVOŠANA

Klientorientēta bibliotēka un prasības bibliotekāram:

(Prāta vētra) Pa pāriem semināra dalībnieki veido sarakstu ar viņuprāt svarīgākajām personiskajām īpašībām, prasmēm, iemaņām, kādām jābūt bibliotekāram klientorientētā bibliotēkā. Tad katrs pāris, saucot vienu no īpašībām, palīdz pasniedzējam veidot kopīgo sarakstu uz interaktīvās tāfeles.

Tālāk grupas sarakstu salīdzina ar Gittes Larsenas viedokli.
Gitte Larsena, Dānijas karaliskās bibliotekāru skolas pasniedzēja 2005.gada oktobrī vadīja nodarbības vadošajiem bibliotēku darbiniekiem Latvijā, viņa par svarīgākajām prasībām bibliotekāram mūsdienu pasaulē atzina:

I Svarīgākās zināšanas un prasmes:

1. IT prasmes
2. pedagoģijas teorija un metodika
3. projektu vadība
4. prasme veikt statistiskos mērījumus
5. tirgzinības
6. juridiskās zinātnes
7. svešvalodu zināšanas

II Svarīgākās personiskās īpašības

1. prast kontaktēties
2. būt gatavam pārmaiņām
3. prasme plānot savu personisko laiku
4. prasme pārvarēt stresu
5. pedagoģiskās iemaņas
6. spēja mācīties

III Attieksmes jautājumi

1. dalīties savās zināšanās
2. vēlēšanās sazināties ar citiem
3. humora izjūta
4. prasme tikt galā ar stresu
5. pozitīva attieksme pret to, ko dara.

Kas par to rakstīts “Bibliotekāra profesionālās ētikas kodeksā”?

- Bibliotekārs izturas ar cieņu pret savu profesiju un apzinās tās vērtību un nepieciešamību sabiedrības attīstības procesā.
- Bibliotekārs ar savu profesionālo darbību un izturēšanos veicina profesijas attīstību un paaugstina profesijas prestižu sabiedrībā.
- Bibliotekārs izrāda lojalitāti un uzticību bibliotēkai, tās politikai un darbības principiem.
- Bibliotekārs piedalās profesionālā darba pilnveidošanā, kas orientēts uz profesionālo izaugsmi.
- Bibliotekārs rūpējas par tādu personisko kvalitāšu izkopšanu, kas sekmē viņa personības attīstību un profesionālo darbību.
- Bibliotekārs darbā ievēro vispārpieņemtās ētiskās un estētiskās normas.
- Bibliotekārs nodrošina konfidencialitāti, kas attiecas uz personiska rakstura ziņām, kuras sniedz lietotājs, kā arī attiecībā uz lietotāja izmantotajiem informācijas avotiem (kopēšana).
- Bibliotekārs dalās ar kolēģiem pieredzē un zināšanās, veicinot profesionālo attīstību.

19.5. NODARBĪBAS PLĀNOŠANA

Mācīšanās un apmācības veicēju prasmes:

- mācīšanās vajadzību precizēšana
- mērķu izvirzīšana apmācībām
- galvenie rezultāti, kādus sagaida klausītāji
- apmācības veicēju pamatprasmes
- telpa un aprīkojums
- prezentācijas stils un prasme tikt galā ar auditoriju
- mācīšanās vadīšana

Klausītāji cer, ka mācīšanās būs

- labi izplānota
- saprotama
- profesionāli ilustrēta
- veikli pasniegta

Klausītāji cer, ka

- viņus uzskatīs par gudriem cilvēkiem
- viņos ieklausīsies
- viņiem būs skaidrs, kas notiks tālāk

Prezentācijas stils

- Izmantojiet iesildīšanās aktivitātes!
- Parādiet, ka jūs ticat tam, ko runājat!
- Variējiet savas balss toni!
- Izmantojiet vizuālos materiālus!
- Stāstiet dažādus atgadījumus, anekdotes, dodiet piemērus!
- Ieklausieties, žestikulējiet!
- Saglabājiet acu kontaktu ar saviem klausītājiem!
- Izmantojiet piezīmes, bet ne tekstus!
- Nezaudējiet humora izjūtu!
- Padariet savu prezentāciju aizraujošu gan sev, gan klausītājiem!

Domājoša cilvēka raksturīgākās īpašības, uzvedības modeļi

(Art Costa)

- neatlaidība (tāds cilvēks nesaka, tas ir par grūtu, to es nevaru izdarīt...);
- impulsivitātes samazināšanās (skolēni parasti rīkojas impulsīvi, pirmā ideja viņiem ir labākā);
- empātiska klausīšanās (spēja ieklausīties, pateikt citiem vārdiem);
- kooperatīva domāšana (tā strādāt grupā, ka katra grupas dalībnieka domāšana tiek veicināta);
- domāšanas elastīgums (mainīt domāšanas kanālus, bez ieciklēšanās);
- metakognitīvās īpašības (domāšana par domāšanu, kādas sekas ir lēmumiem);
- centieni sasniegt ideālu, labu rezultātu, precizitāte;
- humora izjūta;

- jautājumu uzdošana, problēmu formulēšana (spēja uzdot jautājumu, kā arī uzdot *lielo* jautājumu, kas būs jūsu profesijas pamatā. Radošs problēmas risinājums. Radoša uzdevuma meklēšana);
- spēja pajauties uz pagātnes zināšanām tagadnes situācijās;
- riska uzņemšanās (mācīšanās ir saistīta ar risku, jo iepriekšējās zināšanas var tikt apšaubītas);
- visu maņu attīstīšana;
- spēja radoši strādāt (attapība, oriģinalitāte);
- problēmu risināšanas prieks.

Pārmaiņu vadīšana, motivējot dažādu grupu lasītājus:

- Kas ir labi un kas jāuzlabo?
- Ja kāds ienāktu mūsu bibliotēkā, kā viņš pamanītu, ka šis darbs ir labs?
- Kā jūs zināt, ka strādājat labi? – nepieciešami indikatori;
- Mēs zinām tāpēc, ka ir tas... un tas... un tas..
- Vai mēs tiešām gribam būt tur, kur esam?
- Kas konkrēti jāuzlabo?
- Kas būtu jādara, lai uzlabotu?
- Kā jūs konstatēsiet, ka šis uzlabojums ir noticis?
- Kā to piemērot veselam rajonam, citiem, kopainā?
- Kādi ir tie faktori, kas ietekmē mācīšanos, jaunu prasmju un iemaņu apgūšanu?

Pedagoģijas principu sistēma, kas jāievēro katras nodarbības plānošanā un vadīšanā

1. Ierosināšana (nodarbības sākuma daļa)

Noskaidro klausītāju pašreizējās zināšanas, kuras varēs papildināt ar jaunām zināšanām.

Lektora uzdevums – vadīt procesu un provocēt nodarbības dalībniekus aktīvai darbībai.

Sekmēt intereses veidošanos un kopīgi noteikt tēmas izpētes mērķi.

2. Apjēgšana (nodarbības centrālā daļa)

Mērķis: nodarbības dalībnieki veido saikni starp esošajām un jaunajām zināšanām.

Uzturēt nodarbības sākumā radīto interesi.

Ļaut nodarbības dalībniekam strādāt patstāvīgi.

Atbalstīt nodarbības dalībnieku centienus izprast jauno tēmu (atbildēt uz jautājumiem, apspriesties).

3. Refleksija (nodarbības noslēdzošā daļa)

Mērķis: nodarbības dalībnieki nostiprina jaunās zināšanas un pārstrukturē savus iepriekšējos priekšstatus.

Panākt, lai jauniegūto informāciju nodarbības dalībnieki izsaka saviem vārdiem.

Rosināt domu apmaiņu.

Radīt iespējas nodarbības dalībniekiem iepazīties ar dažādiem viedokļiem.

Darba lapa nodarbības organizēšanai

Mērķi:	Mācīšanās aktivitātes	Nepieciešamais laiks	Mācību materiāli

Novērtēšanas metode:

Atgriezeniskā saite

(aizpilda semināra, nodarbības dalībnieks)

Ietekme:		5	4	3	2	1
Domas skaidrība:	5	4	3	2	1	
Materiāla organizācija		5	4	3	2	1
Nodarbības noslēgums		5	4	3	2	1

Šīs nodarbības mērķis bija:

Labākā šīs prezentācijas daļa bija:

Prezentāciju varētu uzlabot, ja:

Ja jūs sniegtu šo prezentāciju, vai jūs kaut ko darītu citādi? Ko?

Papildus komentāri:

20. NOSLĒGUMS

Bibliotēkās šodien strādā konkurences apstākļos. Konkurences cīņā panākumus nosaka pareizi izvēlēta stratēģija, filozofija un taktika, pirmajā vietā izvirzot lasītāju intereses un vajadzības, galveno uzsvaru liekot uz pakalpojumu kvalitāti. Bibliotēku moto: *visam, ko darām ir kvalitātes zīmols*.

Konkurences apstākļos svarīga ir reakcija uz situāciju. Tas nozīmē, ka savlaicīgi jāparedz jaunie izaicinājumi un virzieni, ko bibliotēku nozare varētu piedāvāt lasītājiem.

Skaidri jāsegmentē un jāsaprot, kas būs bibliotēku izmantotāji nākotnē. Ne brīdi nedrīkst atslābt, kad izskatās, ka viss ir labi (šobrīd bibliotēku nozarē tā ir, taču VVBIS beidzas, BMGF projekts beidzas, nauda arī beidzas, nākotne klauvē pie durvīm!)

Jāseko līdzi, kas notiek bibliotēku nozarē pasaulē. Procesi, kas aizsākušie ASV pāriet uz Eiropu un tālāk arī uz Austrumeiropu.

Veiksmi konkurencē nosaka moderna IKT infrastruktūra, interaktivitāte bibliotēku attīstībā: digitālo bibliotēku virzība un sasaiste ar starptautiskajiem partneriem, autortiesiskajiem risinājumiem, meklēšanas mašīnām un informācijas brīvpiekļuvi.

Modernā attīstībā un sabiedrībās iesaistīšanā neiztikt bez iekšējo procesu sakārtotības. Tas ir vienlīdz svarīgi runājot par IKT, personāla vadību, marketingu un finanšu pārvaldību.

APMĀCĪBU KURSA "LASĪTĀJU MOTIVĒŠANA" PROGRAMMA

Apmācību kursa programma reģionālo mācību centru vadītājiem, rajonu galveno bibliotēku direktoriem, direktoru vietniekiem, metodiķiem un Latvijas publisko bibliotēku bibliotekāriem.

Apmācību kursa „Lasītāju motivēšana” programmas prasības	Apraksts
Nepieciešamās zināšanas un iemaņas, lai piedalītos apmācību kursā	Klausītājiem vēlamās zināšanas par apmācību kursu „Mūžizglītības aktuālās problēmas” un „Bibliotēku loma zināšanu sabiedrībā un bibliotēku attīstības plānošana” tēmām.
Apmācību kursa mērķi	<p>Sniegt zināšanas par bibliotēku lomu un darbības galvenajiem virzieniem lasītāju motivēšanā mācīties un apgūt publisko bibliotēku piedāvātās iespējas zināšanu sabiedrībā mūžizglītības kontekstā.</p> <p>1. Veidot klausītāju izpratni par:</p> <ul style="list-style-type: none"> - motivēšanas lomu uz zināšanām balstītā sabiedrībā; - motivēšanas mācīties nepieciešamību; - apmācāmo auditorijas īpatnībām; - saskarsmi mācību procesā; - mācīšanas organizēšanas principiem. <p>2. Sniegt klausītājiem zināšanas par:</p> <ul style="list-style-type: none"> - motivēšanas nepieciešamību un nozīmi; - nepieciešamību motivēt mācīties; - apmācāmo auditorijas atšķirībām; - saskarsmes veidošanu starp bibliotekāru un lasītāju apmācību procesā; - mācīšanas organizēšanu atbilstoši dažādu lasītāju grupu īpatnībām. <p>3. Pielietošanas prasmes:</p> <ul style="list-style-type: none"> - novērtēt lasītāju motivāciju; - pamatot motivēšanu mācīties atbilstoši dažādu lasītāju grupu spējām; - saskatīt apmācāmo auditoriju atšķirības; - izprast saskarsmes organizēšanas principus mācību procesā; <p>organizēt mācīšanu dažādām lasītāju grupām, atbilstoši to uztveres īpatnībām.</p>
Sasniedzamie rezultāti	<p>1. Izpratne par motivēšanu, tās nozīmi un nepieciešamību.</p> <p>2. Zināšanas par motivēšanu mācīties,</p>

	<p>apmācāmo auditorijas atšķirībām, saskarsmi starp bibliotekāru un lasītāju un mācīšanās organizēšanu dažādām lasītāju grupām.</p> <p>3. Apmācīts bibliotekārs, kurš ir sagatavots, ieinteresēts un motivēts nodot zināšanas saviem lasītājiem. Ar augstu bibliotekāra kvalifikāciju un motivāciju, orientēts izmainīt bibliotekāra darbu un celt bibliotēkas prestižu un pievilcību, palielināt bibliotēku resursu izmantošanas intensitāti un veicināt lasītāju skaita augšanu.</p>
Apmācību kursa saturs	<p>1. Motivēšanas nepieciešamība:</p> <ul style="list-style-type: none"> - motivācija - viens no lasītāju uzvedību ietekmējošiem faktoriem; - motivēšanas nozīme (mācību, tālākizglītības procesā u.c.); - motivēšanas veidi. <p>2. Motivēšana mācīties:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mācīšanās motīvi; - lasītāju motivēšana mācīties atbilstoši dažādu lasītāju grupu spējām; - lasītāju vajadzību noteikšana. <p>3. Informācijas izguves līdzekļu raksturojums:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tradicionālie informācijas avoti; - elektroniskie informācijas avoti. <p>4. Apmācāmo auditorijas raksturojums un novērtējums:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lasītāju spēju izpēte un novērtēšana; - lasītāju uztveres veidi; - apmācāmo lasītāju grupu īpatnības (bērni, jaunieši, bezdarbnieki, pensionāri, invalīdi – redzes, dzirdes, kustību, uztveres). <p>5. Saskarsme mācību procesā:</p> <ul style="list-style-type: none"> - bibliotekāra psiholoģija (bibliotekāru tipi); - lasītāja psiholoģija (lasītāju psiholoģiskā klasifikācija, temperamenta tipi); - bibliotekāra un lasītāja saskarsmes psiholoģija (saskarsmes organizēšana). <p>6. Mācīšanās organizēšana:</p> <ul style="list-style-type: none"> - efektīvas mācīšanās nosacījumi; - mācīšanās cikla shēma; - dažādu lasītāju grupu mācīšanās specifika; - mācību vides sagatavošana; - nodarbības plānošana.
Apmācību kursā izmantojamās metodes	Izmantojamas aktīvās un pasīvās apmācību metodes, kas nodrošina zināšanu un praktiskās pielietošanas prasmju apguvi,

	interaktīvās tāfeles izmantošana																
Mācību procesa kontrole	Pasniedzējs kontrolē mācību procesa gaitu un visu klausītāju darbību un darba rezultātus																
Sasniegto rezultātu novērtēšana	<p>Pasniedzējs veic klausītāju zināšanu par apmācību kursa tēmām novērtēšanu kursa beigās.</p> <p>Novērtēšanas procedūra tiek veikta vienādi attiecībā pret visiem mācību procesa dalībniekiem un novērtējums ir noteikts katram mācību procesa dalībniekam individuāli.</p> <p>Nobeigumā pasniedzējs nodrošina klausītāju aptauju, lai varētu novērtēt mācību procesa kvalitāti un veiktu nepieciešamos uzlabojumus, ja tādi ir nepieciešami.</p> <p>Katrs klausītājs apmācību kursa noslēgumā saņem apliecināšu dokumentu (sertifikāts, apliecinājums vai cits) par apmācību kursa tēmu apguvi un gatavību konsultēt lietotājus</p>																
Saistība ar citiem apmācību kursiem	Saistība ar apmācību kursiem „Mūžizglītības aktuālās problēmas”, „Bibliotēku loma zināšanu sabiedrībā un bibliotēku attīstības plānošana” un „Lasītāju izpēte”																
Apmācību kursa apjoms un sadalījums pa kursa tēmām	<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="2">9 akadēmiskās stundas</th> </tr> <tr> <th>Temats</th> <th>St.veids un sk.</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1. Motivēšanas nepieciešamība</td> <td>L 1</td> </tr> <tr> <td>2. Motivēšana mācīties</td> <td>L 2</td> </tr> <tr> <td>3. Informācijas izguves līdzekļu raksturojums</td> <td>S 1</td> </tr> <tr> <td>4. Apmācāmo auditorijas raksturojums un novērtējums</td> <td>S 2</td> </tr> <tr> <td>5. Saskarsme mācību procesā</td> <td>L 1</td> </tr> <tr> <td>6. Mācīšanās organizēšana</td> <td>S 2</td> </tr> </tbody> </table>	9 akadēmiskās stundas		Temats	St.veids un sk.	1. Motivēšanas nepieciešamība	L 1	2. Motivēšana mācīties	L 2	3. Informācijas izguves līdzekļu raksturojums	S 1	4. Apmācāmo auditorijas raksturojums un novērtējums	S 2	5. Saskarsme mācību procesā	L 1	6. Mācīšanās organizēšana	S 2
9 akadēmiskās stundas																	
Temats	St.veids un sk.																
1. Motivēšanas nepieciešamība	L 1																
2. Motivēšana mācīties	L 2																
3. Informācijas izguves līdzekļu raksturojums	S 1																
4. Apmācāmo auditorijas raksturojums un novērtējums	S 2																
5. Saskarsme mācību procesā	L 1																
6. Mācīšanās organizēšana	S 2																

Izmantotie informācijas avoti:

Bibliotekārs un lasītājs : tematisks rakstu krājums. – Rīga : Latvijas Nacionālā bibliotēka, 1991. – 136 lpp. (LNB Z 024)

Seminārs „Bibliotēka bērniem un jaunatnei jauno tehnoloģiju pasaulē”, 1998.gada 24. – 26.septembris. – Rīga : Latvijas Nacionālā bibliotēka, 1998. – 149 lpp. – ISBN 9984-607-2081. (LNB Z 026)

Stīvensone Džaneta. Bibliotēku un informācijas pārvaldība: angļu – latviešu un latviešu – angļu terminu skaidrojošā vārdnīca. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2001. 243, [1], lpp. ISBN 9984–22–089-3.

Freimane Gunta. Bibliotekārā psiholoģija: mācību līdzeklis / G.Freimane. – Rīga : [b.i.], 1998. – 75 lpp. (LNB Z 02)

Gerkena Vineta. Mūsdienu bibliotekārās apkalpošanas pamattendences : promocijas darbs / Vineta Gerkena. – Rīga : Latvijas Universitāte, 2007. – 205, [63] lpp. (LNB Z 024)

[ISO 2789] LVS ISO 2789: **Informācija un dokumentācija**. Starptautiskā bibliotēku statistika. Rīga: SIA Latvijas Standarts, 2005. 110 lpp.

Jaunais skolotājs. Pārdomas un ieteikumi mūsdienu skolotājam: rakstu krājums.- Rīga: Izglītības attīstības centrs, 2006. – 136 lpp. (LNB Zb 371)

Krūmiņa G. Smadzeņu novecošanās un intelekts. // Latvijas ārsts 6/2005.- 66.-70.lpp.

Latvija@Pasaule – e-iekļaušanas iniciatīva.- Rīga: LIKTA, 2007.- 71 lpp.- ISBN 978-9984-39-263-9.

Profesionāla klientu apkalpošana : tālmācības studiju kurss. – Rīga : Latvijas Uzņēmējdarbības un menedžmenta akad., 2004. – 357 lpp. - ISBN 9984-708-37-3. (LNB Z 024)

Крайг Г. Психологи развития.- Москва. СПб. Питер. 2000.- 992 с.

Allan Barbara. E-learning and teaching in library and information services / Barbara Allan. – London : Facet Publishing, 2004. – XIV, 273 p. – ISBN 1-85604-439-4. (LNB Z 024)

American Library Association. Presidential Committee on Information Literacy. Final Report. Chicago: American Library Association, 1989. <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/whitepapers/presidential.htm>

Barclay Donald A. Teaching and marketing electronic information literacy programs : a how-to-do-it manual for librarians / Donald A. Barclay. – New York : Neal-Schuman Publishers, 2003. – xv, 255 p. – ISBN 1-55570-470-0. (LNB Z 021.7:01)

Drodge Stephen. Support for adult learners in libraries / Stephen Drodge. – London : Career Development Group, 2000. – XIII, 96 p. – ISBN 1-90135-307-9. (LNB Z 024)

Education: The Necessary Utopia report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century Paris April 1996. <http://www.unesco.org/delors/utopia.htm>

Elkin Judith. Reading and reader development : the pleasure of reading / Judith Elkin, Briony Train, Debbie Denham. - London : Facet Publishing,

2003. – XII, 241 p. – ISBN 1-85604-467-X. (LNB Z 028)

Grimes Sharon. Reading is our business : how libraries can foster reading comprehension / Sharon Grimes. – Chicago : American Library Association, 2006. – XII, 155 p. – ISBN 0-8389-0912-4. (LNB Z 028)

Guidelines for learning resource services in further and higher education : performance and resource / ed. by Kathy Ennis. – London : Library Association Publishing, 2000. – IX, 70 p. – ISBN 1085604-245-6. (LNB Z 024)

Guidelines for libraries serving hospital patients and the elderly and disabled in long-term care facilities / compiled by a working group chaired by Nancy Mary Panella under the auspices of the Section of libraries serving disadvantaged persons. – The Hague : IFLA Headquarters, 2000. – 48 p. – ISBN 90-70916-73-8. (LNB Z 024.1)

Guidelines for library services to deaf people / ed. by John Michael Day. – The Hague : IFLA Headquarters, 2000. – 25 p. – ISBN 90-70916-74-6. (LNB Z 024.1)

Guidelines for prison libraries / ed. by Roy Collis and Liz Boden for the library association prison libraries group. – London : Library Association Publishers, 2001. – 87 p. – ISBN 1-85604-265-0. (LNB Z 027)

Hannold RoseMary. Serving Seniors : a how-to-do-it manual for librarians / RoseMary Hannold, Saralyn A. Mesaros. – New York : Neal-Schuman Publishers, 2004. – XXI, 249 p. – ISBN 1-55570-482-4. (LNB Z 024.1)

Higgins Susan E. Youth services and public libraries / Susan E. Higgins. – Oxford : Chandos Publishing, 2007. – XIII, 153 p. – ISBN 978-1-84334-156-7. (LNB 024.1)

Including families of children with special needs / Sandra Feinberg, Barbara Jordan, Kathleen Deerr, Michaela Langa. – New York : Neal-Schuman Publishers, 1999. – X, 208 p. – ISBN 1-55570-339-9. (LNB Z 024.1)

Information and IT literacy : enabling learning in the 21st century / ed. by Allan Martin and Hannelore Rader. – London : Facet Publishing, 2003. – XIX, 284 p. – ISBN 1-85604-463-7. (LNB Z 021.7)

Information Literacy Competency Standards for Higher Education. (*Informācijas kompetences standarts augstākai izglītībai*). Approved by the Board of Directors of the Association of College and Research Libraries on January 18, 2000. Endorsed by the American Association for Higher Education (October 1999) and the Council of Independent Colleges (February 2004) The Association of College and Research Libraries. A division of the American Library Association. Chicago, Illinois.
<http://www.ala.org/ala/acrl/acrlstandards/standards.pdf>

Jones Patrik. Do it right : best practices for serving young adults in school and public libraries / Patrik Jones, Joen Shoemaker. – New York : Neal-Schuman Publishers, 2001. – XII, 182 p. – ISBN 1-55570-394-1. (LNB Z 024.1)

Libraries for the blind in the information age : guidelines for development / ed. by Rosemary Kavanagh and Beatrice Christensen Sköld. – The Hague : IFLA Headquarters, 2005. – 81 p. – (IFLA Professional Reports : 86) – ISBN 9077897011. (LNB Z 024.1)

Libraries without walls 5 : the distributed delivery of library and information services / ed. by Peter Brophy, Shelagh Fisher, Jenny Craven. – London :

- Facet Publishing, 2004. – VIII, 269 p. – ISBN 1-85604-511-0. (LNB Z 024)
- Library** and information services for visually impaired people : national guidelines / London : Library Association Publishing, 1996. – XXIII, 54 p. – ISBN 1-85604-208-1. (LNB Z 024.1)
- Literacy** in the information age : inquiries into meaning making with new technologies / ed. by Bertram C. Bruce. – Newark : International Reading Association, 2003. – XIV, 364 p. – ISBN 0-87207-003-4. (LNB Z 021.7)
- Pantry** Sheila. Creating a successful e-information service / Sheila Pantry, Peter Griffiths. – London : Facet Publishing, 2002. – XII, 176 p. – ISBN 1-85604-442-4. (LNB Z 024)
- A **place** for children : public libraries as a major force in children's reading / ed. by Judith Elkin, Margaret Kinnell. – London : Library Association Publishing, 2000. – XXI, 198 p. – ISBN 1-85604-320-7. (LNB Z 024.17)
- Poor** people and library services / ed. by K.M.Veturella. – London : McFarland & Co, 1998. – IX, 190 p. – ISBN 0-7864-0563-5. (LNB Z 026.2)
- Readers**, reading and librarians / ed. Bill Katz. – New York : The Haworth Information Press, 2001. – 219 p. – ISBN 0-7890-0699-5. (LNB Z 024)
- Supporting** e-learning : a guide for library and information managers / ed. by Maxine Melling. – London : Facet Publishing, 2005. – XX, 172 p. – ISBN 978-1-85604-535-3. (LNB Z 024)
- Unwin** Lorna. The role of the library in the distance learning : a study of postgraduate students, course providers and librarians in the UK / Lorna Unwin, Kate Stephens, Neil Bolton. – London : BowkerSaur, 1998. – VI, 256 p. – ISBN 1-85739-221-3. (LNB Z 024)
- Vaillancourt** Rencee J. Bare bones young adult services : tips for public library generalists / Renee J.Vaillancourt. – Chicago : American Library Association, 2000. – X, 142 p. – ISBN 0-8389-3497-8. (LNB Z 024.1)
- Whittaker** Kenneth. The basics of library-based user services / Kenneth Whittaker. – London : Library Association Publishing, 1993. – VII, 133 p. – ISBN 1-85604-075-5. (LNB Z 024)
- Willis** Mark R. Dealing with difficult people in the library / Mark R.Willis. – Chicago : American Library Association, 1999. – IX, 195 p. – ISBN 0-8389-0760-1. (LNB Z 024)
- Lesen** fördern in der Welt von morgen : Modelle für Partnerschaft von Bibliothek und Schule / bearb. von Andreas Mittrowann, Ute Palmer-Horn. – Gütersloh : Verlag Bertelsmann Stiftung, 2000. – 196 p. – ISBN 3-89204-524-0. (LNB Z 024.1)
- Библиотечное** обслуживание детей и юношества: американский опыт / пер. с англ. и сост. Р.З. Пановой, В.П. Чудиновой. - Москва : Пашков дом, 2004. – 253, [2] с. – ISBN 5-7510-0279-2. (LNB Z 024.1)
- Библиотечное** обслуживание на рубеже века: проблемы и перспективы / сост. и ред. Т.В. Соколова. – Санкт-Петербург : Российская национальная библиотека, 2002. – 136 с. – ISBN 5-8192-0132-9. (LNB Z 024)
- Дрешер Ю.Н.** Библиотерапия: полный курс : учеб. пособие / Ю.Н. Дрешер. – Москва : Издательство ФАИР, 2007. – 558 [2] с. – ISBN 978-5-8183-1235-4. (LNB Z 024)
- Дрешер Ю.Н.** Современная концепция подготовки специалиста-библиотерапевта / Ю.Н. Дрешер. – Москва : Издательство Либерей, 2003. – 247 с. – ISBN 5-85129-161-3. (LNB Z 024)

Кушнарeнко Н.Н. Документовeдeниe : учебник / Н.Н. Кушнарeнко. – Киeв : Знaннa, 2003. – 459. с – ISBN 966-620-172-0. (LNB Z 002.2)
Рубaкин Н.А. Библиологическая психология / Н.А. Рубaкин. – Москва : Трикста, 2006. – 798, [1] с. – ISBN 5-902358-70-1. (LNB Z 02)

Mācību materiāla autori:

Anna Mauliņa
Dace Gasiņa
Lita Hofmane
Silvija Tretjakova